

NEL 04.06.2015

Torgersensaken - tannbittbeviset

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	Side	5
2	Bevismaterialet		
2.1	Bittmerkene	”	5
2.2	Torgersens tenner – nomenklatur	”	6
3	Oppnevning av sakkyndige	”	7
4	De sakkyndiges skriftlige rapporter	”	9
4.1	Strøm	”	9
4.2	Wærhaug	”	12
4.3	Analyse av de sakkyndiges skriftlige erklæringer	”	13
4.3.1	Uoverensstemmelser i og mellom erklæringene	”	13
4.3.2	Likhet mellom bittsporene og Torgersens tenner	”	14
4.3.3	Ikke omtalte forhold som taler mot at Torgersen er biteren	”	15
4.3.3.1	Manglende spor etter tann 42	”	15
4.3.3.2	Avstanden mellom bittsporene 4 og 5	”	16
4.3.3.3	Tannstillingen for Torgersens tann 31 og tann 41	”	16
4.3.3.4	Tannstillingen for Torgersens tann 11 og tann 21	”	16
4.3.3.5	Avstanden mellom bittsporene 2 og 3	”	17
4.3.3.6	Bittspor 3	”	17
4.3.3.7	Bittspor 4	”	17
4.3.2.8	Representativiteten av slitasjen i biterens tenner	”	16
4.4	Oppsummering	”	18
5	Hovedforhandlingen i 1958	”	18
5.1	De sakkyndiges forklaringer under hovedforhandlingen i 1958. Avisreferatene fra forklaringene	”	18
5.1.1	Aftenpostens aftennummer 10. juni 1958	”	18
5.1.2	Aftenpostens morgennummer 11. juni 1958	”	19
5.1.3	Arbeiderbladet 11. juni 1958	”	20
5.1.4	Morgenbladet 11. juni 1958	”	21
5.1.5	Morgenposten 11. juni 1958	”	21
5.1.6	Dagbladet 10. juni 1958	”	21
5.1.7	Verdens Gang 10. juni 1958	”	22
5.2	Merknader til de sakkyndiges utsagn i retten	”	22
5.3	Oppsummering av de sakkyndiges utsagn i retten	”	25
5.4	Statsadvokat Dorenfeldts prosedyre		
	Avisreferatene	”	26
5.4.1	Aftenpostens aftennummer 13. juni 1958	”	26
5.4.2	Dagbladet 13. juni 1958	”	26
5.3.3	Verdens Gang 13. juni 1958	”	26
5.4.4	Vårt Land 13. juni 1958	”	26
5.4.5	Arbeiderbladet 13. juni 1958	”	26
5.4	Forsvarerens prosedyre	”	27
5.5	Lagmannens rettsbelæring	”	27
5.6	Oppsummering av tannbittbeviset under hovedforhandlingen	”	27
6	Statsadvokat Dorenfeldts uttalelse av 17. desember 1958	”	28
7	Lagmann Lundes utkast til kjennelse av 5. juli 1959	”	29
8	Tannbittbeviset i gjenopptakelsessaken 1973-1976	”	29
8.1	Nye sakkyndige erklæringer	”	29

8.1.1	Tannlege Fredrik Neumann og professor Arne Hagen	”	29
8.1.2	Dosent Gisle Bang	”	30
8.1.3	Analyse av Bangs erklæring	”	32
8.2	Eidsivating lagmannsretts beslutning 27. juni 1975	”	35
8.3	Høyesteretts kjæremålsutvalgs kjennelse 31. mai 1976	”	35
9	Tannbittbeviset i gjenopptakelsessaken 1997-2001	”	36
9.1	Nye sakkyndige erklæringer	”	36
9.1.1	Tannlege Kjell Johannessen, første uttalelse	”	36
9.1.2	Professor D. Gordon MacDonald og dr. David K. Whittaker, første uttalelse	”	37
9.1.3	Analyse av erklæringen fra MacDonald og Whittaker	”	40
9.1.4	Tannlege Kjell Johannessen, andre uttalelse	”	43
9.1.5	Professor dr. med. Per Holck	”	43
9.1.6	Seniorforsker dr. med. Per R. Flood	“	44
9.1.7	Forsker dr. scient Jon Ingulf Medbø	”	47
9.1.8	Professor dr. odont. Tore Solheim	”	47
9.1.9	Den rettsmedisinske kommisjon	”	48
9.1.10	MacDonald og Whittaker, andre uttalelse	”	49
9.1.10.1	Tannslitasje i befolkningen	”	50
9.1.10.2	Bittspor 1	”	51
9.1.10.3	Graden av sikkerhet	”	51
9.1.10.4	Manglende spor etter høyre nedre sidefortann (tann 42)	”	52
9.1.10.5	Bittspor 5 og 6	”	53
9.1.10.6	Øvrige – ikke kommenterte – forhold som taler mot Torgersen som gjerningsmann	”	53
9.2	Borgarting lagmannsretts kjennelse 18. august 2000	”	54
9.3	Nye sakkyndige erklæringer for Høyesteretts kjæremålsutvalg	”	55
9.3.1	Professor David Senn	”	55
9.3.2	Den rettsmedisinske kommisjon	”	57
9.3.3	Seniorforsker dr. med. Per Flood	”	58
9.3.3.1	Forhold som vanskeliggjør tolkingen av bittmerker i hud	”	59
9.3.3.2	Forekomsten av tannslitasje i befolkningen	”	60
9.4	Høyesteretts kjæremålsutvalgs kjennelse 28. november 2001 (Rt-2001-1521)	”	60
9.5	Ny sakkyndig uttalelse fra David Senn	”	63
9.5.1	Bittmerkene 5 og 6	”	63
9.5.2	Manglende spor etter tann 42	”	64
9.5.3	Oppsummering etter behandlingen i 1997-2001	”	65
10	Gjenåpningssaken i 2004-2006	”	65
10.1	Nye sakkyndige utredninger	”	65
10.2	Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelse 8. desember 2006	”	67
10.3	Oppsummering etter behandlingen i 2004-2006	”	69
11	Tannbittbeviset i gjenåpningssaken 2008-2010	”	70
12	Ny sakkyndighet. Forsker dr. scient. Jon Ingulf Medbø	”	70
12.1	Innledning	”	70
12.2	Hudens biomekaniske egenskaper	”	71
12.3	Tannslitasje	”	71
12.4	Tolking av overkjevesporet	”	72

12.5	Bittmerkene 5 og 6	”	73
12.6	Manglende spor etter tann 42	”	74
12.7	Bittforsøk	”	75
13	Vurderinger	”	77
13.1	Generelt	”	77
13.1.1	Generelt om påliteligheten av bittmerker i hud som bevis. Nyere litteratur	”	77
13.1.2	Betydningen av flerfaglige vurderinger	”	80
13.1.3	Forhold som vanskeliggjør tolkingen av bittmerker i hud	”	81
13.1.4	Tannslitasje i befolkningen	”	84
13.2	Konkrete vurderinger	”	86
13.2.1	Utgangspunkt	”	86
13.2.2	Entydig oppfatning hos flertallet av de sakkyndige	”	87
13.2.3	Likhetstrekk	”	88
13.2.3.1	Furer i fortennene	”	88
13.2.3.2	Overlegninger	”	88
13.2.3.3	Andre likhetstrekk?	”	88
13.2.4	Forskjeller	”	88
13.2.4.1	Uenighet om tenner i overkjeven	”	88
13.2.4.2	Manglende spor etter høyre nedre sidefortann (tann 42)	”	91
13.2.4.3	Avstanden mellom bittsporene 4 og 5	”	98
13.2.4.4	Tannstillingen for Torgersens tann 31 og tann 41	”	99
13.4.3.5	Bittsporene 3 og 4	”	101
13.2.4.6	Avstanden mellom bittsporene 2 og 3	”	101
13.2.4.7	Avstanden mellom bittsporene 1 og 2	”	102
14	Konklusjon	”	102

1 Innledning

I forbindelse med Fredrik Fasting Torgersens begjæring om gjenåpning av Eidsivating lagmannsretts dom av 16. juni 1958 har jeg påtatt meg å gjøre en utredning av de såkalte tekniske bevis i saken.

Med dette presenteres utredningen av det såkalte tannbittbeviset.

Utredningen er bygget opp slik:

I fortsettelsen av del 1 redegjøres for bevismaterialet. Avsnitt 2 redegjør for oppnevningen av sakkyndige i 1958. Avsnitt 3 inneholder en omfattende gjennomgang og vurdering av de sakkyndige erklæringene som ble presentert vedrørende tannbittbeviset i 1958. Avsnitt 4 inneholder en tilsvarende gjennomgang av de sakkyndiges forklaringer og aktors og forsvarers prosedyre under hovedforhandlingen. Avsnittene 5 og 6 redegjør for statsadvokat Dorenfeldts etterfølgende uttalelse om bevismaterialet og lagmann Lundes utkast til kjennelse. Avsnittene 7, 8, 9 og 10 redegjør for og vurderer behandlingen av tannbitbeviset – herunder nye sakkyndige utredninger – ved behandlingen av tidligere begjæringer om gjenopptakelse og gjenåpning. Det går særlig inn på Gjenopptakelseskomisjonens avgjørelse av 8. desember 2006. Avsnitt 11 inneholder en redegjørelse for en ny sakkyndig erklæring, og avsnitt 12 en avsluttende vurdering og oppsummering av tannbittbeviset.

Det konkluderes med at de trekk i tannbittbeviset som samsvarer med Torgersens tenner, ikke inneholder slike særtrekk som kunne ha indikert at han var gjerningsmannen. Samtidig foreligger flere trekk som ikke samsvarer med Torgersens tenner, men som ikke eller bare i liten grad har vært vurdert av de sakkyndige som har vært oppnevnt ved tidligere behandlinger av saken. Tannbittbeviset trekker klart i retning av at Torgersen ikke var gjerningsmannen.

2 Bevismaterialet

2.1 Bittmerkene

I den drepte Rigmor Johnsens venstre bryst var det et tydelig bittmerke etter seks tenner – tre fra biterens overkjeve over brystvorten og tre fra biterens underkjeve under brystvorten. Fem av bittene hadde trengt gjennom huden. Ingen av bittmerkene var blodunderløpne.

Tannlege Ferdinand Strøm, som på dette tidspunkt var fast rettsmedisinsk sakkyndig i odontologiske spørsmål, ble tilkalt til Rettsmedisinsk Institutt om morgenen 7. desember 1957. Han foretok der en visuell inspeksjon av brystet og fotograferte det.

Det ble deretter tatt avtrykk av brystet i avtrykksgips, og avtrykkene ble også fotografert. Brystet ble deretter skåret av. Det har siden vært oppbevart i en konserverende væske. Strøm nummererte bittmerkene som nr. 1-6, med merkene 1-3 over brystvorten og merkene 4-6 under brystvorten, alt i uretningen. Denne nummereringen av merkene har siden vært fulgt.

Et bilde av brystet med bittmerkene og Strøms nummerering av dem er vist nedenfor.

2.2 Torgersens tenner - nomenklatur

Spørsmål oppsto umiddelbart om gjerningsmannen kunne identifiseres ved bittsporundersøkelser, nærmere bestemt ved sammenlikning av bittsporene og mulige gjerningsmenns tenner. For dette formål tok tannlege Strøm avtrykk av Torgersens tenner 14. april 1958, og laget avstøpninger av tennene.

Et bilde av en kopi av en avstøpning av Torgersens tenner er vist på neste side.

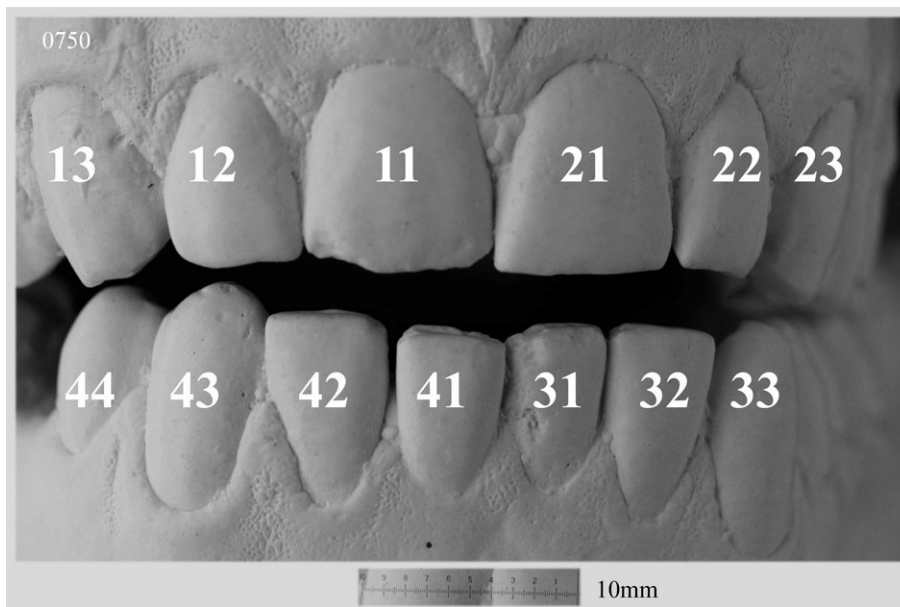
Bildet viser også den nomenklatur som til vanlig benyttes for å identifisere de enkelte tenner, og som vil bli anvendt i det følgende:

Overkjeve:

Høyre midtre fortann	tann 11
Høyre sidefortann	tann 12
Høyre hjørnetann	tann 13
Venstre midtre fortann	tann 21
Venstre sidefortann	tann 22
Venstre hjørnetann	tann 23

Underkjeve

Høyre midtre fortann	tann 41
Høyre sidefortann	tann 42
Høyre hjørnetann	tann 43
Venstre midtre fortann	tann 31
Venstre sidefortann	tann 32
Venstre hjørnetann	tann 33

3 Oppnevning av sakkyndige

Strøm ble oppnevnt av forhørsretten som sakkyndig 30. desember 1957, ”for å avgi erklæring om et bitt i avdødes venstre bryst”. Han hadde som nevnt allerede utført arbeid på oppdrag fra politiet. Strøm tok avstøpning av Torgersens tenner 14. april 1958, og avga skriftlig rapport 28. april 1958.

Professor dr. philos. Jens Wærhaug ble oppnevnt som sakkyndig 7. mai 1958, etter at Strøms skriftlige rapport forelå. Torgersens anmodning om at sakkyndig nr. 2 skulle oppnevnes utenfor Norden ble ikke tatt til følge. Det ble imidlertid satt som vilkår at Wærhaug ikke skulle gjøres kjent med Strøms konklusjoner før han hadde avgitt sin uttalelse.

Under hovedforhandlingen ble det fremsatt anmodning om oppnevning av en tredje sakkyndig til å vurdere tannbittbeviset. Begjæringen ble avslått av lagmannsretten ved kjennelse av 12. juni 1958. I kjennelsen er det blant annet uttalt:

”Retten har ingen grunn til å tvile på at så vel tannlege Strøms som professor Wærhaugs arbeide med og vurdering av bittmerkene er så betryggende som mulig. De er begge fremstående og anerkjendte vitenskapsmenn på dette felt.”

Til dette bemerkes at Wærhaug, som i motsetning til Strøm var vitenskapsmann, var uten erfaring i bittsporsaker. Han var spesialist i tannløsnings sykdommen periodontitt,

hvor han hadde gjort omfattende forskning. Både doktoravhandlingen fra 1953 og alle øvrige arbeider han har publisert, dreide seg om dette temaet.¹

Om sitt eget erfaringsgrunnlag som rettsodontolog uttalte han til Dagbladet 27. februar 1973:

”Jeg fikk mellom 50 og 100 pasienter til å bite seg i armen., så jeg kunne sammenligne tennene deres og bittene.”

Dette, som altså har skjedd i dagene mellom 7. mai 1958, da Wærhaug fikk oppdraget, og 14. mai 1958, da han avga sin skriftlige erklæring, var altså det rettsodontologiske erfaringsgrunnlag Wærhaug kunne falle tilbake på da han opptrådte som rettsodontologisk sakkyndig i en meget alvorlig drapssak.

Wærhaugs manglende rettsodontologiske kompetanse er bekreftet av professor Gisle Bang, som var oppnevnt som sakkyndig under behandlingen av gjenopptakelsesbegjæringen av 22. mars 1973.² I et brev av 12. oktober 1998 til statsadvokat Lars Frønsdal, skrevet i forbindelse med gjenopptakelsessaken i 1997-2001, uttalte Bang:

”Riktignok har ikke professor J. Wærhaug noen spesiell rettsodontologisk bakgrunn, men han var en internasjonalt anerkjent vitenskapsmann med forskerens evne til stringente analyser og kritiske slutninger.”

Strøm var som nevnt ikke vitenskapsmann, selv om han hadde en omfattende klinisk erfaring. Heller ikke han hadde tidligere erfaring med bittspor i menneskelig vev. For begge var det første gang de ble stilt overfor oppgaven å svare på om et bittmerke var avsatt av en bestemt person.

At det ikke ble oppnevnt en tredje sakkyndig, ble gjort til ankegrunn over dommen av 16. juni 1958. Om dette uttalte Høyesterett i dom av 1. november 1958:

”På samme måte som lagmannsretten må jeg gå ut fra at det materiale som de sakkyndige bygget på, var tilstrekkelig, og at materialet var skaffet til veie på en fullt betryggende måte. Professor Wærhaug har foretatt en helt selvstendig vurdering på grunnlag av det materiale som forelå. Jeg kan heller ikke se at det er noen grunn til å reise tvil om at begge de sakkyndige hadde tilstrekkelig innsikt og kyndighet på området.”

Her foreligger en grunnleggende faktisk feil både i lagmannsrettens kjennelse av 12. juni 1958 og i Høyesteretts dom av 1. november 1958. Wærhaug var ingen *”fremstående og anerkjent vitenskapsmann på dette felt”*. Den odontologiske kompetanse han var i besittelse av innen sitt eget fagfelt, kan ikke erstatte den manglende kompetansen innen et så spesialisert fagfelt som rettsodontologien. Og da

¹ Kilde: Wikipedia/Norsk biografisk leksikon

² Jf. nedenfor under punkt 7.1.1.2.

kan han heller ikke ha hatt ”tilstrekkelig innsikt og kyndighet på området”, slik Høyesterett la til grunn.

4 De sakkyndiges skriftlige rapporter

4.1 Strøm

I rapport av 28. april 1958 uttalte Strøm, etter først å ha redegjort for det materiale som var sikret, og omtalt at han allerede 7. desember 1957 hadde merket seg at Torgersens høyre fortann hadde et avslått hjørne:

”Av modellene Fig. 11 fremgår det at mistenkte har et såkalt kant i kant bitt, det vil si at fortennene ved sambitt møtes i skjærekanten. Dette er en avvikelse fra den vanlige norm hvor overkjevens fortenner ved sambitt dekker mer eller mindre underkjevens fortenner. På grunn av den særlige tannstilling er det i skjærekanten slitt karakteristiske furer, så vel i overkjevens midtre fortenner som i underkjevens fortenner, særlig uttalt på de midtre fortenner. Hjørnet av midtre høyre overkjevettann – det hjørne som står nærmest sidefortannen – er brukket av, og hjørnene av de midtre underkjevettanner er også på grunn av slitasje og splintring lite markante.”³

Det innledende utsagnet om at Torgersen hadde et såkalt «kant i kant bitt» er galt. Dosent Gisle Bang, som ble oppnevnt som sakkyndig ved gjenopptakelsessaken i 1973-76, gir følgende korrekte beskrivelse:

”delvis kant i kant bitt på høyre øvre og nedre midtre fortann og venstre øvre og nedre hjørnetann, for øvrig rager overkjevens fronttenner så vidt litt lengre frem enn underkjevens, men ikke nevneverdig ned foran disse.”⁴

Det delvise kant i kant-bittet for de høyre nedre midtfortennene (tann 21 og tann 41) henger åpenbart sammen med at høyre nedre midtfortann (tann 41) står ca. 1 mm ut i tannbuen.⁵ Dette hadde Strøm kunnet forvise seg om ved å se på Torgersens tenner i stedet for å ta utgangspunkt i en modell. Det samme ville han også ha sett om han hadde montert de to delene av tannmodellen sammen i et vanlig bitt, hvilket han åpenbart ikke hadde gjort.

Strøm beskriver deretter ”karakteristiske furer, så vel i overkjevens midtre fortenner som i underkjevens fortenner, særlig uttalt på de midtre fortenner.” Han sier med andre ord at han har konstatert furer i begge øvre midtre fortenner og i alle fire nedre fortenner, men mindre tydelig i sidefortennene enn i midtfortennene.

³ Dok. 52, s. 3.

⁴ Jf. nedenfor under punkt 8.1.2.

⁵ Jf. nedenfor under punkt 4.3.3.3.

Allerede i neste avsnitt gir han imidlertid en annen beskrivelse. Han sier nå:

*”Mistenkte har gode regelmessig stillede tenner, men på grunn av den særlige tannstilling, kant i kant bitt, har han som nevnt slitt karakteristiske furer i fortennene, foruten at høyre midtre fortann har et defekt hjørne synlig fra forsiden. Det samme er også tilfelle med venstre midtre fortann i underkjeven hvor hjørnet nærmest midtlinjen er defekt, også synlig fra forsiden, det blir således et mellomrom i midtlinjen i skjærekanten her. Et tannsett som mistenktes med en opphopning av karakteristika skulle således være særlig egnet for identifisering”.*⁶

Her viser han til det foregående utsagnet om furer i seks fortenner. Det som omtales som *”en opphopning av karakteristika”* består altså nærmere bestemt av en omtale av furer i seks fortenner, et defekt hjørne i høyre øvre midtfortann oppe (tann 11) og tilsvarende i venstre nedre midtfortann nede (tann 31).

Strøm fortsetter slik:

”Det bitt som er forøvet er ikke gjort for å bite av et stykke, men er et såkalt lystbitt, kombinert med suging omkring brystvorten. På grunn av brystets halvkuleform og plastisitet vil de bittmerker som settes ikke kunne sammenlignes på samme måte som hvis det dreier seg om bittmerker i et eple. Vi kjenner ikke til hvordan selve brystpartiet som omfatter bittmerkene lå i forhold til tannrekkene under selve bittet.

En annen ting er at det har liten hensikt å måle bittmerkene lengde når det dreier seg om bitt i huden, da de elastiske fibrene i huden vil trekke merkene sammen når bittet er opphørt, samtidig som brystets hvelvede form vil vanskeliggjøre en måling som kan gi brukbar sammenligning med en mistenkt tenner. Det blir derfor ved disse bitt å søke om de karakteristika som mistenktes tenner viser, kan gjenfinnes i bittmerkene i brystet.”

Utsagnet om at bittmerket var *«et såkalt lystbitt»*, som ble gjentatt under hovedforhandlingen, har vært grunnløs spekulasjon fra Strøms side. Noen slik slutning kunne selvfølgelig ikke trekkes fra bittmerket. Det er også galt, og bekrefter Strøms manglende kunnskaper om effekten av skader og ytre påvirkninger på menneskelig vev, at *”de elastiske fibre i huden vil trekke merkene sammen når bittet er opphørt.”* Bittmerkene vil tvert imot utvide seg. Dette er medisinsk basalkunnskap.

Strøm fortsetter:

”Mistenkte Fredrik Ludvik Fasting Torgersens tenner har som nevnt en rekke karakteristika av så vel overkjevens som underkjevens midtre fortenner i skjærekanten.

⁶ Dok. 52, s. 4.

Disse karakteristika gjenfinnes også i bittmerkene.

Bittmerke nr. 1 gjengir furen i skjærekanten av venstre midtre fortann i overkjeven.

Bittmerke nr. 2 gjengir 2/3parter av høyre midtre fortann (den del som vender mot midtlinjen), og viser tydelig den hakkede fremre skjærekant. Den fra midtlinjen vendende halvpart av tannen er på grunn av det ødelagte hjørne ikke bitt inn i huden.

Bittmerke nr. 3 må skrive seg fra høyre sidefortann, men er som tannen uten karakteristika og er bare delvis tilkjennegett.

Bittmerke nr. 4 må skrive seg fra høyre hjørnetann i underkjeven, men er uten karakteristika, som også tannen er.

Bittmerke nr. 5 er fra høyre midtre fortann og er gjengitt med alle karakteristika. Spesielt fremheves den kolbeformede utvidelse i furen.

Bittmerke nr. 6 er fra venstre midtre fortann og gjengir alle tannens karakteristika, spesielt fremheves den rette fure.

Mellomrommet mellom de to midtre fortenner i underkjevens skjærekant av Torgersens tenner (tidligere nevnt), kommer også tydelig frem i bittmerket.”⁷

Med dette har Strøm forlatt det tidligere utsagnet om furer i seks fortenner. Nå beskriver han overensstemmelse når det gjelder furer i venstre øvre midtfortann (tann 21) og merke 1, i høyre nedre midtfortann (tann 41) og merke 5, og i venstre nedre midtfortann (tann 31) og merke 6, hakkete fremre skjærekant på høyre øvre midtfortann (tann 11) og merke 2, og mellomrommet mellom de nedre midtfortennene (tann 31 og tann 41) og merkene 5 og 6. Noen fure i høyre øvre midtfortann (tann 11) omtales ikke. Det samme gjelder de nedre sidefortennene. De opprinnelige seks tenner med furer er nå begrenset til tre. Han må også forstås slik at ”den hakkede fremre skjærekant” i tann 11 gjelder den del av skjærekanten han mener har satt spor, og altså ikke det skadete hjørnet av tannen, som etter hans vurdering ikke har satt spor.

I konklusjonen formulerer Strøm først følgende forbehold:

”En odontologisk undersøkelse av bittspor sammenlignet med mistenktes tenner vil, hvis der ikke foreligger overensstemmelse, være absolutt frikjennende for mistenkte. Annerledes når det foreligger overensstemmelse. Her blir det alltid et skjønn og det bør vises forsiktighet, såfremt det ikke foreligger detaljer som må sies å være særlig karakteristiske.”⁸

Han fortsetter:

”Ved tennene hos mistenkte Fredrik Ludvik Fasting Torgersen foreligger det som nevnt en rekke særlige karakteristika som alle uten undtagelse gjenfinnes i bittsporene hos den drepte. Ut fra et vitenskapelig syn er det etter min oppfatning overveiende sannsynlig at bitemerket i brystet til Rigmor Johnsen skriver seg fra mistenkte Fredrik Ludvik Fasting Torgersen.

⁷ Dok. 52, s. 5.

⁸ Dok. 52, s. 5.

Ut fra min personlige erfaring, vel vitende om mitt ansvar, anser jeg bitemerket i brystet til den drepte å være identiske med mistenkte Fredrik Ludvik Fasting Torgersens tenner.”

4.2 Wærhaug

I rapport av 14. mai 1958 beskriver Wærhaug først bittsporene slik:

”Bittmerkene i Rigmor Johnsens bryst kan med stor sikkerhet sies å være fremkalt av fortenner og/eller hjørnetenner. To av merkene under brystvorten viste at de tenner som hadde etterlatt disse merker, måtte ha hatt en fordypning i skjærekanten. En antydning til en slik fordypning i skjærekanten kunne man også iakttas i et av bittmerkene over brystvorten, og i merket til høyre for den.”⁹

Det er en svakhet at Wærhaug ikke presiserer hvilke bittmerker han beskriver. Beskrivelsen samsvarer riktig nok med Strøms beskrivelse når det gjelder furene i bittmerkene 5 og 6 – merkene under brystvorten, og det er åpenbart disse merkene han sikter til. Bittmerkene 2 og 4 nevner Wærhaug ikke.

Torgersens tenner beskrives slik:

”Modellene av Fasting Torgersens tenner viste at han hadde meget dype og karakteristiske relieffer i fortennenes skjærekanter, samtidig som flere hjørner var slått av. En sammenlikning mellom hans fortenner og bittmerkene i i Rigmor Johnsens bryst viser flere påfallende likheter. Særlig er likheten iøyenfallende mellom de to dypeste bittmerkene under brystvorten og Fasting Torgersens to midtre fortenner. Den samme fordypning i skjærekanten som kan iakttas i bittmerkene, gjenfinnes også i disse tenner. Det er også en tydelig likhet i stillingen av tennene og bittmerkene. Mellom det dypeste punktet i de to bittmerker er det en viss avstand; på tilsvarende sted i hans tenner finner man at et hjørne er slått av.

Også når det gjelder bittmerkene over brystvorten finner man mange likheter med Fasting Torgersens to midtre fortenner. I bittsporet kan man se at den ene av tennene har stått litt innenfor den andre, og i hans tannsett finner man at høyre, midtre fortann ligger litt innenfor den venstre. I ett av bittmerkene aner man at det må ha vært en fordypning i skjærekanten: det samme finnes på venstre fortann hos Torgersen. I det annet merke ser man at skjærekanten på den ene tannen har vært ujevn; på tilsvarende sted ser man at det ene hjørne på hans høyre fortann er slått av.

Også bredden av de to tennene svarer til bittmerket. I merket rett til høyre for brystvorten aner man også at det kan ha vært en fordypning i skjærekanten. På Fasting Torgersens høyre øvre hjørnetann finner man en liknende fordypning. Også avstanden til sporene etter de midtre fortenner stemmer ganske godt. Et studium av hans tenner i sambitt viser at side-fortannen bare berører

⁹ Dok. 61, s. 1.

underkjevens antagonist i et lite område. Dette kan forklare at det ikke er etterlatt noe merke mellom høyre hjørnetann og midtre fortann.”¹⁰

For øvrig beskriver Wærhaug de samme funn som Strøm: Fordypning i skjærekanten på Torgersens nedre midtfortenner (tann 41 og tann 31), og tilsvarende spor etter slike fordypninger i bittmerkene 5 og 6.

Wærhaug har åpenbart sett at avstanden mellom bittmerkene 2 og 3 krever en forklaring, all den stund han mener at det er hjørnetannen som har avsatt merke 3. Det er da påfallende at han ikke har sett at den tilsvarende avstanden mellom bittmerkene 4 og 5 også nødvendigvis krever en forklaring. Men han har ikke en gang nevnt denne avstanden. Han har heller ikke nevnt bittspor 4.

Wærhaug konkluderer slik:

”Bittsporene i drepte Rigmor Johnsen’s bryst kan med en til visshet grensende sannsynlighet sies å være etterlatt av Fredrik Ludvik Fasting Torgersen. Det kan ikke utelukkes at andre han ha gjort det, men denne mulighet er så liten at den neppe kan tas i betraktning.”

4.3 Analyse av de sakkyndiges skriftlige erklæringer

4.3.1 Uoverensstemmelser i og mellom erklæringene

Der hvor Strøm beskriver en karakteristisk fure i bittmerke 1, som begge de sakkyndige allokere til Torgersens venstre øvre midtfortann (tann 21), ser Wærhaug bare en *”antydning til en slik fordypning”* i *”et av bittmerkene over brystvorten”*, noe som må være merke 1. Det samme merket omtales senere slik: *”I ett av bittmerkene aner man at det må ha vært en fordypning i skjærekanten;...”* Her er Wærhaug atskillig mer forbeholden enn Strøm, jf. uttrykkene *”en antydning”* og *”aner man...”*.

Det er uenighet mellom de to om tolkingen av bittmerke 2, som begge mener stammer fra Torgersens høyre øvre midtfortann (tann 11). Strøm ser det som et karakteristisk trekk at *”(d)en fra midtlinjen vendende halvpart av tannen er på grunn av det ødelagte hjørne ikke bitt inn i huden,...”*. Wærhaugs utsagn om ujevn skjærekant *”på tilsvarende sted”* som det ene hjørnet var slått av, kan derimot ikke forstås annerledes enn at han i motsetning til Strøm mener at også den skadete delen av denne tannen gjenfinnes i bittmerket. En slik tolking har åpenbart vært nødvendig for Wærhaug som en sentral del av begrunnelsen for hans opprinnelige standpunkt om at det er høyre øvre hjørnetann (tann 13) som har avsatt bittmerke 3.

¹⁰ Dok. 61, s. 2.

En kan ellers merke seg at Strøm anser at merke 2 er etter 2/3 av høyre øvre midtfortann (tann 11), samtidig som han uttaler at 1/2 av tannen ikke har satt merke. En av disse størrelsene må nødvendigvis reduseres.

Strøm beskriver bittmerke 3, som han tilskriver Torgersens høyre øvre sidefortann (tann 12), som *"uten karakteristika"*, mens Wærhaug *"aner"* at det *"kan ha vært"* en fordykning i skjærekanten som har avsatt dette merket. Wærhaug beskriver også *"en liknende fordykning"* i Torgersens høyre øvre hjørnetann (tann 13), som han i motsetning til Strøm mener har avsatt dette merket. Denne tannen har Strøm ikke omtalt.

Mellomrommet mellom tennene 31 og 41 – de nedre midtfortennene – som Strøm har omtalt særskilt, er ikke nevnt av Wærhaug.

Wærhaug uttaler om bittsporene 31 og 41 at *"Det er også en tydelig likhet i stillingen av tennene og bittmerkene"*. Dette er positivt galt, jf. nedenfor under 3.3.2.5. Forholdet er ikke omtalt av Strøm.

Wærhaug trekker frem at bredden av Torgersens tenner 11 og 21 svarer til bittmerket, samtidig som Strøm uttaler at det har *"liten hensikt å måle bittmerkene lengde når det dreier seg om bitt i huden"*.

Wærhaug uttaler også at man i bittsporet kan se *"at den ene av tennene har stått litt innenfor den andre"* og at det angivelig er samsvar mellom dette forholdet og Torgersens tannstilling for *tennene 11 og 21 – "høyre, midtre fortann ligger litt innenfor den venstre"*. Dette er ikke nevnt av Strøm. Uansett er Wærhaugs utsagn galt. Beskrivelsen av dette elementet i Torgersens tenner er rett, men beskrivelsen av bittsporet er ikke riktig. Bittsporene 1 og 2 står på rett linje.

4.3.2 Likhet mellom bittsporene og Torgersens tenner

Sammenfallet mellom erklæringene fra Strøm og Wærhaug er etter dette begrenset til å konstatere spor etter furer i tennene til biteren i bittmerkene 1, 5 og 6, og furer i Torgersens tenner 21, 31 og 41, dog således at de gir forskjellige beskrivelser av furen i bittmerke 1.

Både Strøm og Wærhaug ga uttrykk for ekskluderende identitet både i sine skriftlige erklæringer og under hovedforhandlingen. De mente at bittene bare kunne stamme fra Torgersen. Dette var først og fremst basert på de funnene som de også innbyrdes var enige om – det angivelige sammenfallet mellom sporene etter furer i bittmerkene og furer i Torgersens fortenner, først og fremst sammenfall mellom Torgersens nedre midtfortenner (tennene 31 og 41) og bittmerkene 5 og 6.

Å konstatere ekskluderende identitet bare på grunnlag av disse furene forutsetter nødvendigvis at muligheten for at andre kan ha tenner med tilsvarende furer er så liten

at man i praksis kan se bort fra den. Jo større muligheten er for å finne tilsvarende fortenner i befolkningen for øvrig, desto mindre grunnlag vil man ha for å kunne konstatere ekskluderende identitet på grunnlag av dette trekket. Om dette spørsmålet vises til punkt 13.1.4 nedenfor.

Man skulle derfor forvente at de sakkyndige også i de skriftlige erklæringene hadde uttalt seg om frekvensen av tannsett med slike furer som Torgersens tenner hadde, Men dette spørsmålet er ikke berørt i de skriftlige erklæringene, bortsett fra Strøms feilaktige utsagn om kant i kant-bitt hos Torgersen, noe som beskrives som "*en avvikelse fra den vanlige norm*". I retten¹¹ ga han også uttrykk for at bare 1-2 % av befolkningen har slik tannstilling, noe som må ha formidlet en oppfatning om at denne prosentandelen også gjaldt andelen av befolkningen med slik tannslitasje som bittmelkene synes å vise.

Furer i fortennene skyldes hovedsakelig tannslitasje. Forekomsten av tannslitasje i befolkningen er behandlet nedenfor under punktene 9.1.10.1, 9.3.3.2 og 13.1.4. Som det vil fremgå av gjennomgangen under disse punktene, må det legges til grunn at den slitasje som bittmerkene bærer preg av, og som også finnes igjen hos Torgersen, var så vidt vanlig forekommende blant voksne menn i Oslo i 1957, også blant yngre menn, at dette sammenfallet ikke er noe moment som kan tillegges vekt av betydning i Torgersens disfavør.

4.3.3 Ikke omtalte forhold som taler mot at Torgersen er biteren.

I tillegg til furene foreligger en rekke trekk ved Torgersens tenner som både enkeltvis og ikke minst samlet sannsynliggjør at han ikke er biteren, og som ikke er behandlet av Strøm og Wærhaug. Det er påfallende, og en vesentlig svakhet ved det arbeidet som Strøm og Wærhaug har utført, at det er så ufullstendig. De synes å ha konsentrert seg om de momenter som de mener samsvarer med Torgersen som gjerningsmann, og helt utelukket de momenter som trekker i motsatt retning. Den helhetsvurdering de pliktet å foreta som sakkyndige, mangler.

De momentene av betydning som ikke er vurdert av Strøm og Wærhaug, vil bli gjennomgått i det følgende.

4.3.3.1 Manglende spor etter tann 42

Torgersens høyre nedre sidefortann (tann 42) er høyere enn høyre nedre midtfortann (tann 41). Deler av tannen vil komme høyere enn en rett linje mellom de høyeste punktene på tann 41 og høyre nedre hjørnetann (tann 43). En skulle da forvente at tann 42 hadde satt et merke mellom tann 41 og tann 43, og at et slikt merke hadde vært like tydelig som merkene etter disse to tennene. Det må legges til grunn at dette mellomrommet har vært undersøkt av de to, og at det ville ha blitt bemerket hvis de

¹¹ Jf. punkt. 5.1.4 nedenfor

hadde registrert noe som kunne være et merke. Den etterfølgende diskusjonen om hvorvidt det allikevel finnes et svakt merke etter denne tannen, vil bli behandlet senere, jf. punkt 9.4.3.1 nedenfor. Poenget i denne forbindelsen er at verken Strøm eller Wærhaug har kommentert eller bemerket dette forholdet.

Det manglende bittsporet etter tann 42 er et forhold som taler sterkt imot at Torgersen kan være biteren.

4.3.3.2 Avstanden mellom bittsporene 4 og 5

Om dette forholdet viser i første rekke til fremstillingen nedenfor under punkt 13.2.4.3.

Både Strøm og Wærhaug forutsetter at bittspor 4 er avsatt av Torgersens høyre nedre hjørnetann (tann 43) og bittspor 5 av hans høyre nedre midtfortann (tann 41). Avstanden mellom de to bittmerkene er målt til ca. 4,4 mm. Avstanden fra den ytre kanten av skjærekanten på Torgersens tann 41 til den indre delen av spissen på tann 43 er målt til ca. 8,7 mm. Det er ikke plass til Torgersens tann 42 mellom bittmerke 4 og bittmerke 5. I så fall må huden mellom disse bittmerkene ha blitt strukket til ca. det dobbelte av sin naturlige lengde, for så å trekke seg sammen igjen. Dette lar seg ikke gjøre. Dette er ytterligere et forhold som taler sterkt imot at Torgersen kan være biteren. Men heller ikke dette forholdet er nevnt eller omtalt av Strøm og/eller Wærhaug.

4.3.3.3 Tannstillingen for Torgersens tann 31 og tann 41

Det vises til gjennomgangen nedenfor under punkt 13.2.4.4.

Torgersens høyre nedre midtfortann (tann 41) stikker 1 mm ut i tannbuen. Bittspor 5 viser at denne tannen hos biteren lå litt innenfor venstre nedre midtfortann. Dette gjør det vanskelig å forene dette bittsporet med Torgersens tenner. Når Wærhaug uttaler om disse tennene at det er *”også en tydelig likhet i stillingen av tennene og bittmerkene”* uttaler han igjen noe som er positivt galt. Forholdet er ikke omtalt av Strøm.

Denne manglende overensstemmelsen er ytterligere et forhold som taler sterkt imot at Torgersen kan være biteren.

4.3.3.4 Tannstillingen for Torgersens tann 11 og tann 21

Torgersens tann 21 står litt lenger ut i tannbuen enn tann 11. Dette trekket stemmer ikke overens med bittmerkene 1 og 2, som står på linje. Wærhaug uttaler at man i

bittsporet kan se *”at den ene av tennene har stått litt innenfor den andre”*. Dette er positivt galt. Noe slikt kan ikke ses i bittsporet. Forholdet er ikke omtalt av Strøm.

4.3.3.5 Avstanden mellom bittsporene 2 og 3

Avstanden mellom merke 2 og 3 er 4 mm. Avstanden fra den ytre delen av Torgersens høyre øvre midtfortann (tann 11) til den indre delen av høyre øvre hjørnetann (tann 13) er 8 mm. Til spissen av tann 13 er avstanden 11 mm. Hvis tann 13 skal ha avsatt bittspor 3, må huden mellom disse merkene ha blitt strukket til mer enn det dobbelte av sin naturlige lengde, for så å trekke seg sammen igjen. Dette lar seg ikke gjøre. Dette forholdet taler i seg selv sterkt imot at bittspor 3 er avsatt av tann 13, slik Wærhaug opprinnelig gjorde gjeldende.

På den annen side er det ingen avstand mellom Torgersens høyre øvre midtfortann (tann 11) og høyre øvre sidefortann (tann 12). Det avslåtte hjørnet på tann 11 er ikke gjennomgående, men dekker bare utsiden av tannen. Da skulle man forvente at innsiden av denne tannen har satt spor. Dette er også overensstemmende med Wærhaugs opprinnelige tolking av dette sporet. Men han må til gjengjeld henføre spor 3 til tann 13 for å forklare avstanden mellom bittsporene 2 og 3. Avstanden på 4 mm mellom bittsporene 2 og 3 taler på samme måte sterkt imot at det er Torgersens høyre øvre sidefortann (tann 12) som har avsatt bittspor 3.

En skulle forvente at denne avstanden mellom bittsporene 2 og 3 hadde blitt kommentert av Strøm og Wærhaug, og at de hadde gitt en forklaring på hvorfor de anså den forenlig med Torgersen som biter. Den er imidlertid ikke nevnt av noen av dem.

4.3.3.6 Bittspor 3

Bittspor 3 er lite, nokså dypt og nærmest punktformet. Det kan antakelig sies at det er typisk for merket etter en spiss hjørnetann. Torgersens høyre øvre sidefortann (tann 12) er en vanlig sidefortann med rett skjærekant på ca. 5 mm. Det er vanskelig å forene denne tannen med bittspor 3. Torgersens høyre øvre hjørnetann er relativt butt til å være en hjørnetann. Også denne tannen er det vanskelig å forene med bittspor 3, slik Wærhaug opprinnelig mente, selv om den passer bedre enn tann 12. Men Wærhaug har valgt å fragå sin opprinnelige tolking, som får betydelige problemer med avstanden mellom bittsporene 2 og 3, jf. foran under punkt 4.2. Verken Strøm eller Wærhaug har kommentert misforholdet mellom bittmerke 3 og de aktuelle tennene hos Torgersen.

4.3.3.7 Bittspor 4

I likhet med bittspor 3 er bittspor 4, lite, nokså dypt og nærmest punktformet. Det er enighet om at dette merket stammer fra biterens høyre nedre hjørnetann (tann 43). Også dette bittsporet samsvarer best med at det stammer fra en spiss hjørnetann. Torgersens tann 43 er avrundet og butt til å være hjørnetann. Det er vanskelig å forene denne tannen med bittspor 4. Men heller ikke dette misforholdet er kommentert eller nevnt av Strøm eller Wærhaug.

4.4 Oppsummering

Det kan konstateres at Strøm og Wærhaug har truffet sine konklusjoner på et ufullstendig grunnlag. De har bare trukket frem en del av de trekkene som skulle ha vært analysert i sammenligningen mellom bittsporene og Torgersens tenner. Det er vanskelig å se bort fra at de kan ha hatt en forhåndsoppfatning om at Torgersen var skyldig, og derfor har konsentrert seg om de elementene i bittsporene som de har funnet kan passe med Torgersens tenner. Hvis de hadde foretatt en fullstendig analyse, og herunder vurdert frekvensspørsmålet som er omtalt foran under punkt 4.3.2, samt de enkeltelementene som det er redegjort for under punkt 4.3.3, kunne de vanskelig konkludert annerledes enn at det forelå så mange momenter som vanskelig kunne forenes med Torgersen som biter, at det ikke var sannsynlig at han var gjerningsmann.

5 Hovedforhandlingen i 1958

5.1 De sakkyndiges forklaringer under hovedforhandlingen i 1958 Avisreferatene fra forklaringene.

Strøm og Wærhaug avga forklaringer under hovedforhandlingen 10. juni 1958.

I sine forklaringer opprettholdt og – hvis mulig – forsterket de konklusjonene i de skriftlige rapportene, slik det fremgår av avisreferatene fra hovedforhandlingen. Tannbittbeviset er åpenbart det beviset som var gjenstand for størst mediainteresse under hovedforhandlingen, og avisreferatene fra denne sekvensen er svært grundige og detaljerte.

5.1.1 Aftenpostens aftennummer 10. juni 1958:

Fet overskrift:

”Torgersens tannavtrykk kan bli farlig for ham.”

Underoverskrift:

”Den sakkyndige, tannlege Ferdinand Strøm, har funnet at det foreligger full overensstemmelse med bittet i den drepte pikens bryst”.

Strøms oppsummering gjengis slik:

”I dette tilfelle var det konstatert syv meget karakteristiske overensstemmelser, og den sakkyndige kunne da si med den største grad av sannsynlighet at det var Torgersen som hadde tilføyet den drepte bittet.... Han hadde festet seg ved de tydelige tannmerker, og han hadde straks tatt et gipsavtrykk av bittet. Et bitt i en kvinnes bryst er like godt som i en plastmasse, og avstøpningen viste alle detaljer. Det var merker etter tre overtenner og fire undertenner, som stemte fullstendig overens med den avstøpning som senere ble tatt av Torgersens tenner etter at han i lengre tid hadde vegret seg for å avgi sitt tannavtrykk. Det mest karakteristiske merke var efter en brukket fortann. Allerede ved et flyktig blick på Torgersens tenner, før han gikk med på å ta avstøpningen, hadde den sakkyndige lagt merke til at han hadde en brukket fortann. På avstøpningen viste det seg at den brukne fortann stemte nøyaktig med det tilsvarende merket i bittet.”

På statsadvokatens sterkt ledende spørsmål med følgende ordlyd: ”Torgersen er altså mannen?” svarte Strøm ifølge referatet:

”Jeg er klar over mitt ansvar, og når jeg har formet min konklusjon slik at det er overveiende sannsynlig at han har tilføyet den drepte bittet, så betyr det, at fra min praktiske erfaring er jeg ikke i tvil. Men fra et videnskapelig synspunkt kan det diskuteres.”

5.1.2 Aftenpostens morgengnummer 11. juni 1958:

Fet overskrift:

”Sakkyndig overbevist om at bittet skyldes Torgersen.”

Underoverskrift:

”Tannidentifisering for første gang som bevis i en drapssak i Norge.”

Den sakkyndige som gjengis her, er Jens Wærhaug.

Oppsummeringen fra Wærhaug er gjengitt slik:

”Professor Wærhaug forklarte at han av retten bare hadde fått utlevert en kort orientering sammen med materialet, og han kjente absolutt ikke til tannlege Strøms konklusjon, men han var helt selvstendig kommet til samme resultat. Hans konklusjon gikk ut på at bittmerkene i den dreptes bryst med en til visshet grensende sannsynlighet var efterlatt av Torgersens tenner. Det kunne ikke utelukkes at de var efterlatt av en annen person, men denne mulighet var så liten at den neppe kunne tas i betraktning.”

Statsadvokaten stilte deretter følgende spørsmål:

”Vil det si at denne andre personens tenner eventuelt må ha vært nøyaktig lik Torgersens?”

Wærhaugs svar er gjengitt slik:

”Ja. Min konklusjon er at jeg personlig er helt overbevist om at bittet i den dreptes bryst er tilføyet henne av Torgersen.”

5.1.3 Arbeiderbladet 11. juni 1958:

Fet overskrift:

”Særegenheter ved tiltaltes tenner fjerner enhver tvil”

Brødtekst:

”En prøve av bitemerker sammenholdt med tennene, kan bety den absolutte frikjennelse for en mann som sitter tiltalt for drap, sa tannlege Ferdinand Strøm i lagmannsretten i går. – Men i dette tilfellet er det så mange særegenheter ved tennene at jeg uten å nøle kan si at bitemerkene i avdøde Rigmor Johnsens bryst skriver seg fra Fredrik Ludvig Fasting Torgersen....Men her finner man en rekke kjennetegn som uten unntagelser finnes både i den dreptes bryst og i tennene til tiltalte. Bitt-merkene er identisk med Torgersens tenner!”

Arbeiderbladet gjengir deretter Wærhaug slik:

”Han snakket om påfallende likhetstegn og konkluderte med at bitesporene ”til en visshet grensende sannsynlighet” stammet fra Torgersens tenner. – Men jeg skylder å gjøre oppmerksom på at dette er en vitenskapelig formulering, sa han. – Jeg har i grunnen bare sagt det med andre ord – det er ingen dissens mellom tannlege Strøm og meg: personlig er jeg overbevist om at merkene i avdødes bryst stammet fra avdødes tenner.”

Strøm gjengis deretter slik:

”Tannlege Strøm begynner deretter å legge fram en rekke detaljer for lagretten og påpeker at man i dette tilfellet finner en ren opphopning av karakteristika. Dette bittet var ikke på samme måte som når et menneske biter i f. eks. et eple. Sporene i den 16 år gamle Rigmor Johnsens bryst stammet fra et lystbitt kombinert med suging. Av 7 merker var 4 helt tydelige og karakteristiske. Tannlegen trekker fram et plastbryst og demonstrerer det hele. – Det finnes jo slike i handelen, sier han. Under trykkende taushet blir den virkelige avstøpningen av Rigmor Johnsens bryst sendt rundt til dommere og lagrettemedlemmer – deretter følger en kopi av Torgersens tenner, og tannlegen gir en nøyaktig beskrivelse av samtlige bitt og tenner, gruppert fra 1-7 fordelt i under- og overkjeve.”

I rettsboken for 10. juni 1958 er Strøms demonstrasjon omtalt slik:

”Han foreviste herunder en rekke avstøpninger av tiltaltes tenner og bittmerkene i avdødes bryst.”

5.1.4 Morgenbladet 11. juni 1958:

Fet overskrift:

*”Professor i Torgersen-saken:
Jeg er overbevist om at dette er Torgersens bitt.”*

Brødteksten er i det alt vesentlige overensstemmende med Aftenpostens.

Morgenbladet skriver videre:

”Værhaug gjorde oppmerksom på at den tilsynelatende reservasjon han har tatt, skyldes det faktum at han aldri tidligere i sin vitenskapelige praksis har vært i stand til å trekke en så kategorisk konklusjon.”

Morgenbladet gjengir også følgende utveksling mellom lagmannen og Strøm:

*Lagmannen: Jeg forstår Dem slik at De er overbevist om identiteten.
Strøm: Det er identitet, hr. lagmann. Vi arbeider efter den grunnsetning at det ikke finnes to mennesker med like tenner. Torgersens tannstilling og merkene ellers er så karakteristisk at jeg kan trekke denne konklusjon. Bare en eller to prosent av landets yngre befolkning har ”kant i kant-bitt” slik som Torgersen.”*

5.1.5 Morgenposten 11. juni 1958:

Fet overskrift:

*”Full identitet mellom tennene og bittsporene.
To tannspesialister er overbeviste.”*

Strøm gjengis blant annet slik:

”Jeg er overbevist om at det er full identitet mellom Torgersens tenner og bittmerkene i den dreptes bryst.”

5.1.6 Dagbladet 10. juni 1958:

Fet overskrift:

”Tennene feller Torgersen.”

Underoverskrift:

”Tannlege Ferdinand Strøm gir drepende vitenskapelig uttalelse.

”Bittet i pikens bryst identisk med Torgersens tenner.”»

Dagbladet gjengir videre følgende utveksling mellom Strøm og statsadvokaten:

”Jeg tror nok jeg har hatt ca. 25 bittspor-saker for politiet. Jeg må si at jeg hadde ikke trodd jeg skulle oppleve saker der jeg rent positivt kunne fastslå identitet. Det er et meget farlig og vanskelig område og det skal uhyre meget til. En må være meget varsom og føle et veldig ansvar. I bare to saker har jeg gitt helt positive uttalelser.”

Statsadvokaten: ”Denne gangen har De kunnet gjøre det?”

”Ja. Jeg sier uttrykkelig at jeg anser at her er det identitet.”

”Med andre ord. Det er han og ingen annen!”

Det siste utsagnet i denne utvekslingen er avgitt av statsadvokaten.

Dagbladet gjengir også følgende utveksling mellom forsvareren og Strøm:

”Er det lettere å identifisere et bitt i et eple eller i et stykke brød, - enn i et bryst?”

”Det er første gang vi har et tilfelle som dette. Men det er forbausende hvor fullkommen tydelig avtrykket er.”

5.1.7 Verdens Gang 10. juni 1958:

Fete overskrifter:

”Tannlege Strøm med kategorisk vitneprov:

Det var Torgersens bitt”

«Ingen tvil til stede – det kan bare være Torgersens bitt»

Avisen gjengir videre følgende utveksling:

”Statsadv.: ”De er sikkert ekstra varsom med å gi en konklusjon, og når De likevel er kommet med en så kraftig konklusjon skulle vel det tyde på at De var helt sikker?”

Vitnet: – ”Ja, jeg har jo brukt uttrykket ”overveiende sannsynlig”, men for å gradere det sier jeg at det etter min personlige mening ikke er noen tvil.”

Lagmann Lunde: ”Det betyr at De personlig er helt sikker?”

”Ja, absolutt. Det er HAM!”

Aktor, statsadv.: ”De sier altså at det er HAM og ingen annen?”

”Ja, ingen sakkyndige kan røkke ved min konklusjon. Vitenskapelig kan det muligens diskuteres litt om antallet detaljer som foreligger, men det er det hele.””

5.2 Merknader til de sakkyndiges utsagn i retten

De detaljerte avisreferatene kan ikke forstås annerledes enn at Strøm og Wærhaug har forklart seg i retten med om mulig enda større grad av sikkerhet som i sine skriftlige erklæringer. Strøm har gått så langt som til å uttrykke ”full identitet”.

Forøvrig gir referatene sett under ett et pålitelig grunnlag for å kunne fastslå hva disse to sakkyndige har sagt i retten. Dette gir grunnlag for følgende merknader:

Det er bekreftet at dette er første drapssak i Norge hvor spor etter tannbitt har vært av betydning som bevis.

I følge Morgenbladets referat har Strøm uttalt at

”(v)i arbeider efter den grunnsetning at det ikke finnes to mennesker med like tenner. Torgersens tannstilling og merkene ellers er så karakteristisk at jeg kan trekke denne konklusjon. Bare en eller to prosent av landets yngre befolkning har ”kant i kant-bitt” slik som Torgersen”.

En side ved dette er som nevnt foran under punkt 4.1, at det generelle utsagnet om kant i kant-bitt er galt. Torgersen hadde delvis kant i kant-bitt for de høyre midtfortennene (tann 11 og 41). For de venstre midtfortennene har han ikke hatt kant i kant-bitt. For det andre er det ikke avgjørende om biteren har hatt kant i kant-bitt. Det avgjørende er om han har hatt slike furer i tennene som går igjen i bittsporene. Slike furer kan ha hatt andre årsaker enn kant i kant-bitt. Men dette har ingen av de sakkyndige reflektert over. Og noe empirisk belegg for utsagnet om at bare *”en eller to prosent av landets yngre befolkning har ”kant i kant-bitt”* har Strøm ikke presentert. Det er også uklart hvorfor han begrenser utsagnet til å gjelde *”landets yngre befolkning”*. Har man først kant i kant-bitt, forsvinner vel ikke dette selv om man blir eldre? Utsagnet synes bare å ha tjent til å bekrefte Strøms oppfatning om at Torgersen er biteren.

Borgarting lagmannsrett uttaler om dette spørsmålet i kjennelsen av 18. august 2000:

”Lagmannsretten kan ikke se at den uenighet som har vært m h t kant i kant-bitt er av betydning for saken. Ferdinand Strøms poeng med å vise til at bittet var kant i kant, var å forklare årsaken til karakteristiske furer i fortennene. Hvilken årsak de aktuelle furene har, er imidlertid ikke et moment av betydning for om bittmerkene er avsatt av den aktuelle person, og lagmannsretten kan for øvrig ikke se at det er dekning for å hevde at den omstendighet at det skulle være kant i kant-bitt i seg selv ble benyttet som begrunnelse i 1958 for at Torgersen skulle være gjerningsmannen.”

Her har lagmannsretten misforstått. Som det fremgår av Morgenbladets referat ovenfor, har Strøm, som fortsatt mente at det var kant i kant-bitt hos Torgersen som hadde forårsaket slik tannslitasje som også forekom i bittsporene, nettopp påberopt den angivelig sjeldne forekomsten av kant til kant-bitt som støtte for konklusjonen om at Torgersen var biteren.

I tillegg kommer at Strøm begrenser sitt eget sammenlikningsgrunnlag til *”landets yngre befolkning”*. Han forutsetter altså at biteren har vært ung, slik som Torgersen. Men dette har han ikke kunnet lese ut av bittmerkene, og da blir dette et bevisspørsmål

som Strøm ikke har hatt foranledning eller forutsetning til å mene noe om. I stedet lanserer han i realiteten Torgersens ungdom som et argument for at Torgersen var biteren.

Strøms grunnsetning – at ingen mennesker har like tenner – kan muligens være riktig når det gjelder fullstendige tannsett på 32 tenner. Slike tannsett har Strøm kunnet forholde seg til når han som rettsodontolog har bistått med identifikasjon av avdøde. Allikevel er det en klar svakhet at utsagnet fremstår som et rent postulat uten empirisk grunnlag. Og å overføre en slik angivelig erfaringssetning til at det bare er ett eneste tannsett – nemlig Torgersens – som kan ha forårsaket de seks bittsporene denne saken gjelder, er uten mening.

Det er en klar svakhet ved presentasjonen av tannbittbeviset at det ikke er brakt frem generelle opplysninger om forekomst av tannslitasje som kan ha medført furer i fortennene – ikke bare hos unge mennesker, slik Strøm har lagt til grunn – men i hele den mannlige befolkning, slik at man på empirisk grunnlag hadde kunnet etablere en oppfatning om muligheten eller sannsynligheten for at bittmerkene kunne stamme fra en annen enn Torgersen.

Strøm har i retten omtalt syv ”*meget karakteristiske overensstemmelser*”, til tross for at han i sin skriftlige erklæring har beskrevet seks bittmerker og ett ”*muligens avtrykk*”. Nå blir dette i følge Aftenpostens referat til ”*merker etter tre overtenner og fire undertenner, som stemte fullstendig overens med den avstøpning som senere ble tatt av Torgersens tenner...*”. Han forteller altså lagretten at det var syv bittmerker, som alle stemte ”*fullstendig overens*” med Torgersens tenner, til tross for at det fremgår av hans skriftlige erklæring at det bare var de fire fortennene hvor han mente at det var overensstemmelse, tre av dem på grunn av furer og en på grunn av hakkete skjæreflate.

I følge Aftenpostens referat har Strøm lagt vesentlig vekt på en brukket fortann, altså ikke på furene. Det dreier seg åpenbart om høyre øvre midtfortann (tann 11), som riktig nok ikke var brukket, men som hadde et avslått hjørne. Det fremgår av hans skriftlige erklæring at han allerede 7. desember 1957 ”*la merke til at hans høyre fortann hadde et avslått hjørne*”. Det følgende utsagnet – ”*at den brukne fortann stemte nøyaktig med det tilsvarende merket i bittet*” er imidlertid vanskelig å forene med at Strøm i sin skriftlige erklæring gir uttrykk for at den skadete delen av tannen ikke hadde satt noe spor.

Strøm uttaler videre i følge Aftenpostens referat at ”*Et bitt i en kvinnes bryst er like godt som i en plastmasse, og avstøpningen viste alle detaljer*”. I følge Dagbladets referat har han også gitt uttrykk for forbauselse over et tydelig avtrykk. Dette kan vanskelig forstås annerledes enn at Strøm har ment at et bittmerke i menneskelig vev – herunder også i et kvinnebryst – i alle detaljer vil samsvare med de tenner som har avsatt bittet. Men at avtrykket fremstår som tydelig, er selvfølgelig ikke det samme som at det fullstendig gjenspeiler de aktuelle tennene hos biteren. Ved dette utsagnet

bekrefter han manglende kunnskap om og forståelse for de fysiologiske sidene ved ytre påkjenninger på menneskelig vev, i særlig grad på de sammensatte og kompliserte vevsstrukturene i et kvinnebryst.¹²

Uoverensstemmelsene i de to skriftlige erklæringene med hensyn til hvilken tann som hadde avsatt merke 3, kom ikke frem i retten. Dette fremgår også direkte av Arbeiderbladets referat av Wærhaugs forklaring, jf. foran under punkt 5.1.3.

I brev av 21. november 1972 til statsadvokat Wiker ga Wærhaug følgende forklaring:

”Jeg hadde ingen vanskelighet med å finne påfallende korrelasjon mellom bittmerkene og Fasting Torgersens sentrale fortenner i over- og underkjeve, det som i advokat Getz’s diagrammer er betegnet 1,2 og 5,6. Det som voldt meg vanskeligheter var de øvrige bittmerker som var svært utydelige. Jeg noterte ned 3+, men det ble klart for meg allerede før jeg opptrådte i retten som vitne at dette ikke var riktig. Jeg kan også huske at jeg under vitneavhøret hadde bestemt meg for å si fra om dette, men under eksaminasjonen ble det glemt.”

Tann 3+ er høyre øvre hjørnetann, eller tann 13 etter den nomenklatur som i det vesentlige benyttes i dag, jf foran under 2.2.

At Wærhaug i retten 10. juni 1958 hadde glemt hva han selv hadde skrevet 14. mai samme år, er vanskelig å forstå. Hva som fikk ham til å mene at bittspor 3 allikevel ikke var avsatt av en hjørnetann, er heller ikke forklart. Det samme gjelder konsekvensene av standpunktendringen for hans tolking av bittsporene 1 og 2, som han vanskelig kunne opprettholde. Hvis dette var noe han kom frem til før hovedforhandlingen, kunne man ha forventet en supplerende skriftlig erklæring fra hans side. Noe slikt foreligger ikke. Det kan ikke utelukkes at han – etter å ha hørt Strøm i retten og med sin egen manglende rettsodontologiske kompetanse – ikke har villet gi uttrykk for noen oppfatning som avvek fra Strøms. I så fall er dette en omstendighet som ytterligere svekker vekten av Wærhaugs forklaring.

Og Wærhaugs utsagn i følge Morgenbladet 11. juni 1958 – at han *”aldri tidligere i sin vitenskapelige praksis har vært i stand til å trekke en så kategorisk konklusjon”* – står i et påfallende motsetningsforhold til den usikkerhet som åpenbart må ha vært til stede hos ham.

At forsvareren ikke har tatt tak i denne uoverensstemmelsen mellom Wærhaugs skriftlige erklæring og det han sa i retten, er også vanskelig å forstå. Forklaringen ligger antakelig i at han ikke har hatt faglig støtte av noe slag, og ikke har hatt mulighet til å sette seg ordentlig inn i tannbittbeviset i løpet av tiden fra Strøms erklæring forelå – 28. april 1958 – og til hovedforhandlingen begynte 3. juni 1958.

¹² Jf. fremstillingen under punkt 13.1.3 nedenfor.

5.3 Oppsummering av de sakkyndiges utsagn i retten

Oppsummeringsvis kan det konstateres at Strøms og Wærhaugs redegjørelser i retten lider av de samme svakheter som de skriftlige erklæringene fra de sakkyndige. De har konsentrert seg om de detaljene som de mener feller Torgersen, mens de trekkene som med tyngde taler i motsatt retning, og som er gjennomgått foran under punkt 4.3, er helt utelatt.

5.4 Statsadvokat Dorenfeldts prosedyre Avisreferatene

5.4.1 Aftenpostens aftennummer 13. juni 1958

Her gjengis Dorenfeldt slik:

”Hva tannavtrykket angår, så har de sakkyndige uttalt seg så sterkt som at hvis det ikke var tiltalte som tilføyet Rigmor Johnsen bittet i brystet, så må det ha vært en person med nøyaktig samme slags tenner som han. Og man går i praksis ut fra at det ikke finnes to mennesker med nøyaktig like tenner.”

5.4.2 Dagbladet 13. juni 1958:

”Om bittet i brystet erklærer statsadvokaten i sterke ord at det er helt overbevisende, helt fellende.”

5.4.3 Verdens Gang 13. juni 1958:

”Statsadvokaten finner fram tannlege Strøms rapport, som kanskje er det fellende bevis.

– Bittet må ha blitt foretatt av en person som har samme tenner som Torgersen. Dette er utelukket. Det er full identitet.”

5.4.4 Vårt Land 13. juni 1958

”Avgjørende bevis i denne saken er avføringen fra den drepte på tiltaltes sko, barnålene fra drapsstedet som ble funnet på tiltalte, og i særlig grad bittsporene fra hans tenner i den dreptes bryst.”

5.4.5 Arbeiderbladet 13. juni 1958:

”Lagretten må bedømme helheten i saken. De sakkyndiges prov er ikke avgjørende, kun veiledende, men det skal allikevel utrolig mye til før vi legfolk kan hevde noe annet enn våre aller fremste vitenskapsmenn på områdene, sa statsadvokaten.”

Det er vanskelig å forstå disse referatene – i første rekke referatene fra Aftenposten og Verdens Gang - annerledes enn at Dorenfeldt – for så vidt på samme måte som Strøm selv – har ansett utsagnet om at det ikke er to tannsett som er like, for å ha samme

gyldighet også når sammenlikningsgrunnlaget er begrenset til seks tenner. Denne feilen har lagretten ikke hatt noen mulighet til å avdekke.

5.5 Forsvarerens prosedyre

Forsvarerens prosedyre på dette punktet gjengis slik i Aftenpostens morgennummer 14. juni 1958:

”Jeg tviler ikke på at tannlege Ferd. Strøm har utført sine undersøkelser med den aller største grundighet, sa forsvareren....Når man husker hvilke betenkeligheter rettsvesenet i sin tid hadde med å godta fingeravtrykk som bevis, så er det all grunn til å stille seg reservert overfor de resultater rettsodontologien hittil har hatt å oppvise. Jeg kan være med på at tannlege Strøms resultat gir sannsynlighet for at bittet i Rigmørs bryst er tilføyet henne av Torgersen. Men det er ikke utslagsgivende. Professor Wærhaug er kommet til sitt resultat utelukkende på grunnlag av Strøms materiale. Derfor hadde tiltalte ingen interesse av å få professor Wærhaug som sakkyndig. Når tiltalte er blitt nektet å få en annen, utenlandsk sakkyndig, som kunne undersøke sitt eget, selvstendige materiale, så er følgen den at vi ikke vet med sikkerhet hvilke merker tennene ville avsette i levende vev. For til de 25 prøvene tannlege Strøm har utført med tannstøpninger er det brukt fast materiale, og det svekker hans konklusjon.”

For øvrig har avisene ikke referert noe fra forsvarerens prosedyre om tannbittbeviset. Han har altså nøydt seg med å stille spørsmål på generelt grunnlag om rettsodontologien som vitenskap, og nevnt – uten empirisk belegg – vanskelighetene med tolking av bittmerker i levende vev.

Forsvareren har altså ikke tatt tak i noen av svakhetene og manglene ved presentasjonen av tannbittbeviset fra de sakkyndige. Dette har han vel heller ikke hatt noen mulighet til. Han har vært uten odontologisk bistand, og tiden fra Strøms erklæring forelå 28. april 1958 til hovedforhandlingen begynte 3. juni 1958 har også vært for knapp til at han kan ha rukket å sette seg ordentlig inn i dette spørsmålet – i tillegg til alt annet som måtte forberedes før hovedforhandlingen.

5.6 Lagmannens rettsbelæring

Lagmann Lundes rettsbelæring er ikke protokollert, men ifølge referatet i Aftenpostens aftennummer 14. juni sa han bl.a. følgende:

”Lagretten er ikke bundet av de sakkyndiges erklæringer, de er bare veiledende, men på den annen side er det vanskelig å tilsidesette resultater, som er grunnet på stor fagkunnskap og erfaring.”

Dette er i realiteten en anbefaling til lagretten om å legge de sakkyndiges konklusjoner til grunn.

5.6 Oppsummering av tannbittbeviset under hovedforhandlingen

Presentasjonen av tannbittbeviset under hovedforhandlingen kan etter dette oppsummeres slik:

- (1) Lagretten har fått opplyst at det bare var 1-2 % av befolkningen som hadde tenner med slik slitasje som Torgersens tenner hadde, og som samsvarte med bittmerkene.¹³
- (2) De to sakkyndige har konstatert med absolutt sikkerhet at bittmerket var avsatt av Torgersens tenner.
- (3) Lagretten har ikke fått vite noe om
 - (a) Den generelle usikkerheten med hensyn til identifikasjon av bittmerker i vev.
 - (b) Wærhaugs manglende rettsodontologiske kompetanse
 - (c) Wærhaugs opprinnelige avvikende oppfatning vedrørende bittmerke 3
 - (d) Wærhaugs feilaktige utsagn om samsvar mellom Torgersens tann 41 og plasseringen av bittmerke 5 i forhold til merke 6.
 - (d) De enkelte øvrige innbyrdes uoverensstemmelser mellom de to skriftlige erklæringene
 - (e) De detaljer i bittsporene som ikke stemte overens med Torgersens tenner og som viste at det allikevel ikke var identitet.
- (4) Statsadvokaten har ansett tannbittbeviset som et "i særlig grad" avgjørende bevis.
- (5) Forsvareren har ikke tatt tak i substansen i tannbittbeviset, men nøydt seg med å hevde – i og for seg riktig nok – at en annen sakkyndig som kunne arbeide på selvstendig grunnlag, kunne tenkes å ha kommet til et annet resultat.
- (6) Lagretten må nødvendigvis ha ansett tannbittbeviset som et tungtveiende bevis – antakelig det tyngste – mot Torgersen.

6 Statsadvokat Dorenfeldts uttalelse av 17. desember 1958

I sin uttalelse av 17. desember 1958 skrev Dorenfeldt blant annet følgende:

"Det som det er grunn til å presisere, er at der ble tatt særlige forholdsregler i Torgersens favør, da man oppnevnte professor, dr. philos. Jens Wærhaug som den annen sakkyndige. Han fikk ikke anledning til å kjenne tannlege Strøms konklusjoner, men skulle bare arbeide på grunnlag av det foreliggende materiale. Meg bekjent, har det aldri forekommet at man på den måten har lekt blindbukk med de sakkyndige for å imøtekomme en siktets ønske om særbehandling. Professor Wærhaugs konklusjon ble imidlertid følgende:

¹³ Jf. punkt 4.1.4 foran.

”Bitesporene i drepte Rigmor Johnsen’s bryst kan med en til visshet grensende sannsynlighet sies å være etterlatt av Fredrik Fasting Torgersen. Det kan ikke utelukkes at andre kan ha gjort det, men denne mulighet er så liten at den neppe kan tas i betraktning.” Her vil jeg minne lagmannsretten om at da professor Wærhaug ble spurt under hovedforhandlingen om denne konklusjonen kunne sies å avvike fra tannlege Ferdinand Strøms, så svarte han at det gjorde den ikke, i det han var enig med Strøm: «Det er Torgersens tenner som har avsatt bittet. Jeg er overbevist.»

Denne uttalelsen stemmer på alle punkter overens med gjengivelsene i pressen av Dorenfeldts prosedyre.

7 Lagmann Kristian Lundes utkast til kjennelse av 5. juli 1959

Før Torgersens første begjæring om gjenopptakelse ble trukket tilbake, hadde lagmann Kristian Lunde skrevet ferdig og undertegnet et utkast til kjennelse, datert 5. juli 1959.

I dette utkastet skriver Lunde blant annet slik:

”Lagmannsretten vil uttale at den brede faktiske fremstilling av saken og dens bevisligheter som statsadvokaten har gitt i sin redegjørelse av 17. desember 1957 (dok. 115) på alle vesentlige punkter gir et korrekt og objektivt bilde av saken, slik den ble rullet opp under hovedforhandlingen i lagmannsretten.”

Lagmann Lunde går med dette god for fremstillingen i Dorenfeldts uttalelse av 17. desember 1958. Han slutter seg med andre ord til det som er sagt der om betydningen av tannbittbeviset. Selv om det ikke er protokollert noe fra rettsbelæringen, vil det være overraskende om ikke hans oppfatning av betydningen av dette beviset har kommet til uttrykk også der.

8 Tannbittbeviset i gjenopptakelsesaken 1973 - 1976

8.1 Nye sakkyndige erklæringer

8.1.1 Tannlege Fredrik Neumann og professor Arne Hagen

Tannlege Fredrik Neumann avga på begjæring fra Torgersens daværende forsvarer en erklæring 4. februar 1973. Erklæringen var basert på en gjennomgang av de skriftlige erklæringene fra Strøm og Wærhaug.

Neumann gikk innledningsvis gjennom de to erklæringene, og påviste en rekke av de uoverensstemmelsene som det er pekt på foran.

Han pekte blant annet på den opprinnelige uoverensstemmelsen med hensyn til hvilken tann som hadde avsatt bittmerke 3 og det manglende bittmerket etter tann 42.

Torgersens forsvarer fremla også en erklæring datert juni 1973 fra professor odont. dr. Arne R. Hagen. I likhet med Neumann konkluderte han med at det ikke var faglig grunnlag for Strøm og Wærhaugs konklusjon om at bittmerket med sikkerhet var avsatt av Torgersen.

Påtalemyndigheten forela professor Hagens erklæring for de opprinnelige sakkyndige.

Strøm uttalte 11. november 1973:

”Jeg finner intet i professor A. Hagens uttalelse som foranlediger meg til å endre noe i min erklæring om konklusjon av 28. april 1958.”

Wærhaug uttalte likeledes 12. november 1973:

”Jeg har gått gjennom skrivet og notert meg dets innhold, og jeg kan ikke finne at det bragt synspunkter for dagen som skulle kunne endre min oppfatning av denne saken. Den konklusjon som jeg kom med i min sakkyndige uttalelse fra 1958 er således fremdeles i overensstemmelse med min beste overbevisning.”

Her er det i beste fall uklart om den konklusjon Wærhaug viser til, er konklusjonen i hans skriftlige erklæring, eller det han ga uttrykk for i retten. Ingen av de to har gått inn i og kommentert Hagens vurderinger. De har heller ikke blitt bedt om å kommentere Neumanns uttalelse og de uoverensstemmelsene han påviste, og har da heller ikke gjort dette.

8.1.2 Dosent Gisle Bang

8. mars 1974 oppnevnte lagmannsretten dosent dr. med., cand. odont. Gisle Bang som odontologisk sakkyndig.

I en uttalelse av 17. oktober 1974 beskrev Bang bittmerkene og Torgersens tenner. Han presiserte at beskrivelsen av bittmerkene refererer seg til gipsavtrykk av merkene i brystet.

Bittmerkene 1 og 2 beskrives som relativt brede fra side til side, og avflatet, med en tydelig fure i merke 1 og en tynn fure i merke 2. I motsetning til Strøm fant Bang altså også en fure i bittmerke 2. Bittmerkene 3 og 4 beskrives begge som *”en liten ukarakteristisk topp”*. Om disse sier han også: *De resterende to merkene er mer ukarakteristiske og lar seg ikke umiddelbart henføre til noen bestemt tanngruppe.”*

Om mellomrommet mellom bittmerkene 4 og 5 sier han:

”Mellom bittmerke nr. 4 og 5 virker det som det ikke er avsatt noe merke, men i et lite område nærmest merke nr. 5 sees en liten avflatet forhøyning.”

I begge merkene 5 og 6 finner han en svak fure. Han presiserer også at
”bredderetningene for merkene 5 og 6 danner en svak åpen vinkel mot brystvorten.”

Gipsavtrykk av Torgersens tenner beskrives innledningsvis slik:

”Ved sammenbitt sees at der er delvis kant i kant bitt på høyre øvre og nedre midtre fortann og venstre øvre og nedre hjørnetann, for øvrig rager overkjevens fronttenner så vidt litt lengre frem enn underkjevens, men ikke nevneverdig ned foran disse. Skjærekantene på de 6 forreste tenner i over- og underkjeven (dvs. fra hjørnetann til hjørnetann) er relativt sterkt avslitt slik at de virker avflatet.”

Bang tiltrer med andre ord ikke Strøms utsagn om kant i kant-bitt for alle fortennene.

Etter beskrivelsen av gipsavtrykket av Torgersens tenner foretar han følgende sammenlikning:

”Det finnes mange særtrekk ved bittmerkene nr. 1, 2, 5, 6, og ved F. L. F. Torgersens to midtre fortenner i over- og underkjevene (sic). En sammenlikning av de gitte beskrivelsene viser at bittmerke nr. 1 og venstre øvre midtre fortann, bittmerke nr. 2 og høyre øvre midtre fortann, bittmerke nr. 5 og høyre nedre midtre fortann, bittmerke nr. 6 og venstre nedre midtre fortann svarer til hverandre i alle detaljer.

Bittmerke nr. 3 passer best med at det er avsatt av overkjevens høyre sidefortann. Den relativt store distanse mellom merkene 2 og 3 kan forklares ved at det hjørnet på høyre midtre fortann som vender mot sidefortannen er brukket av og dessuten ligger høyeste punkt på sidefortannens skjærekant nærmest hjørnetannen. Den fotogrammetriske undersøkelse, se nedenfor, tyder også på at bittmerke nr. 3 er avsatt av overkjevens høyre sidefortann.

Bittmerke nr. 4 passer best med at det er avsatt av underkjevens høyre hjørnetann.

Mellom bittmerke nr. 4 og 5 skulle en ha ventet å finne merke, avsatt av underkjevens høyre sidefortann, men et fullstendig og tydelig merke kan en ikke sikkert påvise her. Imidlertid kan den lille avflatete forhøyning som beskrevet nærmest merke nr. 5 svare til høyeste punkt på skjærekanten av sidefortannen. At resten av skjærekanten ikke har avsatt merke kan skyldes at den ikke rager så høyt som hjørnetannens høyeste punkt og at tannen dessuten står noe vridd i forhold til tannbuen. Derved kan kontakten med huden ha vært for svak til å avsette merke.

Stereoskopiske bilder av gipsavtrykk av bittmerkene og gipsavtrykk av F. L. F. Torgersens tenner viser spesielt for bittmerkene nr. 5 og 6 og underkjevens to midtre fortenner overbevisende god korrelasjon mellom detaljer i bittmerkene og på tennenes skjærekanter.”

Bang konkluderte slik:

”Jeg finner det overveiende sannsynlig at bittmerkene i Rigmor Johnsen bryst er avsatt av Fredrik Ludvig Fasting Torgersens tenner.”

Etter gjennomføring av en fotogrammetrisk undersøkelse av avtrykkene ved Kungl. Tekniska Högskolan i Stockholm forsterket han denne konklusjonen i brev av 14. november 1974:

”Den fotogrammetriske undersøkelsen støtter således fullt ut min rapport av 17. oktober 1974.”

I et brev av 1. juli 1978 forsterket han konklusjonen ytterligere:

” ... jeg vil presisere at jeg ikke er i tvil om at bittmerket i R. Johnsens bryst er avsatt av F.L.F. Torgersens tenner.”

8.1.3 Analyse av Bangs erklæring

Bang uttaler innledningsvis at *”de gitte beskrivelsene”* viser at bittmerkene 1, 2, 5 og 6 og Torgersens fortenner oppe og nede *”svarer til hverandre i alle detaljer”*. De eneste samsvarende detaljer som lar seg identifisere i de beskrivelsene han har gitt, er imidlertid konstateringen av furer i Torgersens fire fortenner, og av spor etter furer i bittmerkene 1, 2, 5 og 6.

Det er uklart hva Bang mener med at bittmerke 3 *”passer best”* med at det er avsatt av Torgersens høyre øvre sidefortann. Forklaringen ligger antakelig i at han har tatt utgangspunkt i at de fire fortennene samsvarer med bittsporene 1, 2, 5 og 6, som han jo mener samsvarer *”i alle detaljer”*. Da har det vært nødvendig å allokere bittspor 3 til enten sidefortannen eller hjørnetannen, og da har han valgt sidefortannen som den som *”passer best”*. Dette kan selvfølgelig henge sammen med at bittspor 3 ikke samsvarer med Torgersens hjørnetann, og at Bang på samme måte som Wærhaug har forstått at avstanden til hjørnetannen ikke kan stemme, jf. foran under 4.2. Avstanden er forsøkt forklart med det manglende hjørnet på høyre midtre fortann – Bang tar altså i likhet med Strøm, men i motsetning til Wærhaug, utgangspunkt i at denne delen av tannen ikke har avsatt spor – og med at høyeste punkt på sidefortannens skjærekant ligger nærmest hjørnetannen. Noen sammenlikning mellom bittspor 3 og Torgersens høyre øvre sidefortann (tann 12) har Bang ikke foretatt. Denne tannen har en avlang skjærekant, i motsetning til bittspor 3, som viser spor etter en spiss tann. Men heller ikke denne uoverensstemmelsen har Bang kommentert.

Formuleringen *”passer best”* trekker klart i retning av at Bang har sett trekkene i midtfortennene som tilstrekkelige for å konstatere overensstemmelse, og derfor har måttet tolke øvrige spor for å få dem til å passe med den konklusjonen han allerede

hadde truffet, i stedet for å gå frem på korrekt måte: å foreta en selvstendig vurdering også av de deler av bittsporene som ikke stemte overens med Torgersens tenner, for deretter å konkludere på grunnlag av en samlet vurdering av alle elementer i bittsporene.

At Torgersens tann 21 står litt lenger ut i tannbuen enn tann 11 – jf foran under 4.3.3.4 – og at dette trekket ikke stemmer overens med bittmerkene 1 og 2, som står på linje, er ikke kommentert eller nevnt.

At Torgersens tann 43 er avrundet og butt til å være hjørnetann, og at det derfor er vanskelig å forene denne tannen med bittspor 4 – jf. foran under 4.3.3.7 – er heller ikke kommentert eller nevnt av Bang.

I likhet med Strøm og Wærhaug har Bang allokert bittspor 5 til Torgersens tann 41 – høyre nedre midtfortann. Som påvist foran under punkt 4.3.3.3 er det vanskelig å forene dette bittsporet med Torgersens tenner, idet denne tannen hos Torgersen stikker 1 mm ut i tannbuen, mens bittsporet tyder på at tann 41 hos biteren i stedet lå noe innenfor venstre nedre midtfortann. I likhet med Strøm og Wærhaug har Bang heller ikke kommentert dette forholdet.

Avstanden mellom bittsporene 4 og 5 sammenholdt med avstanden mellom Torgersens nedre høyre midtfortann og nedre høyre hjørnetann – ytterligere et forhold som taler sterkt mot at Torgersen er biteren – er omtalt foran under punkt 4.3.3.2. Men heller ikke dette forholdet er kommentert eller nevnt av Bang. Dette fremstår som særlig påfallende, idet Bang åpenbart har vært opptatt av den tilsvarende avstanden mellom høyre øvre midtfortann (tann 12) og høyre øvre hjørnetann (tann 13).

Bang forklarer endelig fraværet av spor etter nedre høyre sidefortann – noe som var påpekt av Neumann og Hagen – med *”en liten avflatet forhøyning”* som er beskrevet *”i et lite område nærmest merke nr. 5”* og som *”kan...svare til høyeste punkt på skjærekanten av sidefortannen.”* Manglende spor etter resten av tannen forklares med at skjærekanten *”ikke rager så høyt som hjørnetannens høyeste punkt og at tannen står noe vridd i forhold til tannbuen.”* Da kan – uttaler han – *”kontakten med huden ha vært for svak til å avsette merke.”*

Bang har altså sett en liten forhøyning i en avstøpning av brystet. Han har ikke uttalt noe om det naturlige alternativet – at det dreier seg om en naturlig fordypning i det ytre vevet i denne delen av brystet, nær brystvorten. Dette har han heller ikke hatt forutsetninger for å mene noe om, all den stund det er en avstøpning han har studert. Han har oversett at Torgersens høyre sidefortann rager høyere enn høyre midtfortann, og at det ikke finnes noen naturlig forklaring på at denne tannen ikke har satt et minst like kraftig spor som midtfortannen. Uansett om det angivelige funnet skulle stamme fra en tann, er det ikke samsvar mellom dette sporet og Torgersens høyre midtfortann. Og Bang har ikke foretatt artikulatortforsøk eller andre empiriske forsøk

for å bringe på det rene om hypotesen om årsaken til at denne tannen ikke har satt forventet spor, er holdbar.

På samme måte som Strøm og Wærhaug har Bang heller ikke foretatt noen vurdering av frekvensen av tannslitasje i befolkningen, og dermed heller ikke av muligheten for at andre enn Torgersen kan ha avsatt bittsporene.

Sammenfatningsvis lider Bangs undersøkelser av de samme svakhetene som undersøkelsene til Strøm og Wærhaug. Han har konsentrert seg om den enkeltvise likheten mellom fire enkelttenner og fire av bittsporene. Han mener også å ha funnet en forklaring på det manglende sporet etter tann 42. For øvrig har han oversett alle elementer som taler mot Torgersen som biter.

Avslutningsvis kan det reises spørsmål om hvorvidt Bang har hatt nødvendig distanse til Ferdinand Strøm for å kunne foreta de nødvendige vurderingene av tannbittbeviset uavhengig av Strøms konklusjoner fra 1958. I et brev av 12. oktober 1998 til statsadvokat Lars Frønsdal har han således tatt til gjennmæle mot kritikk som var rettet mot Strøm og hans arbeid, og blant annet beskrevet den da avdøde Strøm slik:

”Kort sagt en ener innen norsk odontologi, et æresmedlem av den norske tannlegestand.

...

For ytterligere å karakterisere Ferdinand Strøm gjengir jeg noen stikkord fra det som ble fremhevet ved hans bortgang: ”Ferdinand var utrolig ordentlig i alt han gjorde og utrolig ærlig. Han kunne nok til tider være ubehagelig ærlig, men til gjengjeld kunne vi alltid stole på det han sa. Hans ordentlighet viste seg ikke minst i hans arbeid. Han la således stor vekt på den håndverksmessige siden av sitt fag.”

Med andre ord: Når F. Strøm avslutter sin konklusjon angående bittsporet med: ”Ut fra min personlige oppfatning, vel vitende om mitt ansvar, anser jeg bitemerket i brystet til den drepte å være identiske med Fredrik Ludvig Fasting Torgersens tenner”, er dette bygget på hans solide kunnskap innen odontologi, hans ekspertise i rettsodontologi og hans ordentlighet og ærlighet.”

Avslutningsvis i det samme brevet uttaler Bang:

”Til slutt kan nevnes at Strøm og jeg i henholdsvis London og Zürich, presenterte den odontologiske delen av Torgersen-saken på internasjonale kongresser der de fleste av verdens ledende rettsodontologer var til stede. Dokumentasjonen vakte stor interesse og det ble stillet mange spørsmål, men det fremkom ingen kritikk av de metoder, eller konklusjoner som forelå i saken.”

Det hører med at Bang overfor nåværende redaktør av Den norske tannlegeforenings Tidende, Ellen Beate Dyvi, for ca. 10 år siden sa til henne at han «hatet» Torgersen (lederen «Har jeg gjort nok?», september 2014). Lederen legges ved som bilag.

Det kan etter dette stilles spørsmål om hvorvidt Bang har hatt den nødvendige distanse til Strøm til å kunne foreta den kritiske etterprøving av Strøms arbeid som oppnevningen som sakkyndig i en etterfølgende gjenopptakelsessak nødvendigvis måtte forutsette. I et hvert fall er dette et forhold som det ikke kan ses bort fra ved vurderingen av Bangs rolle som en blant flere innen den samlede rettsodontologiske kompetansen som har uttalt seg i saken.

8.2 Eidsivating lagmannsretts beslutning 27. juni 1975

Lagmannsretten gjengir innledningsvis erklæringene fra de opprinnelige sakkyndige, Neumann, Hagen og Bang. Etter en samlet gjengivelse av konklusjonene fra de tre rettsoppnevnte sakkyndige uttales det:

”Uttrykksmåten er noe forskjellig, men i realiteten må Bang anses å være kommet til samme resultat som de to tidligere oppnevnte sakkyndige. At professor Hagen er fremkommet med kritikk mot de tre sakkyndiges fremgangsmåte og konklusjoner, gir ikke grunnlag for å fravike erklæringene fra de oppnevnte sakkyndige. Retten har ikke funnet grunn til å oppnevne ytterligere nye sakkyndige. Lagmannsretten legger derfor til grunn at det heller ikke under denne post er fremkommet noen ny kjensgjerning eller noe nytt bevis som kan begrunne gjenopptakelse.”

Noen selvstendig vurdering av innholdet i tannbittbeviset ut over henvisningen til de sakkyndige har lagmannsretten ikke foretatt. De seks trekkene ved bittsporene som ikke samsvarer med Torgersens tenner, er ikke berørt. At erklæringene fra Bang, Neumann og Hagen måtte anses som nye bevis etter den da gjeldende § 414 nr. 2 i straffeprosessloven 1887 er oversett.

8.3 Høyesteretts kjæremålsutvalgs kjennelse 31. mai 1976

Kjæremålsutvalget viser innledningsvis til Høyesteretts uttalelse i Rt-1958-1101 om at Strøm og Wærhaug hadde tilstrekkelig innsikt og kunnskap. Det vises deretter til at Bang ikke har kritisert Strøm og Wærhaug, og til at det ikke var

”påvist at det fra noe hold innen rettsodontologien er reist tvil om eller rettet kritikk mot de metoder som ligger til grunn for tannlege Strøms og professor Wærhaugs arbeider som er internasjonalt kjente.”

Om utvalget mente at det var metodene eller Strøm og Wærhaug som var internasjonalt kjente, er uklart, slik dette er formulert. Hensett til denne henvisningen fant utvalget ikke å kunne legge utslagsgivende vekt på Hagens kritikk av Strøms og

Wærhaugs arbeide. Utvalget viser deretter til at Strøms og Wærhaugs resultat er bestyrket ved Bangs undersøkelser, og til at han har hatt full tilgang til alt materiale i saken og til de opprinnelige sakkyndiges erklæringer.

Utvalget avslutter:

”Utvalget finner da ikke å kunne legge avgjørende vekt på de innvendinger mot de opprinnelige sakkyndiges resultat som er fremkommet fra tannlege Neumann og ikke minst fra professor Hagen. De uoverensstemmelser som måtte foreligge mellom de oppnevnte sakkyndige om noen detaljer, og som det synes naturlig forekommer ved en bedømmelse som til en viss grad er skjønnsmessig preget, kan etter utvalgets oppfatning ikke gi grunnlag for å se bort fra deres konklusjon. Man peker i denne forbindelse på at verken tannlege Neumann eller professor Hagen har hatt primærmaterialet til bedømmelse. Det må også tillegges vekt at tannlege Strøm og professor Wærhaug har fastholdt sin konklusjon etter at de er blitt gjort kjent med professor Hagens kritikk. Hans innvendinger synes heller ikke å være tillagt betydning av dosent Bang.

Utvalget finner således at det heller ikke her foreligger noen gjenopptakelsesgrunn.”

Sammenfatningsvis kan dette vanskelig leses annerledes enn at utvalget nøyer seg med å konstatere hvem som har uttalt seg i anledning av gjenopptakelsesbegjæringen, inklusive de to opprinnelige sakkyndige. Strøm og Wærhaug tas altså nå selv til inntekt for at den oppfatning de to ga uttrykk for i 1958, var holdbar. Noen materiell vurdering av de kritiske spørsmål som hadde vært reist, etterlater kjennelsen ikke spor av. Heller ikke Høyesteretts kjæremålsutvalg omtaler de seks trekkene ved bittsporene som ikke samsvarer med Torgersens tenner.

9 Tannbittbeviset i gjenopptakelsessaken 1997 - 2001

9.1 Nye sakkyndige erklæringer

9.1.1 Tannlege Kjell Johannessen, første uttalelse

Tannlege Kjell Johannessen, som var Torgersens tannlege, avga en uttalelse 8. september 1997. Erklæringen er fremlagt som bilag til gjenopptakelsesbegjæringen av 17. september 1997.

Johannessen omtaler innledningsvis ”et varmt vennskap og tillitsforhold” mellom seg og Torgersen. Han retter kritikk mot Strøms utsagn allerede 7. desember 1957 om at gjerningsmannen måtte ha sterkt nedslitte tenner, og det senere utsagnet om kant i kant-bitt. Han kritiserer også Strøms oppførsel overfor Torgersen ved den innledende kontakten for å få tatt avtrykk av Torgersens tenner, og andre trekk ved Strøms

metodebruk, herunder at han ikke har benyttet seg av artikulator. Det er åpenbart denne kritikken som har foranlediget Bangs positive uttalelser om Strøm, jf. foran under 8.1.3.

Johannessen viser deretter til det manglende samsvaret mellom avstanden mellom bittmerkene 2 og 3, og det forhold at det ikke er noen korresponderende avstand mellom Torgersens høyre øvre midtfortann og sidefortann, som Strøm og Bang mener har avsatt disse bittmerkene. Han trekker også frem det manglende bittmerket etter gjerningsmannens høyre nedre sidefortann (tann 42) og påviser at dette ikke samsvarer med Torgersens tenner.

Johannessen beskriver endelig manglende likhetstrekk i mikroskopbilder av konturene av bittmerket og konturene av Torgersens tann.

Han konkluderer slik:

”Det er ingen reell mulighet for at det skal være Torgersens tenner som har avsatt tannavtrykkene i den dreptes bryst!”

9.1.2 Professor D. Gordon MacDonald og dr. David K. Whittaker, første uttalelse

McDonald og Whittaker ble oppnevnt som sakkyndige av Borgarting lagmannsrett henholdsvis 21. august og 25. september 1998, etter at lagmannsrettens opprinnelige beslutning om bare å oppnevne en sakkyndig ble omgjort ved Høyesteretts kjæremålsutvalgs kjennelse av 10. september 1998.

Etter å ha undersøkt eksisterende bevismateriale og det tilsendte skriftlige materialet, avga MacDonald og Whittaker felles skriftlig rapport til lagmannsretten 28. juli/3 august 1999.

Tennene i Torgersens underkjeve er beskrevet slik i norsk oversettelse:

”Underkjevens fortenner, vist i figur 5b, 6b og 7b, ligger i en svak bue med små uregelmessigheter i tannstillingen. Underkjevens høyre hjørnetann er en spiss tann hvor den spisseste siden vender mot forreste delen av munnen. Skjærekanten raker over de tilstøtende tenner. Underkjevens høyre sidefortann er av normal form, størrelse og stilling. Skjærekanten synes å være slitt, men er i hovedsaken flat og glatt med kun en meget svak fure som løper langs kanten nærmest tungesiden. Mellom denne tannen og den tilstøtende midtre fortann er det et lite mellomrom. Underkjevens høyre midtre fortann er litt forskjøvet mot leppen. Skjærekanten viser betydelig slitasje med en fure som løper langs hele kanten. Slitasjen er ujevn og har frembrakt en tydeligere smal opphøyd rand i skjærekanten mot tungen. Underkjevens venstre midtre fortann har en noenlunde normal stilling. Skjærekanten viser betydelig slitasje med en fure i midtre del av kanten. Det synes å være slått av noe av skjærekanten mot

midtlinjen idet den manglende substans er mest markert på leppesiden. Størrelse og stilling av underkjevens venstre sidefortann er normal. Skjærekanten viser moderat slitasje med en flat fure i en del av kanten.”

McDonald og Whittaker foretar deretter følgende sammenlikning av bittmerket og avstøpningen av Torgersens tenner (norsk oversettelse):

”Merke 4, 5 og 6 i bittet kan anses å være avsatt av As høyre hjørnetann og to midtre fortenner i underkjeven. De karakteristiske trekkene ved bittmerket og de karakteristiske trekkene ved tannen som er beskrevet viser nær korrespondanse. Tennene ligger i en flat bue. Underkjevens høyre hjørnetann er en spiss tann som korresponderer med merke 4. Furene i skjærekantene av de midtre fortenner som omtrentlig står på linje i enden mot midtlinjen og som ligger i en flat vinkel i forhold til hverandre er tilnærmet like de karakteristika som er funnet i bittet og i As tenner. Lokaliseringen av furene, den fremtredende delen av skjærekanten mot leppen av venstre midtre fortann og den mer fremtredende siden av skjærekanten mot tungen av høyre midtre fortann er ytterligere korresponderende karakteristika. Ved å legge transparente avtrykk av As tenner over fotografiet av bittet (figur 8 og 9) og over avtrykk tatt av de originale fotografier av avtrykket av bittmerket i Johnsens bryst (figur 10b), ser man tydelig det nære samsvar når det gjelder form, størrelse, stilling og regelmessighet mellom As tenner og bittmerket.”

MacDonald og Whittaker gir deretter følgende beskrivelser av tennene i Torgersens overkjeve (norsk oversettelse):

”Overkjevens fortenner, vist i figur 5a, 6a og 7a, ligger i en relativt regelmessig og relativt bred bue. Overkjevens høyre hjørnetann viser betydelig slitasje i skjærekanten, og den mest fremtredende delen av kanten er mot leppesiden. Overkjevens høyre sidefortann har i det vesentligste normal form, størrelse og stilling med noe slitasje på skjærekanten. Slitasjen er tydeligere på den delen av tannen som er nærmere midtlinjen og vender mot ganen. Dette har medført at den mest fremtredende parten av skjærekanten utgjør ca 2/3 av skjærekanten mot hjørnetannen. Den delen av skjærekanten som ligger nærmest hjørnetannen er tydelig avrundet hvilket medfører et tydelig mellomrom mellom tennene i skjærekantplanet. Overkjevens høyre midtre fortann har normal størrelse og stilling. Det har vært betydelig slitasje på skjærekanten fra kontakt med skjærekantene til de motsvarende fortenner i underkjeven. En tydelig fure løper i nesten hele skjærekantens lengde. Slitasjen på skjærekanten er ujevn idet siden av kanten mot leppen er tydeligere enn mot ganesiden. Skjærekanten blir smalere mot den tilstøtende sidefortann på grunn av at en del av tannen er slått av mot leppesiden. Skjærekanten går lett nedover hvor side- og midtfortennene støter opp mot hverandre, men høyden er den samme på det punktet hvor de to tenner møtes. Overkjevens venstre midtre fortann er av normal størrelse. Den er lett forskjøvet mot leppen. Det er tydelig og sterk slitasje på skjærekanten som har frambragt en fure som løper langs nesten hele skjærekanten, men som er mest fremtredende på den delen som er lengst fra midtlinjen. Slitasjen i skjærekanten er mer utpreget på ganesiden, hvilket medfører at leppesiden blir mer fremtredende. Slitasjen på skjærekanten er litt mindre enn på høyre midtre fortann slik at det er en liten forskjell på nivået av skjærekantene mellom disse to tenner.”

I motsetning til Strøm, Wærhaug og Bang mener MacDonald og Whittaker at bittmerkene 1, 2 og 3 er avsatt av Torgersens øvre høyre midtfortann og sidefortann og øvre høyre hjørnetann. De formulerer dette slik (norsk oversettelse):

”Første alternativ er at merke 3, som tyder på en spiss tann, ble avsatt av overkjevens høyre hjørnetann. En del av fortannsmarkene (merke 1 og 2) ville da være avsatt av overkjevens høyre sidefortann. Denne tannen er for liten til å kunne være ansvarlig for hele merket og en del av skjærekanten av overkjevens høyre midtre fortann ville således også måtte være involvert. Formen på skjærekanten på høyre sidefortann med den mest fremtredende delen mer til siden og den smalere del av midtlinjen vil kunne forklare hvorfor formen på bittet er bredere på enden mot hjørnetannen. Mellomrommet mellom merke 2 og 3 tilsvarer avstanden mellom den mest fremtredende delen av skjærekanten på høyre sidefortann og hjørnetannen. Skjærekanten på høyre sidefortann er slitt, men viser ingen furer, og dette korresponderer med de karakteristiske trekkene i merke 2. Høyre midtre fortann ligger i noenlunde kontinuerlig bue med sidefortannen, spesielt leppesiden av skjærekantene. En liten forskjell i skjærekantenes plan hvor side- og midtfortennene møtes kan forklare det tilsynelatende lille mellomrommet i bittmerket. Furen i skjærekanten på høyre midtre fortann tilsvarer den furen som man ser i bittmerket. Den ujevne slitassen på skjærekanten på høyre midtre fortann med den mer fremtredende siden mot leppen tilsvarer det samme trekket i bittmerket. En overlegging av transparenter av Torgersens fortenner i overkjeven og bittmerket i samme forstørrelse er vist i figur 8, 9 og 10a. Disse viser nær korrespondanse mellom form, størrelse og tannstilling på tennene og bittmerket.

I forbindelse med omtalen av bruken av artikulatur skriver de:

”In the superimposition of the upper and lower dental casts upon the bite shown in Figure 8, the displacement of the midline of the lower teeth is to the right relative to the upper teeth. This indicates that the whole lower jaw has been displaced a small amount to the right relative to the upper jaw while the bite was being made.”

For å forklare at det er Torgersens tenner 11, 12 og 13 som har avsatt merkene 1, 2 og 3 må de altså forutsette at underkjeven har vært forskjøvet mot høyre da bittet ble gjort. Det måtte i tilfelle dreie seg om en forskyvning på minst en centimeter¹⁴, og ikke om *”a small amount”*, som er det uttrykket de to har benyttet.

MacDonald og Whittaker viser deretter til Strøms løsning, som har fått tilslutning av Bang, og uttaler at: *”we do not find this to be a fully satisfactory explanation of the way the bite was made for a number of reasons”*. De viser blant annet til at bittmerke 3 vanskelig lar seg forene med at det er avsatt av sidefortannen, og at avstanden mellom bittmerkene 2 og 3 ikke samsvarer med avstanden mellom høyre midtfortann og høyre sidefortann. Denne uoverensstemmelsen er nærmere analysert under punkt 13.2.4.1 nedenfor.

MacDonald og Whittaker konkluderte slik (norsk oversettelse):

¹⁴ Jf. nedenfor under punkt 12.4.

1. *Merkene i Rigmor Johnsen's venstre bryst kan positivt identifiseres som et bitt foretatt av et menneskes tenner.*
2. *Bittet i Rigmor Johnsen's bryst viser merker fra tre fortenner i overkjeven og minst tre fortenner i underkjeven. Disse tenner viser tydelige karakteristiske trekk når det gjelder form, størrelse og stilling. Spesielt er det usedvanlige karakteristika i form av tannslitasje.*
3. *Bittet i Rigmor Johnsen's bryst kan ikke ha vært avsatt av tennene til John Roger Langbraaten eller av tennene til Erik Johansen.*
4. *Fredrik Fasting Torgersen har naturlige tenner med tydelige karakteristiske trekk, og hans tannsystem kan forklare alle de karakteristika som man finner i bittet i Rigmor Johnsen's bryst.*
5. *Etter vår mening er det ikke mulig å utelukke Fredrik Fasting Torgersen som biteren.*
6. *Etter vår mening er det meget sannsynlig (very likely) at merkene i Rigmor Johnsen's bryst ble avsatt av tennene til Fredrik Fasting Torgersen.*

9.1.3 Analyse av erklæringen fra MacDonald og Whittaker

Denne erklæringen er av sentral betydning i saken. Det er derfor nødvendig å gjennomgå den relativt detaljert i det følgende.

Et sentralt spørsmål i saken er hvorvidt det er et spor etter biterens nedre høyre sidefortann mellom bittmerkene 4 og 5. MacDonald og Whittaker skriver:

”There appears to be an undamaged area of skin between marks 4 and 5, although a small indentation appears to extend from the edge of mark 5 towards mark 4 and this may indicate part of the biting edge of a tooth.”

De opplyser ikke hvor i materialet de har sett dette. Og forbeholdene er klare: En fordypning *”appears to extend...”* og den *”may indicate...”*.

Noe senere, under kommentarene til Bangs uttalelse, heter det:

“In the space between marks 4 and 5, underneath the nipple Bang describes a small plateau-like elevation which he believes could correspond to the highest point of the biting edge of the lateral incisor. This has been a point of contention and in our own examination we also felt that there was some indication of tooth impact in this area.”

Noe senere skriver de:

“In our own examination of the breast and impressions, we were able to describe a very weak imprint corresponding to this tooth...”

Torgersen's høyre nedre sidefortann er beskrevet slik:

”The lower right lateral incisor is of normal shape, size and position.”

Alle tilgjengelige bilder av tannen viser at den står høyere i tannbuen enn midtfortannen ved siden av. Det fremstår som sannsynlig at den ville ha satt spor som ville ha vært minst like tydelige som sporene etter midtfortannen og hjørnetannen. Denne tannen er imidlertid ikke omtalt eller nevnt under sammenlikningen mellom bittsporene og Torgersens tenner.

Som omtalt foran under punkt 4.3.3.2 er det heller ikke samsvar mellom avstanden mellom bittsporene 4 og 5 og avstanden mellom Torgersens høyre nedre midtfortann og høyre nedre hjørnetann, idet den første av disse avstandene bare er halvparten av den andre. Dette er også et forhold som taler mot at Torgersen er biteren, men det er ikke kommentert av MacDonald og Whittaker.

Misforholdet mellom den avvikende tannstillingen for Torgersens midtre nedre fortenner og bittsporene 5 og 6 – ytterligere et forhold som taler mot at Torgersen er biteren – jf. foran under 4.3.3.3 – er ikke omtalt i denne erklæringen fra MacDonald og Whittaker.

MacDonald og Whittaker bekrefter at Torgersens venstre øvre midtfortann står ut i tannbuen¹⁵: *”The upper left central incisor is of normal size. It is slightly displaced towards the lip.”* De bekrefter altså et trekk som ikke lar seg forene med Torgersens bitt, under forutsetning av at bittmerkene 1 og 2 blir tilskrevet biterens midtre øvre fortenner. Og dette bekrefter de også under sin drøftelse av Strøms og Bangs løsning:

”The good alignment of marks 1 and 2 is a variance with the displacement of the upper left central incisor towards the lip. This could be explained if the bite mark were a record of the part of the biting edge of the left central incisor towards the lip. Inspection of the oblique patterns of wear of these biting edges suggests that this is unlikely to have occurred.”

Siden de selv mener at bittmerkene 1 og 2 stammer fra Torgersens høyre øvre midtfortann og sidefortann (tann 11 og tann 12), har de ikke hatt noen foranledning til å gå nærmere inn i denne uoverensstemmelsen.

Avstanden mellom bittmerkene 2 og 3 er ca. 4 mm. MacDonald og Whittaker skriver om denne avstanden: *”The gap between marks 2 and 3 corresponds to the distance between the most prominent part of the biting edge of the right lateral incisor and the canine.”* Dette er det vanskelig å forstå. Det er ingen slik avstand mellom disse to tennene hos Torgersen. Og det MacDonald og Whittaker sier her, stemmer ikke godt med det de selv har sagt like i forveien, hvor den høyre sidefortannen – *”right lateral incisor”* – er beskrevet *”with the most prominent part more laterally...”*.

Bittmerke 3 beskrives som *”a slightly elongated oval shape consistent with a pointed tooth”* og henholdsvis *”indicative of a pointed tooth...”*. Torgersens høyre øvre hjørnetann, som ikke har vært beskrevet eller omtalt av Strøm og Bang, er heller ikke

¹⁵ Jf. punkt 4.3.3.4 foran.

nærmere beskrevet, bortsett fra omtale av *"substantial wear of the biting edge"*, noe som har resultert i *"a small pit in the biting edge"*. Tannen er relativt butt til å være en hjørnetann, og det er vanskelig å forene den med et bittmerke som avsatt av en tann som *"pointed"* eller spiss. Denne manglende overensstemmelsen mellom bittmerke og tann er ikke kommentert av MacDonald og Whittaker.

Bittmerke 4, som Strøm beskriver som *"uten karakteristika"*, omtales som *"a small oval mark of the type we associate with a pointed tooth."* Torgersens høyre nedre hjørnetann beskrives som *"a pointed tooth with the most pointed aspect towards the front of the mouth"* og *"a pointed tooth corresponding to mark 4"*. Det er vanskelig å forstå hvordan denne tannen kan beskrives som *"pointed"* eller spiss. Bilder av tannen viser en avrundet, butt tann. Denne tannen kan ikke ha avsatt et merke som de sakkynndige har forbundet med en spiss tann.

Når det for øvrig gjelder bittmerkene etter tenner fra biterens overkjeve, har MacDonald og Whittaker tatt utgangspunkt i at bittmerke 3 må stamme fra en hjørnetann. Ut fra dette har de sluttet seg til at bittmerke 2 må stamme fra sidefortannen. Deretter fortsetter de:

"This tooth is too small to account for the whole mark and so part of the biting edge of the upper right central incisor would also require to have been involved."

Hvorfor bare en del av midtfortannen og ikke hele tannen skal ha vært involvert, og hvor stor del av tannen det i tilfelle dreier seg om, er ikke forklart.

Når det gjelder bittmerke 1, som Strøm og Bang henfører til Torgersens tann 21 og MacDonald og Whittaker til Torgersens tann 11, uttaler Strøm at merket *"gjengir furen i skjærekanten av venstre midtre fortann i overkjeven."* MacDonald og Whittaker er på samme måte som Wærhaug, som bare har sett en antydning til en fure, mer forbeholdne. De omtaler *"evidence of a groove running along the biting edge."*

MacDonald og Whittaker omtaler at *"there appears to be a small gap between these two teeth marks* (bittmerkene 1 og 2). Senere omtales dette mellomrommet som *"apparent"*. At dette angivelig samsvarer med Torgersens tenner forklares slik: *"A small variation in the levels of the biting edges where the lateral and central incisors meet can account for the apparent small gap in the bite mark."* Utsagnet står i en viss motstrid til det som er sagt litt tidligere i erklæringen:

"The level of the biting edge shows a slight dip where the lateral and central incisors abut, but the level is the same at the point where the two teeth contact."

Et slikt *"apparent small gap"* som er beskrevet her, er vanskelig å forene med den manglende avstand mellom Torgersens høyre øvre fortenner (tann 11 og tann 12 (MacDonald og Whittaker)) og også med den manglende avstanden mellom de midtre øvre fortennene (tann 21 og tann 11 (Strøm og Bang)).

Strøm har vist til at bittmerke 2 gjengir ”2/3parter av høyre midtre fortann (den del som vender mot midtlinjen), og viser tydelig den hakkede fremre skjærekant.” Dette stemmer ikke godt overens med MacDonald og Whittakers beskrivelse av dette merket. De omtaler ”a fairly straight biting edge which does not exhibit a groove.”

I motsetning til Bang, men i likhet med Strøm, har MacDonald og Whittaker ikke sett noe spor etter en fure i bittmerke 2: ”We are unable in the material available to us to see any furrow (groove) in mark 2”.

Graden av sannsynlighet eller mulighet for at andre personer kan ha tenner med de samme karakteristika som MacDonald og Whittaker har ansett som avgjørende, jf. foran under punkt 4.3.2 og nedenfor under punkt 13.1.4, er ikke omtalt eller kommentert av de to i denne erklæringen.

Sammenfatningsvis lider denne erklæringen fra MacDonald og Whittaker av de samme svakhetene som erklæringene fra Strøm og Wærhaug. De fokuserer på elementer som de mener samsvarer med Torgersen som biter, og unnlater i denne erklæringen å påpeke frem og kommentere de trekkene ved bittsporene som det er vanskelig å forene med Torgersen som gjerningsmannen.

9.1.4 Tannlege Kjell Johannessen, andre uttalelse

I en etterfølgende udatert uttalelse har Johannessen beskrevet et forsøk med avsetning av bitemerker med et svertet eksemplar av Torgersens tannmodell i et levende kvinnebryst.

Han konstaterte ”bemerkelsesverdig samsvar mellom tenner og avsatte svertemerker” – altså at også høyre nedre sidefortann avsatte merker – i alle posisjoner som ble forsøkt, og at merkene fra tennene ble stående der hvor de først fikk kontakt med huden.

9.1.5 Professor dr. med. Per Holck

I uttalelse av 28. oktober 1999 presiserer Holck innledningsvis at han er professor i humananatomi, med identifikasjon som spesialitet. Han representerer med andre ord et annet fagfelt enn odontologene. Til dette bemerkes at kompetanse til å vurdere hva slags gjenstand som har forårsaket et sår eller annet spor i et menneskelig legeme, først og fremst bør søkes innen det anatomiske og patologiske fagfeltet. Det er ikke kniveksperten som kan fortelle hva slags kniv som kan ha avsatt et bestemt knivstikk, men heller eksperten på det medium som knivstikket er avsatt i. I særlig grad gjelder nok dette når skaden er avsatt i et så vist komplekst materiale som et kvinnebryst er. Og dette stiller seg ikke annerledes for tannbitt enn for knivstikk. Vurderingene fra anatomene kan ikke tillegges mindre vekt enn vurderingene fra odontologene.

Etter gjennomgang av de sakkyndige erklæringene som da forelå, oppsummerte Holck slik:

”Det foreligger efter min oppfatning intet som beviser at det er samsvar mellom Torgersens tenner og bittmerkene, fordi:

- a) Identifiseringen av det enkelte bittmerke er beheftet med altfor stor usikkerhet.*
- b) Det er til dels feil oppfatning av hudens anatomi og fysiologi ved tolkningen av bittsporene.*
- c) Det er ikke tatt hensyn til tiden som er gått mellom bitingen og undersøkelsen av brystet.*
- d) Torgersens tenner fremviser ingen særtrekk som gir positiv identitet i bittsporene.*
- e) De eneste særtrekk – tannvinklene mellom 21 og 22, samt 31 og 41 – stemmer ikke med vinklene mellom de enkelte bittspor i fotogrammene.*
- f) Hverken de enkelte tannmålene eller tannrekkenes form i fotogrammene stemmer med Torgersens tannrekker.*
- g) Det er ukjent i hvilken grad forskyvninger i huden har innvirket på bittformen.*
- h) Da det dessuten er ukjent hvor mange andre i normalpopulasjonen enn Torgersen som kunne ha avsatt et tilsvarende bittmønster, er merkene i brystet uten bevisverdi og de sakkyndiges påstand meningsløs.”*

Holck konkluderte slik:

”Efter min mening er det ingen spesifikke trekk ved Torgersens tenner som er forenlige med bittsporene. Det foreligger derimot en rekke uoverensstemmelser av en så avgjørende grad at det må være nærliggende å konkludere med at Torgersen utelukkes som bittsporenes opphavsmann.

9.1.6 Seniorforsker dr. med. Per R. Flood

Flood, som i dag er seniorforsker, var i årene 1966-1991 dosent og professor i ultrastrukturforskning ved Anatomisk institutt ved Universitetet i Bergen 1992-997 var han professor i zoologi samme sted. Flood representerer med andre ord samme fagfelt som Holck. Han har i flere skriftlige uttalelser gitt uttrykk for at tannbittbeviset ikke gir holdepunkter for at Torgersen er biteren.

I et brev av 2. oktober 1998 til Bang uttalte han blant annet:

”My conclusion will therefore be that the bitemarks could be made by the teeth mounted next to them. However, from here to state with any degree of certainty that the bitemarks were made by those particular teeth, is a serious step to make, especially if this is a crucial aspect of conviction in a homicide case.”

Flood har uttalt seg mer detaljert i en uttalelse av 12. mars 2001, avgitt til Høyesteretts kjæremålsutvalg. Innledningsvis redegjør han for sine egne kvalifikasjoner og uttaler blant annet:

”Likeledes mener jeg meg vel kvalifisert til å etterlyse objektive observasjoner og nøytrale sannsynlige statistiske sannsynlighetsberegninger der subjektivt skjønn hittil synes å ha rådd grunnen alene. Endelig mener undertegnede seg bedre kvalifisert enn rettsodontologer flest til å utale seg om kvinnebrystets anatomiske bygning og den betydning dette kan ha for avsetningen av og fortolkningen av bittmerker omkring brystvorten.”

I et påfølgende avsnitt kalt ”Generelt og spesielt om kvinnebrystets bygning” konkluderes det slik:

”Kvinnebrystets bygning gjør det lite sannsynlig at et bitt over brystvorten og dens omkringliggende vev vil gi bittspor som er like dype og tydelige for samtlige tenner.”

Flood redegjør deretter for en måling han har gjennomført av hudfoldtykkelse i ulike brystavsnitt. Denne konkluderes slik:

”Målingene styrker antagelsen om at tenner som biter over en brystvorte og dens nære omgivelser vil møte vev av forskjellig tykkelse og fleksibilitet. Den kraft den enkelte tann utøver mot huden vil da variere, med derav følgende variasjon i bittsporenes dybde og tydelighet. Sporene bør bli dypest og tydeligst på diametralt motsatte sider av brystvorten fordi kjertelens utførsels ganger her vil komme i klemme. Tenner som i samme bitt klemmer en hudfold til siden for brystvorten må forventes å gi svakere bitespor fordi huden her understøttes av mindre og løsere vev.”

I et avsnitt om særtrekk ved bittmerkene gir Flood sin tilslutning til oppfatningen til MacDonald og Whittaker om hvilke tenner i biterens overkjeve som hadde avsatt bittsporene 1, 2 og 3. Han konkluderer dette avsnittet slik:

”Bitt-geometrien i aktuelle sak er vanskelig å fortolke ut fra de begrensede bittspor som finnes og etterlater stor tvil om utformingen av det tannsett som har forårsaket bittet; både med hensyn til tannbuenes størrelse og presise utforming, høyden og vinklingen på den enkelte tann i forhold til lukkeplanet, og tilstedeværelse eller mangel av enkelte tenner. Stor tvil er også avdekket når det gjelder hvilke tenner fra overkjeven som har avsatt tre av sporene i offerets bryst. Lokaliseringen av de enkelte bittspor gir i beste fall noe informasjon om et fåtall nabotenners avstand, aksiale rotasjon og lingual/labial forskyvning i forhold til hverandre.”

Flood redegjør deretter for tolkingsproblemene for bittmerker i hud, viser særlig til de problemer som oppstår på grunn av tidsforløpet mellom bittet og de aktuelle målingene, og konkluderer slik:

”Et 12 timer gammelt bittmerke, der kun spor av 6 tenner inngår, må være utført av et særdeles særpreget tannsett om man med rimelig grad av sikkerhet skal kunne fastslå tilhørighet mellom de to. Sannsynligheten for sikkert å kunne identifisere et tannsett som har forårsaket et slikt bitt må kunne antas å ligge på 1 % nivå heller enn 10 % nivå.”

En gjennomgang av de enkelte bittsporene sammenholdt med Torgersens tannsett sammenfattes slik:

Likheter som styrker antagelsen om Torgersen som gjerningsmann:

Store tanndefekter gjenspeiler seg delvis i bittsporene.

Vinkelen mellom de to tenner og bittspor er den samme.

Tann og bittspor viser dobbel kontur pga slitasje ned til tannbeinet.

Ulikheter som svekker antagelsen om Torgersen som gjerningsmann:

Stor del av linguale og labiale emalje-rand mangler i bittsporet.

Bittmerket gjenspeiler ikke de to emalje-rendene som er framtreddende på tannen.

Bittspor 6 er labialt forskjøvet i forhold til bittspor 5 mens det motsatte synes å være tilfelle for tann 31 og 41.

Tann 42 synes ikke å ha gitt noe bittspor til tross for at tannen promoterer like mye mot okklusjonsplanet som tann 41.

Flood peker altså avslutningsvis på de forholdene som er omtalt under punktene 4.3.3.1 og 4.3.3.3 foran.

Et avsnitt om tannslitasje tar utgangspunkt i en svensk undersøkelse, og konkluderer slik :

”Den grad av tannslitasje som avdekkes i enkelte av bitt-sporene i aktuelle sak kan ikke betegnes som sjelden (rare) ved at omtrent hver femte svensk mann mellom 20 og 60 år i 1983 ville framvise en slik grad av tannslitasje. Det er heller ikke faglig dekning for å hevde at forholdene i Sverige i 1983 var vesentlig verre med hensyn til tannslitasje enn forholdene i Norge i 1957.”

Floods sluttkommentarer gjengis i sin helhet:

”På grunnlag av ovennevnte beskrivelser og vurderinger mener jeg det er hevet over enhver tvil at det er mange og til dels markerte forskjeller og uoverensstemmelser mellom de bittmerker offeret framviser og Torgersens tenner. Spørsmålet er om disse ulikhetene helt og holdent skal tilskrives hudens og kvinnebrystets dårlige egenskaper som avtrykksmateriale, eller om de også skal svekke antagelsen om at Torgersen må være rette gjerningsmann. Rimeligvis vil de likhetstrekk man finner mellom bittmerker og tenner, bidra til at man subjektivt godtar flere ulikheter. Dette har imidlertid lite med objektiv bevisvurdering å gjøre.

Dersom man vil hevde at hudens dårlige egenskaper som avtrykksmateriale fører til at tilsynelatende forskjeller mellom tenner og bittspor som man med rette kan bortforklare, så må man også akseptere at hudens dårlige egenskaper som avtrykksmateriale kan føre til tilsynelatende likheter som man med like stor rett skal stille seg kritisk til. Hudens dårlige egenskaper som avtrykksmateriale fører med andre ord til en usedvanlig høy grad av usikkerhet for enhver evaluering av bittmerker i bevismessig sammenheng.

Her påpeker Flood et vesentlig forhold: risikoen for at man konsenterer oppmerksomheten om elementer som samsvarer og dermed overser eller legger for liten vekt på elementer som trekker i motsatt retning.

Han konkluderer deretter slik:

”Jeg er, ut fra min vitenskapelige erfaring og vurderingsevne, av den klare oppfatning at ”tann-beviset” som ovenfor behandlet i detalj, ikke er i nærheten av sikkert å kunne utpeke Torgersen som forbrytelsens gjerningsmann, like lite som det er grunn til å frikjenne ham for enhver misstanke i så henseende. Grundig dokumenterte arbeider fra odontologisk forskning gir ikke dekning for å ilegge bitt-merkene i aktuelle sak annet enn svært begrenset beviskraft.”

De anatomene som har vurdert tannbittsporet, er således begge av den oppfatning at tannbittbeviset ikke kan tillegges vekt i Torgersens disfavør, og at det heller taler mot at han er biteren.

9.1.7 Forsker, dr. scient. Jon Ingulf Medbø

I punkt 12.7 nedenfor er det redegjort for et artikulatortforsøk som Jon Ingulf Medbø i samarbeid med ingeniør Ole Synnes gjorde med bitt i jur. Medbø er nå professor. Han har hovedfag og doktorgrad i fysiologi og god bakgrunn i biomekanikk. Han representerer således en tredje form for sakkyndighet. Medbøs og Synnes' forsøk viste blant annet at tann 42 alltid avsatte merke.

En rapport fra disse forsøkene ble fremlagt for Gjenopptakelseskommissjonen, som nevner den, uten å foreta noen vurdering av rapporten og dens innhold.

For øvrig vises til gjennomgangen under punkt 12.7.

9.1.8 Professor dr. odont. Tore Solheim

I brev av 21. desember 1999 til statsadvokat Lars Frønsdal uttaler professor Solheim, som var bedt om en uttalelse om hvorfor tann 42 ikke vistes i bittet:

”Ved omhyggelig undersøkelse av modellene med spor i brystet finner vi at det er en svak impresjon i huden mellom sporene etter tann 43 (merke 4) og 41 (merke 5) der tann 4 burde være. Tanna har ikke gitt noe distinkt merke med skade av epitelet og man finner derfor ingen detaljer.

...

Man kan da gå over til å diskutere hvorfor dette merket er svakere enn sporene etter hjørnetanna (43) og den midtre fortanna (41). En mulig årsak kunne være at tanna sto lavere med sin skjærekant enn de andre tennene. Dette er kun tilfelle i forhold til hjørnetanna (43). Dersom man imidlertid studerer relasjonen ved bitt med underkjeven skjøvet litt framover, slik vi antar bittet har blitt forøvet, vil man se en større åpning mellom 42 og 12/11 enn mellom de andre tennene. Tann 4 fikk derfor sannsynligvis ikke slik kraft mot huden ved sambitt som de andre tennene og har ikke på samme måte penetrert inn i

epitelet. Det forhold at det nok har vært mindre vev mellom disse tennene enn mellom de midtre fortenner kan også bidra til å forklare dette funnet.”

Denne hypotesen fra Solheim er tilbakevist som uholdbar av Medbø, jf. nedenfor under punkt 12.6.

Det hører med i denne forbindelsen at Solheim også av påtalemyndigheten har vært ansett som inhabil som sakkyndig. Dette følger av følgende utsagn i statsadvokat Frønsdals brev 20. desember 1999 til Solheim:

”Det har hittil ikke vært min mening å trekke Dem inn som sakkyndig direkte på tannbittbeviset, idet jeg er klar over Deres forhold til tannlege Strøm og professor Bang.”

Solheim har også avgitt flere uttalelser. En av dem kommenteres nedenfor under punkt 13.3.1. For øvrig kommenteres de ikke nærmere.

9.1.9 Den rettsmedisinske kommisjon

10. desember 1999 utalte kommisjonen blant annet følgende:

”De sakkyndige anser det som «meget sannsynlig (very likely) at merkene i Rigmor Johnsens bryst ble avsatt av Torgersens tenner.» Basis for denne konklusjonen er beskrivelser og dokumentasjon som de sakkyndige mener «tydelig (viser) det nære samsvar når det gjelder form, størrelse og regelmessighet mellom Torgersens tenner og bittmerket.» I rapporten fastslår de sakkyndige: «Fortolkninger av bittmerker og mulige mistenktes tenner er kjent som et meget vanskelig område innen rettsodontologi som krever betydelig erfaring og sakkunnskap. Vurderinger av sannsynligheten for at et bestemt tannsystem har vært årsaken til et individuelt bittmerke er subjektive. Det er ikke mulig å avgjøre sannsynligheten vitenskapelig på samme måte som man kan gjøre med andre identifiseringsmidler.» I samsvar med dette har de sakkyndige ikke gitt noen statistisk evaluering av hvor karakteristisk bittmerket er, eller av signifikansen av det «nære samsvar» mellom bittmerket og Torgersens tenner.

Kommisjonen finner at de sakkyndiges vurderinger i denne sammenheng må kunne sies å være lege artis. Resultatet er imidlertid at Kommisjonen ikke får noe grunnlag for å vurdere holdbarheten av deres konklusjon om at «Etter vår mening er det meget sannsynlig (very likely) at merkene i Rigmor Johnsens bryst ble avsatt av Torgersens tenner.» Kommisjonen vil legge til at det ville være i tråd med tradisjonen innen rettsodontologisk tannidentifisering å bruke uttrykket «sannsynlig» (som i «identitet sannsynlig») i en situasjon der mange sammenfallende detaljer er påvist, men der det fortsatt er antatt mulig at en annen mistenkt med de nødvendige tannkarakteristika kan finnes.

....

Derneft: man bør være klar over at når professor MacDonald og Dr. Whittaker baserer sin endelige konklusjon meget sannsynlig (very likely) på sammenligninger mellom bittmerket og Torgersens tannsett, så sammenligner

de med et delvis forskjellig sett av tenner fra det som tannlege Ferdinand Strøm og professor Bang gjør når de foretar sine sammenligninger og konkluderer med at de finner at bittmerket med all sannsynlighet stammer fra Torgersen. Det faktum at to ulike sett av Torgersens overtenner finnes å kunne passe med den øvre del av bittmerket kunne indikere at denne del av bittmerket ikke er svært karakteristisk for den som har avsatt bittet.”

I en avsluttende uttalelse 7. august 2000 har kommisjonen blant annet uttalt:

”Som slått fast ovenfor har ikke Kommisjonen funnet det riktig å fremme noen egne detaljerte synspunkter. Etter å ha gjennomgått alle sakkyndiguttalelsene i saken, finner Kommisjonen det imidlertid riktig å bibringe Domstolen sin generelle vurdering vedrørende to antatt sentrale forhold.

For det første ønsker Kommisjonen å minne Domstolen om at identifisering av «biterne» basert på en sammenligning mellom bittmerker og mulige mistenktes tannsett, hverken har vært eller er noen «eksakt vitenskap». Dette innbyr til varsomhet og alternative sakkyndige skjønn. Domstolen har nå adgang til mange sakkyndigvurderinger. Bare de britiske sakkyndige kan sies å ha omfattende personlig erfaring innenfor dette spesielle feltet av rettsodontologien. Dette betyr imidlertid ikke at de øvrige sakkyndige ikke er kvalifisert for undersøkelser og vurderinger i den aktuelle saken. Rettsodontologene som har bidratt i saken er klart det. Kommisjonen har videre den oppfatning at rettsodontologi er en tverrfaglig del av rettsmedisinsk vitenskap (Forensic science), og mener at den sakkyndige rettsantropologen har gitt verdifulle bidrag i denne saken.

For det andre: Man bør være klar over at når professor MacDonald og Dr. Whittaker baserer sin endelige konklusjon «meget sannsynlig» (very likely) på sammenligninger mellom bittmerket og As tenner, så sammenligner de med et delvis annet sett av tenner enn det tannlege Ferdinand Strøm og professor Gisle Bang gjør når de foretar sine sammenligninger og kommer fram til at bittmerket med all sannsynlighet stammer fra Torgersen (MacDonald og Whittaker: overtennene nr 11, 12 og 13 (høyre midtre fortann, høyre sidefortann og høyre hjørnetann), Strøm og Bang: overtenner nr 21, 11 og 12 (venstre midtre fortann, høyre midtre fortann og høyre sidefortann)). Det faktum at to forskjellige sett (utvalg) av Torgersens overtenner er funnet å passe med den øvre del av bittmerket, kan tyde på at denne delen av bittmerket ikke er svært karakteristisk for «biteren». Kommisjonen er av den bestemte mening at sammenligningen mellom bittmerket og Torgersens tannsett, som dokumentert i de forskjellige undersøkelsene, ikke kan underbygge en absolutt konklusjon verken om at Torgersen har avsatt bittmerket, eller at han ikke har det. Det bør utvises forsiktighet, og Domstolen bør ikke tillegge bittmerket for stor bevisbyrde”.

Det bemerkes at kommisjonen ved behandlingen av denne saken besto av formannen, professor Bjørnar Olaisen, og den tyske høyt kvalifiserte rettsodontologen dr. dr. Klaus Röttscher. Det er også grunn til å merke seg utsagnene om rettsodontologi som en tverrfaglig del av rettsmedisinsk vitenskap, og om at ”den sakkyndige rettsantropologen” har gitt verdifulle bidrag. Med den siste henvisningen siktes det åpenbart til Holck. Flood er ikke nevnt.

9.1.10 MacDonald og Whittaker, andre uttalelse

I en etterfølgende uttalelse datert 24/26. mai 2000 har MacDonald og Whittaker utdypet enkelte av uttalelsene i den foregående uttalelsen, og også gått inn på enkelte forhold som de ikke hadde kommentert tidligere. Denne uttalelsen er åpenbart foranlediget av behovet for kommentarer til de forholdene som ikke var omtalt i den første uttalelsen, og som nå var påpekt av Holck og Flood.

MacDonald og Whittaker kommenterer nå seks forskjellige forhold som er behandlet av Holck og Flood. De elementer som ga grunnlag for konklusjonene i deres første erklæring, er egentlig ikke omtalt ytterligere.

Av elementer som kan bidra til å underbygge deres konklusjon om likhet, omtaler de tannslitasjen i befolkningen (nedenfor under 9.1.10.1), bittspor 1 (nedenfor under 9.1.10.2) og sin egen grad av sikkerhet (nedenfor under 9.1.10.3).

Av elementer som er trukket frem som taler mot at Torgersen er biteren, begrenser de seg til å omtale det manglende sporet etter sann 42 (nedenfor under 9.1.10.4) og forholdet mellom bittspor 5 og 6 og Torgersens tenner 31 og 41 (nedenfor under 9.1.10.5).

9.1.10.1 Tannslitasje i befolkningen

Her uttaler MacDonald og Whittaker (norsk oversettelse)

”Dette er et svært vanskelig spørsmål. Visse mennesker som gir råd til forsvareren hevder tilsynelatende at inntil halvparten av alle voksne i Norge i 1958 ville ha slitte eller skadete skjærekantene. De har imidlertid ikke lagt fram noe støtte for dette synet. Vår gjennomgang av litteraturen tilsier at det ikke finnes data som støtter dette synet til forsvarerens rådgivere. Vårt beste estimat er basert på studier som det som er gjort av Hugeson m.fl., Acta Odontol. Scand. 1988. Dette refererer til svensker. Problemet er at vi tror at «slitasjen» på Torgersen's fortenner ikke bare skyldes slitasje tann mot tann. Mønsteret indikerer både slitasje og opptøring - som frembringer de uthulete furene på noen av skjærekantene. Det finnes svært lite data om slitasje og opptøring og man må huske at svært mye av den kjemiske slitasjen hos unge mennesker i dag skyldes store mengder drikke av typen «Coca Cola» - som ikke var tilgjengelig i samme grad i 1958. De nærmeste tallene vi kan stille opp er: Slitasje på skjærekantene på fortenner i underkjeven til klasse 2 grad (dvs mer enn synlige opptøringsgroper) ville være mindre enn 10 % av tennene hos 30-åringer, ca 3 % hos 20-åringer og ca 25 % hos 60-åringer. Når man i tillegg tar hensyn til opptøring som et kompliserende element samt det faktum at vi forsøker å ekstrapolere fra mer moderne data, må vi konkludere med at tilstanden som ses hos Torgersen ikke kunne forventes å være annet enn sjelden. En større undersøkelse om tannslitasje ble gjennomført i Storbritannia av Smith og Robb (1966). I aldersgruppen 15-26 år fikk slitasjen på fortennene i underkjeven et gjennomsnittlig referansetall på 1,25. I aldersgruppen 56-65 år var gjennomsnittet 2,25.

Hvis man benytter Smith og Robbs referansem metode, vil graden av tap av tannvev i Torgersens fortenner i underkjeven bli gitt den nest høyeste eller mest alvorlige kategori (3) beskrevet av dem. Denne graden av skade i skjærekanten hos et ungt menneske er meget uvanlig.”

Det er grunn til å bemerke at fokuseringen på graden av skader i skjærekanten ”*hos et ungt menneske*” forutsetter at biteren er et ungt menneske, noe som de sakkyndige ikke har forutsetninger for å mene noe om. Men dette henger selvfølgelig sammen med at de allerede har ansett det som ”*very likely*” at det er Torgersen som er biteren. De skulle ha nøyd seg med å mene noe om forekomsten generelt i befolkningen på 1950-tallet av slike tannskader. Og det er selvfølgelig heller ikke mulig å se av bittsporene som viser furer hos biteren, om disse furene skyldes slitasje eller opptæring.

De prosentsatsene som angis, er åpenbart basert på mer eller mindre kvalifisert gjetting, noe de i og for seg innrømmer selv. Men ikke desto mindre gir beskrivelsen holdepunkter for at de anser tannslitasje for å være så vidt vanlig i den voksne del av befolkningen at sammenfallet mellom Torgersens tenner og slitasjesporene i bittmerkene ikke i seg selv kan være noe bevisement av betydning i Torgersens disfavør.

9.1.10.2 Bittspor 1

I sin opprinnelige erklæring anga MacDonald og Whittaker at bittspor 1 måtte være avsatt av ”*part of the biting edge of the upper right central incisor*” uten at det var angitt hvilken del av denne tannen og hvor mye av den som i tilfelle var involvert.

Nå presiserer de:

”If on the other hand the tip of the canine is fitted into mark 3, then the incisal edges of the lateral incisor and the distal third of the central incisor show a remarkable “fit” to the impact zones seen on the cast.”

De presiserer med andre ord at det må være den tredjedel av høyre øvre midtfortann som ligger nærmest sidefortannen, som må ha avsatt bittspor 1. Det er vanskelig å forstå dette annerledes enn at underkjeven da må ha vært forskjøvet så langt til høyre at fugen mellom Torgersens venstre nedre midtfortann og sidefortann da må ha fluktet med et punkt på høyre øvre midtfortann som har befunnet seg ca. 1/3 fra høyre sidefortann.

Medbø har påvist at en slik sidelengs forskyvning ikke lar seg gjøre, jf. nedenfor under punkt 12.6.

9.1.10.3 Graden av sikkerhet

Som svar på kritikk fra seniorforsker dr. philos. Per Flood angående benyttelsen av uttrykket ”*very likely*”, skrev MacDonald og Whittaker i en senere uttalelse, datert 23. juli 2001:

”He accuses us of lack of precision. He is absolutely correct in this because in our view it is impossible to place numerical figures against the probability of a bite injury being caused by a certain person. ... We are ... somewhere to the left of 95 % and somewhere to the right of the halfway point.”

De presiserer altså her at de har uttalt seg med en grad av sikkerhet som målt i prosent kan være så lav som 51 % - altså alminnelig sannsynlighetsovervekt. Men de gir ingen begrunnelse for, og kan heller ikke begrunne, at sannsynligheten for at Torgersen er biteren ligger i dette intervallet. De kunne like gjerne ha sagt at sannsynligheten kunne være lavere eller høyere. De hadde med andre ord ikke belegg for konklusjonen ”very likely”.

9.1.10.4 Manglende spor etter høyre nedre sidefortann (tann 42)

Om det manglende bittsporet etter høyre nedre sidefortann sies det et sted:

”We do not agree that absence of a mark is an acquitting feature. In any case we do not agree that there is absence of an impact image between marks 4 and 5.”

Et annet sted sies det:

”We have clearly explained this “gap”. It is not a gap but a zone of less obvious impact. It is certainly not “negative or acquitting.””

Et tredje sted blir de mer forbeholdne :

”We believe there is evidence of a faint or partial impact mark from the lower right lateral incisor (tooth 42). This was noted by us on the fixed breast, and can be seen on the impressions of the breast injury.”

Deretter blir de på ny sikre:

”In our opinion the upper mark was made by 3 teeth and the lower mark by 4 teeth...”

Og endelig kommenterer de:

“One of us (DKW) in his contemporaneous notes at the time said ”There appears to be evidence of an impact area between marks 4 and 5 (that is where lower right lateral would expect to impact). This detail is also evident on the colour slides of the injury... We believe there is evidence of a faint or partial impact from the lower lateralright incisor (tooth 42). This was noted by us on the fixed breast, and can be seen on the impressions of the breast injury...”

Det er vanskelig å trekke noen sikre konklusjoner med hensyn til hva MacDonald og Whittaker egentlig mener om dette spørsmålet, hensett til de mange forbeholdene som har kommet til uttrykk. De tar ikke opp muligheten for at de mener å være ”evidence of an impact area” kan være en naturlig ujevnhet i huden. Og – hvilket er det viktigste – de overser at selv om de skulle være slik at det angivelige merket er et merke etter en tann, stemmer et slikt merke tilnærmet like dårlig med Torgersens tann 42 som om det i det hele tatt ikke var noe merke.

9.1.10.5 Bittspor 5 og 6

MacDonald og Whittaker uttaler nå:

”The size and orientation of marks 5 and 6 are entirely compatible with the width and arrangement of the two lower central teeth when it is considered that different parts of each tooth (lingual and labial raised enamel edges) have imprinted the tissue.”

De viser til følgende beskrivelse av disse tannmerkene i sin opprinnelige erklæring:

”The biting edge of the lower left central incisor (mark 6) shows a narrow groove running the width of the biting edge. In Figure 3b this groove is evident as the parallell light and dark linear areas. The light part towards the tongue is the side of the groove towards the tongue aspect. The part of the biting edge towards the tongue has not left an obvious mark. The dark area towards the lip aspect of the tooth is the other side of the groove. This is in continuity with a clear aspect of the lip aspect of the biting edge....The biting edge of the lower right central incisor shows a similar pattern of wear with a groove, although the groove is shallower and less marked. The grooves in the central incisors lie at a shallow angle to each other and are approximately in alignment.”

Forklaringen på det manglende samsvar mellom bittmerkene 5 og 6 på den ene siden og plasseringen av Torgersens midtre nedre fortenner på den andre siden er med andre ord at merkene flukter fordi det er den indre delen av høyre nedre fortann (tann 41) og den ytre delen av venstre nedre fortann (tann 41) som har satt merkene. Det er imidlertid ikke enkelt å lese dette ut av det som er sitert fra den opprinnelige erklæringen.

Denne forklaringen er også ugjendrivelig tilbakevist i de senere erklæringene fra de sakkyndige Senn¹⁶ og Medbø.¹⁷

Det hører med at hvis en fure i en tann skal gjengis i et bittmerke, må både den indre (labiale) og ytre (linguale) del av tannen gjengis i merket. I motsatt fall vises ingen fure. Denne forklaringen fra MacDonald og Whittaker går i realiteten ut på at man ikke kan konstatere noen klar fure i disse bittmerkene. Men med den forklaringen de gir nå, bortforklarer de i realiteten det som var avgjørende for Strøm og Wærhaug i 1958 og for Bang i 1974, og som nettopp var eksistensen av disse furene. Mangelen på konsistens mellom de forskjellige sakkyndige erklæringene er påfallende.

9.1.10.6 Øvrige – ikke kommenterte - forhold som taler mot Torgersen som biter

De øvrige påviste forholdene som taler mot Torgersen som gjerningsmann, herunder avstanden mellom bittspor 4 og bittspor 5, som er et vesentlig moment, manglende samsvar mellom bittmerkene 3 og 4 og de korresponderende hjørnetennene hos Torgersen, og avstanden mellom bittmerkene 2 og 3, er heller ikke i denne uttalelsen kommentert av MacDonald og Whittaker.

¹⁶ Jf. nedenfor under punkt 9.5.1.

¹⁷ Jf. nedenfor under punkt 12.5.

9.2 Borgarting lagmannsretts kjennelse 18. august 2000

Lagmannsretten behandler tannbittbeviset bare i tilknytning til straffeprosessloven § 391 nr. 3. Det vesentlige av det som skrives om tannbittbeviset (12 av 21 sider) blir anvendt til å gjengi de forskjellige sakkyndige uttalelser som foreligger, og kommentarene fra MacDonald og Whittaker til de øvrige sakkyndige uttalelsene.

Det uttales på generelt grunnlag at en rekke av de innvendinger som er fremsatt mot arbeidet til Strøm og Wærhaug bygger på manglende innsikt i rettsodontologi. Dette bemerkes spesifikt når det gjelder Flood og Holck, til tross for Den rettsmedisinske kommisjons utsagn om verdifulle innspill fra Holck.

Det vesentlige av de følgende sider benyttes til imøtegåelse av forskjellige anførsler fra forsvareren. Om generell tannslitasje konkluderes det slik:

”Retten bemerker videre at det ikke er dekning for å hevde at tannslitasjen man finner hos Torgersen var vanlig hos den mannlige delen av befolkningen. Lagmannsretten bemerker ellers at selv om det også eksisterte andre personer enn Torgersen med sterk tannslitasje, er det ikke dermed grunnlag for å anta at disse personer hadde tannsett med nettopp alle de samme karakteristika som Torgersens tannsett hadde, og som de rettsoppnevnte sakkyndige bygger sine konklusjoner på.”

Når det gjelder avstanden mellom bittmerkene 4 og 5 og problemene rundt den manglende tann 42, uttaler lagmannsretten:

”Når det gjelder det tilsynelatende mellomrom mellom bittmerke 4 og 5, viser lagmannsretten til at MacDonald og Whittaker har konstatert et svakt eller delvis treffmerke etter underkjevens høyre sidefortann (tann 42). Dette er observert av de britiske sakkyndige både på det avskårne brystet og på fargelysbildene av skadene. Lagmannsretten viser for øvrig til de rettsoppnevnte sakkyndiges bemerkninger i rapporten av 28 juli/3 august 1999, samt kommentarene i tilleggsrapporten av mai 2000, om at man ikke kan bruke nøyaktige målinger ved sammenligning mellom en mistenks tenner og bittmerker, jf den kompliserte blandingen av mekanismer når det gjelder årsak til bittmerker og forskyvningsproblematikken som det er nærmere redegjort for i de sakkyndiges hovedrapport. Lagmannsretten viser også til de britiske sakkyndiges bemerkninger om at de har erfaring for at tilstedeværende tenner ikke alltid produserer et skadeområde som tilsvarer det som er produsert av tilstøtende tenner, selv når de ser ut til å være på omtrent samme nivå i tannbuen.”

Det uttales avslutningsvis:

”Selv om andre sakkyndige til dels har kommet med verdifulle bidrag, er det ut fra det som foreligger ikke grunnlag for å hevde at de rettsoppnevnte sakkyndige, med sin kompetanse og brede erfaring på området, mangler dekning for sine konklusjoner.”

Lagmannsretten konkluderer slik:

”Lagmannsretten må konkludere med at ingen av uttalelsene som er avgitt om tannbeviset i gjenopptakelsessaken, og heller ikke av det materialet som

forsvareren ellers har vist til, er gjenopptakelsesgrunn etter strpl. § 391 nr. 3 eller etter noen annen bestemmelse.”

De øvrige momenter som er trukket frem foran, og som det også er vanskelig å forene med at det er Torgersen som er biteren, eller ikke drøftet eller omtalt av lagmannsretten.

Kjennelsen bærer i det hele preg av at lagmannsretten ikke har foretatt noen analyse av alle relevante momenter i saken og heller ikke foretatt noen kritisk og selvstendig vurdering av uttalelsene fra de oppnevnte sakkyndige, men relativt kritikkløst akseptert deres vurderinger – herunder deres nokså overflatiske avfeiinger av alle sakkyndige som har gitt uttrykk for avviklende oppfatninger – og da også akseptert disse sakkyndiges konklusjoner.

9.3 Nye sakkyndige uttalelser for Høyesteretts kjæremålsutvalg

9.3.1 Professor David Senn

Ved behandlingen i Høyesteretts kjæremålsutvalg forelå en ny rettsodontologisk uttalelse, datert 11. mars 2001, fra den amerikanske rettsodontologen professor David Senn, DDS, University of Texas, som også hadde vært i Oslo og studert det foreliggende materialet.

For første gang opptrer nå en høyt kvalifisert rettsodontolog som gir en samlet oversikt og vurdering av de trekkene ved Torgersens tenner som ikke lar seg forene med bittsporene.

Etter en innledende beskrivelse av metode, bittmerker og Torgersens tenner beskriver Senn bittforsøk med en kopi av Torgersens tenner som var montert i en enkel artikulatur, i ”*wet cowhide that had been shaped over the breast models to create a similar shape*”.

Forsøkene oppsummeres slik:

”The resulting biting tests showed the arrangement of Torgersen’s teeth very well. Reducing the biting pressure reduced the indentation into the leather. Even in the most faint marks every subject tooth marked on every test. Tooth 41 marked the least in the lesser force marks. In no case was it possible to make 41 and 43 mark without 42 marking. The dentin grooves in teeth 31 and 41 were clearly reproduced.”

Sammenlikningene av bittspor og tenner oppsummeres deretter slik:

“The injuries to the left breast of the victim Rigmor Johnsen are the result of a human bitemark with class and individual characteristics. There are individual marks from six teeth. The limited number of teeth involved in the bite compromises the evidentiary value of the bitemark. The small number (1) of left teeth involved in the bite makes metric analysis impossible, thus further limiting the evidentiary value.”

Senn beskriver deretter følgende “different features:

- ”1. Neither the incisal edge of Torgersen’s tooth 12 nor the incisal edge of any of his teeth shows the distinctive features seen in mark 2 (...).
2. Torgersen’s tooth 42 is present, in alignment, and more vertically prominent than his tooth 41 contrary to the expected situation determined from the victim’s injuries (...).
3. Torgersen’s teeth 31 and 41 both have distinct dentin grooves. Mark 5 does not show this feature and mark 6 does.
4. Torgersen’s tooth 41 is labially displaced in relation to tooth 31 and 42, the opposite of the expected alignment determined from the injury pattern.
5. The midline alignment of Torgersen’s teeth is opposite the expected alignment. (...) This is considered of limited value, as the bite could have been made with the mandibular teeth in lateral excursion. However the relative position of marks 3 and 4 considered to be made by teeth 13 and 43 respectively are in a relationship that is consistent with teeth biting in a non excursive position. The cusp tip of the maxillary canine is normally lateral to the cusp tip of the mandibular canine when the teeth are in centric occlusion. This is the case in the bite mark.”

Han fortsetter:

“The hollow volume overlay comparison of the Torgersen’s teeth and the photographs of the bitemark injury demonstrate the following:

Similar features:

1. The general arrangement of Torgersen’s maxillary right anterior teeth is similar to the arrangement in the injury. However this arrangement is regular with no distinctive features. Many people would show the same arrangement.

Different features:

1. Torgersen’s tooth 11 has a distal-facial fracture that would not be expected to make the continuous and consistent feature seen in mark 1(...).
2. The general arrangement of Torgersen’s mandibular right anterior teeth is different from the arrangement of the marks in the bitemark injury(...).
3. Torgersen’s tooth 41 is more labial than mark 5 (...).
4. Torgersen’s tooth 42 would be expected to mark as distinctly as 41 and 43. (...). There was no mark in this position seen in the photographs or models from 1957 or in the breast of Rigmor Johnsen in 2001 (...). Test bites in leather and wax with models of Torgersen’s teeth could not mark 41 and 43 and not 42 (...).
5. The angle formed by marks 5 and 6 is different from the angle formed by the biting surface of Torgersen’s teeth 31 and 41. (...)

Senn påpeker endelig følgende mikroskopiske likheter og forskjeller:

”Similar Features:

1. *A dentinal groove in mark 6 and in Torgersen’s tooth 31.*

Different Features:

1. *Mark 2 contains distinctive features created by individual characteristics of the offending tooth. These individual characteristics are not seen in Torgersen’s tooth 12 or in any of his incisors. None of Torgersen’s maxillary or mandibular incisors could be expected to make a mark with the individual characteristics seen in mark 2 (...).*
2. *Mark 5 does not show a distinctive feature seen in Torgersen’s tooth 41, the dentin groove. This is only considered significant since the same feature is seen in the adjacent tooth mark 6.*
3. *Mark 6 does show a distinctive feature, a ridge consistent with a dentin groove. Torgersen’s tooth 3 has this same feature but has an additional feature, a fractured mesial incisal angle that is not duplicated in mark 6 (...).”*

Etter dette konkluderer Senn slik:

”Based upon the materials examined and the tests and comparisons made, the teeth of Fredrik Fasting Torgersen as shown in the models provided could not have made the marks on the left breast of Rigmor Johnsen. As a result Fredrik Fasting Torgersen can be excluded as a possible biter in this case.”

Parentesene viser til bildemateriale som var vedlagt erklæringen.

Senn hadde også forelagt sitt materiale for tre andre høyt kvalifiserte amerikanske rettsodontologer, Marden E. Alder, C. Michael Bowers og Paul G. Stimson, som alle ga sin tilslutning til hans konklusjoner.

9.3.2 Den rettsmedisinske kommisjon

Den rettsmedisinske kommisjon avga en ny uttalelse 3. oktober 2001.

I Rt-2001-1521 har Høyesteretts kjæremålsutvalg gitt følgende sammendrag av deler av uttalelsen:

”Kommisjonen, som har avgitt uttalelse 3. oktober 2001, har ingen vesentlige innvendinger mot rapportene til MacDonald og Whittaker, Senn og Flood.

Til MacDonald og Whittakers rapport har kommisjonen den bemerkning at når de sier at sannsynligheten for at Torgersen er biteren ligger mellom 50 og 95 %, er det noe overraskende at de opprettholder ordvalget «meget sannsynlig», som vanligvis forventes å reflektere høyere grader av sannsynlighet. Til Senns rapport bemerker kommisjonen at konklusjonen i stor grad avhenger av tilliten til den sakkyndiges meninger om hvilke trekk de tenner må ha som har forårsaket bittmerket, og at disse forventede trekk - i alle fall delvis - blir presentert som ikke dokumenterte utsagn eller sakkyndige bedømmelser. Flood gir i sin rapport, ifølge kommisjonen, rimelige grunner for sin forsiktighet når det gjelder bittmerkets bevisverdi. Kommisjonen gir uttrykk for at den ikke har noen rimelig basis for å vurdere de kortfattede uttalelsene fra Alder og Stimson, og at Bowers absolutte konklusjon, som utelukker Torgersen, blir

presentert som «et ikke-dokumentert utsagn eller en sakkyndig bedømmelse som ikke er tilgjengelig for evaluering fra Kommisjonens side». Videre sier kommisjonen om Bowers rapport: «Den sakkyndige resonnerer slik at han finner at de rettsmedisinske bevis skaper tilstrekkelig tvil (reasonable doubt) om at Torgersen laget bittmerket, og at bevisene ikke tillater noen positiv identifikasjon. Så langt Kommisjonen er istand til å vurdere det, kan ikke disse argumentene legges til grunn for et absolutt utsagn om utelukkelse.»

Kjæremålsutvalget, som for øvrig viser til at de tre amerikanske sakkyndige bygget på Senns innsamlede materiale, er enig med kommisjonen og finner ikke grunn til å kommentere disse uttalelsene nærmere.”

Kommisjonen oppsummerte slik:

”Som nevnt ovenfor har ikke Kommisjonen funnet det riktig å fremme noen egne detaljerte synspunkter. Etter å ha gjennomgått alle sakkyndigrapporter og -kommentarer i denne saken, finner Kommisjonen det imidlertid riktig å bibringe Domstolen sin generelle vurdering:

«Bittmerkebeviset» i Torgersensaken er nå blitt vurdert av en rekke spesialister i rettsodontologi og beslektede fagområder, og blant dem flere fagfolk med godt internasjonalt vitenskapelig omdømme. De har samlet gitt uttrykk for et vidt spekter av ulike sakkyndige bedømmelser i forhold til hovedspørsmålet i denne sammenheng: Hva er sannsynligheten for at Torgersens tannsett kunne påføre Rigmor Johnsen et slikt bittmerke sammenlignet med sannsynligheten for at bittmerket kunne vært påført av tannsettet til noen annen? Det er demonstrert at de sakkyndige har ulike oppfatninger av i hvilken grad og hvordan særegenheter ved et tannsett vil føre til særegenheter i et bittmerke. Dette leder til ulike oppfatninger når det gjelder kriterier for «match» mellom et bittmerke og et tannsett. Det er ingen omforent kunnskap, ei heller en alminnelig oppfatning, om den vekt man kan tillegge «matchende» særegenheter, det finnes ingen veldefinerte kriterier for «ikke-matchende» særegenheter. Hvis en særegenhet ved et bittmerke atskiller seg fra det man skulle forvente dersom det var forårsaket av et gitt tannsett, kan det tilsynelatende neglisjeres (gis en «naturlig forklaring») av noen sakkyndige, mens andre bruker det som grunnlag for å utelukke. Alt i alt er det blitt demonstrert at dagens «state-of-the-art» innen dette området av rettsodontologien er slik at det ikke gir grunnlag for noen sterk konklusjon om at det aktuelle bittmerke ble påført av Torgersen, og heller ikke om at det ikke ble det.

Kommisjonen opprettholder og forsterker derfor den bedømmelse man ga overfor Borgarting lagmannsrett i rapport datert 7. august 2000: Det bør utvises forsiktighet, og Domstolen bør ikke tillegge bittmerket stor bevisbyrde.”

9.3.3 Seniorforsker dr. med. Per Flood

Forut for behandlingen i Høyesteretts kjæremålsutvalg avga Flood to uttalelser, henholdsvis 12. mars 2001 og 4. april 2001.

I disse uttalelsene kommenterer han blant annet forhold som vanskeliggjør tolkingen av bittmerker i hud, særlig knyttet til tidsforløpet mellom bittmerket og undersøkelsen av det. Han tar også på ny for seg spørsmål i tilknytning til forekomsten av

tannslitasje i befolkningen. Hans merknader vedrørende disse spørsmålene gjengis enkeltvis i det følgende.

9.3.3.1 Forhold som vanskeliggjør tolkingen av bittmerker i hud

Her kommenterer Flood særlig en undersøkelse som er utført av den oppnevnte sakkyndige Whittaker. Han skriver:

”Problematikken er velkjent og belyses godt i en artikkel av Whittaker (1975): Tannavstøpninger ble her tatt av 84 tilfeldige personer og benyttet til å lage bittmerker, først i dental voks og deretter i fersk hud med underhuds fettvev fra unge griser, spent ut over en gummisylinder for å etterligne menneskets overarm. Bittmerkene ble så avstøpt umiddelbart, etter 1 time og etter 24 timer fra det tidspunkt da bittet fant sted. Avstøpningene og fotografier av disse ble så forelagt to uavhengige eksperter med spørsmål om de kunne finne fram til hvilke tannsett som hadde forårsaket de forskjellige bittmerkene.

For bittmerkene i voks gikk det greitt; nesten samtlige bittmerker (98,8%) kunne henføres til sitt rette tannsett (...). For grisehuden gikk det imidlertid langt dårligere, når sammenligningen ble gjort på avstøpninger av helt ferske bitt kunne ekspertene, selv med detaljerte målinger, kun henføre 72% av bittmerkene til sine rette tannsett. Når sammenligningen fant sted med avstøpninger av 1 time gamle bittmerker falt identifikasjonen til 35% og når sammenligningen skjedde med avstøpninger av 24 timer gamle bittspor til 16%. (...). Om man i stedet for nøyaktige målinger kun baserte seg på subjektiv visuell sammenligning var prosentandelen identifiserbare, ferske bitt 63,7%, mens kun 9% kunne identifiseres etter 24 timer (...). Det bør tilstrebes at man i denne undersøkelsen tilstrebet å få med samtlige tenner fra hjørnetann til hjørnetann i både over- og underkjeve, altså merker etter i alt 12 tenner.

For ”tann-beviset” i Torgersensaken må det legges til grunn at mordet fant sted før midnatt 7/12-1957 og at avstøpninger av bittmerkene på offerets bryst først ble foretatt neste formiddag. Med andre ord at bittmerkene trolig var ca. 12 timer gamle før den første avstøpningen fant sted. Videre må man ha i tankene at bittet fant sted omkring en brystvorte med sin særegne underliggende vevsoppbygning enn om de var avsatt i død hud utspent over en ensartet gummisylinder som i undersøkelsen referert ovenfor. Endelig består bittmerket i aktuelle sak av spor av kun 6 tenner, og ikke av 12 tenner som i nevnte undersøkelse.”

Ut fra dette trakk Flood følgende konklusjon:

”Et 12 timer gammelt bittmerke, der kun spor av 6 tenner inngår, må være utført av et særdeles særpreget tannsett om man med rimelig grad skal kunne fastslå tilhørighet mellom de to.”

9.3.3.2 Forekomsten av tannslitasje i befolkningen

I uttalelsen av 4. april 2001 kommenterte Flood blant annet MacDonald og Whittakers utsagn om tannslitasje i uttalelsen av 24/26. mai 2000, og viste blant annet til en undersøkelse som disse to ikke hadde omtalt.

Flood skriver:

”The assumption that Torgersen’s dental wear is “rare” was further weakened by another report, cited by Wittaker and co-workers in a paper from 1999 (...). In this paper, (Ainamo 1972, Moss’ excerpt p. 33), dental wear was examined among military recruits in Finland, between 19 and 22 years of age in 1969 or 1970 (...). This is so early that we probably are avoiding any influence that fluoride treatment might have to strengthen dental enamel against wear, as well as caries formation. The situation reported in this paper is probably as close as we may get to the situation in Norway in 1958 with respect to dental wear.”

Etter en nærmere redegjørelse for innholdet i undersøkelsen oppsummerer han slik:

”What knowledge relevant to the actual case may then be pulled from Ainamo’s report? To be precise, that the lower jaw (mandibular) front teeth (central incisors (...)) in 161 out of 308 recruits were affected by attrition (=wear) degree 2. This means that 52,3% of the examined recruits had a dental wear of their lower front teeth comparable to, but not necessarily identical to, that of Torgersen.

My conclusion must therefore be: The dental wear seen in Torgersen’s lower front teeth is nothing more than the normal wear seen in approximately half the adult male population, even at an age down to 20 years in 1970. The notion that the incisal wear seen in Torgersens lower front teeth is rare, appears to have no support in the scientific literature and should be considered as false.”

9.4 Høyesteretts kjæremålsutvalgs kjennelse 28. november 2001 (Rt-2001-1521)

Kjæremålsutvalget presiserer innledningsvis temaet som skal behandles, slik:

”For kjæremålsutvalget er spørsmålet om det gjennom uttalelsene fra Senn og Flood eller for øvrig er fremkommet noe som i vesentlig grad reduserer betydningen av tannbittbeviset i forhold til de konklusjoner som ble lagt til grunn av de sakkyndige under straffesaken i 1958. Slik saken nå står, vil imidlertid drøftelsen hovedsakelig skje i tilknytning til MacDonald og Whittakers rapporter, som på vesentlige punkter støtter Strøms og Wærhaugs oppfatninger.”

Utvalget tar deretter for seg ”de elementer ved tannbittbeviset som har stått sentralt i partenes prosedyre for kjæremålsutvalget”.

Innledningsvis behandles spørsmålet om hva som er ”beste bevis” og konkluderes med at dette er det fotomateriale som MacDonald og Whittaker benyttet seg av.

Til dette bemerkes bare at spørsmålet om hva som er ”beste bevis” neppe er av betydning for vurdering av andre forhold enn de mikroskopiske detaljene i enkelte av

bittsporene. For vurderingen av de forholdene som taler mot at bittsporene er avsatt av Torgersen, er spørsmålet om hva som er ”beste bevis” utren betydning.

Deretter kommenteres de mikroskopiske avvikene som Senn har beskrevet i bittmerke 2. Her gir utvalget sin tilslutning til den oppfatning McDonald og Whittaker har gitt uttrykk for, nemlig at avvikene skyldes etterfølgende forhold.

Utvalget uttaler videre i tiknytning til det manglende bittsporet etter høyre nedre sidefortann:

”MacDonald og Whittaker har gitt uttrykk for at bittmerke i hud ikke er et nøyaktig avtrykk av det tannsett som har avsatt merket, og at eksempelvis en tann som man ville vente avsatte merke, ikke alltid gjør det. De har vist til at dette kan forklares ved ulik tekstur eksempelvis i forskjellige deler av brystvevet, og i tennes innbyrdes lengde og vinkling. I sin uttalelse av 23. juli 2001 søker de å gi en konkret, mulig forklaring på hvorfor Torgersens høyre sidefortann ikke har avsatt merke. I tilknytning til forsøk som er gjort av blant andre Senn, og som tar sikte på å vise at Torgersens høyre sidefortann alltid avsetter merke ved bitt i dyrehud, har de fremhevet at dynamikken ved bitt i levende menneskelig vev vanskelig lar seg reprodusere ved laboratorieforsøk. De britiske sakkyndige har, i likhet med de tidligere rettsoppnevnte sakkyndige, konkludert med at mangelen på tydelig bittmerke etter høyre sidefortann ikke kan utelukke Torgersen som biter. Kjæremålsutvalget finner ikke grunnlag for å trekke denne konklusjonen i tvil.”

Kjæremålsutvalget uttaler altså her at ”de tidligere rettsoppnevnte sakkyndige” har konkludert på samme måte som MacDonald og Whittaker når det gjelder betydningen av det manglende sporet etter tann 42. Dette er positivt galt. Denne sentrale problemstillingen er helt oversett og derfor ikke omtalt av Strøm og Wærhaug. Bang har bare uttalt at det ikke virker som om det ikke er avsatt noe merke mellom bittmerkene 4 og 5, ”men i et lite område nærmest merke nr. 5 sees en liten avflatet forhøyning.”¹⁸ Noen konsekvenser av denne observasjonen har Bang ikke trukket.

Den nærliggende egne vurderingen av sannsynligheten for at det som er observert, i det hele tatt er et bittmerke, og for at dette i så fall kan stamme fra Torgersens tann 42, har utvalget ikke foretatt.

Når det gjelder det manglende samsvaret mellom bittmerkene 5 og 6 og Torgersens midtre nedre fortenner, uttaler utvalget:

”Videre er det fra Torgersens side anført at mens bittmerke 5 ligger nærmere tungesiden enn bittmerke 6, er det den omvendte situasjonen for Torgersens to midtre fortenner i underkjeven. I sin uttalelse av 23. juli 2001 har de britiske sakkyndige gitt en supplerende og detaljert redegjørelse for hvordan forskyvningen kan forklares. De mener at det skyldes den forskjellige høyde/form/slitasje på skjærekantene på Torgersens to fortenner og på dynamikken i bittet i brystvevet. Dette har etter deres oppfatning ført til at det først og fremst er tungesiden på skjærekanten til høyre midtre fortann som har avsatt merke 5, mens leppesiden på venstre midtre fortann avtegnes i merke 6. Kjæremålsutvalget mener at de britiske sakkyndige har gitt en plausibel

¹⁸ Jf. foran under punkt 8.1.2.

forklaring på hvorledes forskyvningen kan ha oppstått, og kan ikke se at uoverensstemmelsen utelukker Torgersen som biter.”

Vedrørende disse to sentrale forholdene har utvalget altså nøydt seg med å vise til de sakkyndiges uttalelser, og å uttale at disse forholdene ikke kan utelukke Torgersen som biter. I tillegg kommer at forklaringen fra MacDonald og Whittaker på det siste forholdet som er kommentert, absolutt ikke er plausibel. Dette er påvist av Senn og Medbø.¹⁹

Andre ulikheter ikke omtalt.

Om tannslitasje uttales det deretter:

”Fra Torgersens side ble det for lagmannsretten anført at sterk tannslitasje, som hans tenner i 1957 var preget av, ikke var uvanlig i Oslo i 1950-årene. Dette er gjentatt og forsøkt ytterligere dokumentert for Høyesterett. Kjæremålsutvalget ser spørsmålet i det alt vesentlige på samme måte som lagmannsretten, og viser til lagmannsrettens drøftelse. Selv om det skulle legges til grunn at den type slitasje som ses i Torgersens tenner, ikke var uvanlig i Norge, er det ikke dermed grunnlag for å anta at mange andre personer har hatt de samme kjennetegn og den samme kombinasjon av slike tegn - størrelse, vinkler, furer og avskallinger mv. - som Torgersens tenner hadde, og som de rettsoppnevnte sakkyndige har bygget sine konklusjoner på.”

Det er vanskelig å se hvilke uttalelser hos de sakkyndige utvalget sikter til med henvisningen til *”størrelse, vinkler, furer og avskallinger mv.”* Det er først og fremst furene i tre av fortennene som har vært sett på som avgjørende. Og atr mange andre personer tilfredsstillende disse kriteriene, er heller ikke kommentert.

Utvalget oppsummerer slik:

”Kjæremålsutvalget er kommet til at det er vanskelig å opprettholde Strøms og Wærhaugs konklusjoner som, om ikke med samme, så med meget stor sikkerhet fastslo at Torgersen var biteren. Under atskillig tvil finner utvalget heller ikke å kunne slutte seg til MacDonald og Whittakers konklusjon om at dette er «meget sannsynlig», som for dem betyr en sannsynlighet mellom «mest sannsynlig» og «i realiteten sikkert». Ved sin vurdering har kjæremålsutvalget først og fremst lagt vekt på følgende:

Som det har fremgått, har de rettsoppnevnte sakkyndige i 1958 og under gjenopptakelses-sakene ikke vært enige om hvilke tenner i overmunnen som har avsatt bittmerkene 1, 2 og 3. Utvalget er enig med Den rettsmedisinske kommisjon som, i sin uttalelse til lagmannsretten, ga uttrykk for dette kunne tyde på at «denne del av bittmerket ikke er svært karakteristisk for den som har avsatt bittet».

Det synes å være alminnelig enighet om at bittmerkene 4, 5 og 6 har størst bevisverdi og har vært de mest tungtveiende for alle de rettsoppnevnte sakkyndiges vurdering. Også når det gjelder disse merkene, knytter det seg imidlertid usikkerhet til bedømmelsen. Dette gjelder dels at det bare er et utydelig merke etter høyre sidefortann i underkjeven, dels at merke 5 og 6 er

¹⁹ Jf. punktene 9.5.1 og 12.5 nedenfor.

forskjøvet i relasjon til hverandre omvendt av forholdet mellom As to midtre fortenner.

Etter utvalgets oppfatning har de britiske sakkyndige i og for seg gitt rimelige forklaringer på hvorledes disse uoverensstemmelser kan være oppstått. Når imidlertid usikkerheten på disse punkter ses i sammenheng med den uenighet som har hersket blant de sakkyndige om hvilke tenner som har avsatt bittmerkene over brystvorten, og med den usikkerhet som ifølge Den rettsmedisinske kommisjon generelt er knyttet til dette området av rettsodontologien, finner utvalget at vekten av tannbittbeviset må reduseres i forhold til det som ble lagt til grunn av de sakkyndige i 1958. Utvalget finner at tannbittbeviset fremdeles trekker i retning av at Torgersen er biteren, men at dette ikke er vesentlig mer sannsynlig enn at han ikke har avsatt bittmerket.”

Det er påfallende at utvalget nå uttaler at også bittmerke 4 er et av bittmerkene med ”størst bevisverdi”. Ingen av de sakkyndige har lagt vekt på dette merket.

De angivelige likhetene mellom bittsporene og Torgersens tenner er ikke kommentert av utvalget. Når det gjelder det manglende bittsporet etter tann 42, gir de sakkyndige, og dermed også utvalget, en uholdbar begrunnelse. De sakkyndiges og utvalgets begrunnelse når det gjelder uoverensstemmelsene mellom tann 31 og 41 og bittsporene 5 og 6 er som nevnt foran, tilbakevist som uholdbar av Senn og Medbø.

Høyesteretts kjæremålsutvalg reduserte altså bevisverdien av tannbittbeviset fra aldeles sikkert i 1958, til nå å gi en liten støtte for at Torgersen er biteren. I realiteten innebærer kjæremålsutvalgets konklusjon at tannbittbeviset ikke har noen verdi som bevis for at Torgersen er biteren.

9.5 Ny sakkyndig uttalelse fra David Senn

I en ny uttalelse av 22. november 2003, foranlediget av Høyesteretts kjæremålsutvalgs kjennelse 28. november 2001, omtaler David Senn spørsmålet om hva som er beste bevis. Han tar deretter opp to konkrete forhold:

9.5.1 Bittmerkene 5 og 6

Senn viser innledningsvis til MacDonalds og Whittakers uttalelse om at

”det først og fremst er tungesiden på skjærekanten til høyre midtre fortann som har avsatt merke 5, mens leppesiden på venstre midtre fortann avtegnes i merke 6.”

Dette utsagnet kommenteres slik:

*”This explanation is directly contrary to MacDonald and Whittakers own earlier description of marks 5 and 6:
Brief 3 page 2: “Mark 6, bite impression photograph (3d), prominent groove, groove appears towards lingual aspect.”*

How can a groove appear toward the lingual aspect when, according to them, the bite record of 31 is the labial edge only? (...) How can you see a groove between edges if only one edge is recorded?

Original British report, page 8: "The grooves of the central incisors lie at a shallow angle to each other and are approximately in alignment. The part of the lower right central incisor towards the tongue has left a more prominent mark than the part towards a lip?"

Again, how can grooves be visible if only the labial or lingual aspect is visible? How can the lingual part ("towards the tongue") of tooth 41 be more prominent than the labial (towards the lip) if the labial is not visible?

Figure 8 below show the photograph used by Professors MacDonald and Whittaker for marks 4, 5 and 6. Figure 9 shows a photograph of the breast taken by Senn in Oslo in 2001. Both appear to show the full labial and lingual contour of marks 4 and 5."

Det bemerkes at "marks 4 and 5" åpenbart er skrivefeil for "marks 5 and 6".

Senn avslutter behandlingen av dette spørsmålet med følgende "comment":

"The British experts' explanation for this pattern discrepancy accepted as "plausible" by the Supreme Court Committee directly contradicts the physical evidence, the description of injuries 4, 5 and 6 submitted by every forensic examiner in this case, and even the description of the injuries by MacDonald and Whittaker themselves in their original report".

Her viser altså Senn med all ønskelig tydelighet at Høyesteretts kjæremålsutvalg har tatt feil.

Inkonsistensen i uttalelsene fra MacDonald og Whittaker om forholdet mellom disse to bittmerkene og de aktuelle tennene hos Torgersen vises best ved dette enkle og samtidig avslørende spørsmålet fra Senn:

"How can you see a groove between edges if only one edge is recorded?"

9.5.2 Manglende spor etter tann 42

Senn skriver innledningsvis om dette spørsmålet:

"Professors MacDonald and Whittaker questioned and "explained" in Brief 3 page 4 and 5: "Why has tooth 42 not left a mark in the bite? Several possible variables to be considered, effect of swelling before death"

How can the effects of "swelling" and other "vital reactions" obliterate a mark for tooth 42 and yet not obliterate the marks for adjacent teeth 41 and 43? Why do "vital reactions" and "swelling before death" "explain" the features that indicate that Torgersen is not the biter and leave unaffected the features that seem to indicate Torgersen is the biter?

Etter å ha gjengitt de uttalelsene som omtaler mellomrommet mellom merkene 4 og 5 har han følgende "comment":

“All investigators from 1957 to today agree and so state in reports or letters that this important physical feature does not appear in any of the evidence in this case.

Selectively choosing to document and support physical features that agree with Torgersen as the biter and to “explain” features that disagree with Torgersen’s teeth using unscientific and non-demonstrable effects such as “swelling before death” and “several possible variables” is, at best, questionable methodology for bite mark analysis.

That the Court could accept this unusual methodology and state that “The Appeal Committee does not find any grounds for doubting this conclusion” is disturbing and difficult to understand.”

9.5.3 Oppsummering etter behandlingen i 1997 – 2001

Status etter avslutningen av gjenopptakelsessaken i 1997-2001 kan oppsummeres slik:

Det er ikke tilveiebrakt nye holdepunkter for at bittsporene stammer fra Torgersen.

Av de elementer av bittsporbeviset som taler i motsatt retning, er det ikke gitt noen tilfredsstillende forklaring på fraværet av spor etter tann 42. Det kan ikke legges til grunn at observasjonen som er beskrevet av enkelte sakkyndige, er et spor etter en tann. Uansett samsvarer en tann som kan ha satt et slikt spor, ikke med Torgersens tann 42. Det er påvist at den forklaringen MacDonald og Whittaker har gitt om påstått samsvar mellom Torgersens tenner 31 og 41 og bittmerkene 5 og 6 ikke stemmer med de faktiske forhold, og at det her tvert imot er manglende samsvar som taler sterkt imot at disse sporene stammer fra Torgersens tenner. Øvrige forhold som taler mot at Torgersen er biteren, herunder avstanden mellom bittmerkene 4 og 5 og mellom bittmerkene 2 og 3, samt manglende samsvar mellom bittmerkene 3 og 4 og Torgersens hjørnetenner, er ikke kommentert av de sakkyndige eller vurdert av domstolene. De har da heller ikke trukket noen konsekvenser av at disse elementene er uavhengige av hva som måtte være beste bevis, et forhold som Høyesteretts kjæremålsutvalg har lagt betydelig vekt på. Og Den rettsmedisinske kommisjon har uttalt at tannbittbeviset ikke gir grunnlag for noen sterk konklusjon i noen retning, og at domstolene ikke bør tillegge det ”stor bevisbyrde”. Med det siste menes det åpenbart ”stor bevisverdi”, altså nærmest en anbefaling om ikke å tillegge dette beviset verdi i noen retning.

10 Gjenåpningssaken i 2004-2006

10.1 Nye sakkyndige utredninger

Det foreligger ikke nye skriftlige utredninger i forbindelse med Gjenopptakelseskommisjonens behandling av gjenåpningsbegjæringen av 25. februar 2004.

Kommisjonen holdt imidlertid muntlig høring, bl.a. om tannbittbeviset i dagene 27. – 30. mars 2006. Ved denne avga professorene David Senn, David Whittaker og Tore Solheim og seniorforsker Per Flood forklaring for kommisjonen. Solheim var inkalt på begjæring fra påtalemyndigheten i egenskap av representant for ”norsk ekspertise”, til tross for at den samme påtalemyndighet i 1999 hadde unnlatt å begjære ham oppnevnt som sakkyndig på grunn av hans forhold til Strøm og Bang.

Kommisjonen refererer hovedtrekkene i forklaringene fra Senn og Whittaker på sidene 144-150. Senns forklaring gjengis i det vesentlige i samsvar med hans skriftlige erklæringer.

Whittaker har imidlertid endret oppfatning, og gir uttrykk for en helt annen usikkerhet enn i de skriftlige erklæringene fra gjenopptakelsessaken i 1997-2001.

Han peker innledningsvis på at vi ikke forstår virkninger av bittspor i menneskevev, og fortsetter:

”Et bitemerke er derfor ikke et godt merke eller bevis for å avgjøre et menneskes liv. Et bittspor er ikke et fingeravtrykk og langt fra et DNA-sammenlignbart bevis.”

Om sannsynlighetsgraden for at Torgersen var biteren, fortsetter han, etter å ha uttalt at han fortsatt ikke kan utelukke Torgersen:

”Han mente det er ”sannsynlig” (likely) at Torgersen er biteren, men han vil nå stryke ”meget” (very). Man kan trekke en skala fra ”sikker” til utelukkelse”, og spørsmålet blir hvor han vil sette streken på denne målestokken. I denne saken vil han sette streken litt over midtlinjen, mellom ”mulig” og ”sannsynlig”. Han ønsker ikke å uttrykke sin mening i prosenter.”

Deltakere i høringen har bekreftet at Whittaker benyttet uttrykket ”between possible and likely”.

Uansett er dette utsagnet fra Whittaker forvirrende. Allerede ved omtalen av sannsynlighetsgraden som ”very likely” har han og MacDonald åpnet for at sannsynligheten kan være så lav som 51 %. Når dette endres til ”between possible and likely” må nødvendigvis nedre grense for sannsynligheten ligge betraktelig lavere. Men allikevel, sier han, befinner han seg ”litt til høyre for midtlinjen”. Dette henger ikke godt sammen. Det er forståelig at han ikke ønsker å uttrykke sin mening i prosenter.

Og avslutningsvis siteres Whittaker slik:

”Etter Whittakers vurdering finnes det rimelige forklaringer på hvordan skaden i brystet til Rigmor Johnsen kan ha oppstått. Det er imidlertid rundt 28 personer som har vurdert denne saken, og alle har hatt sine meninger. Når så mange er

uenige, kan det eneste juridiske standpunktet være at man ser bort fra tannbittbeviset. Høyesteretts kjæremålsutvalg så nesten bort fra beviset, men ikke helt. Whittaker anbefalte kommisjonen å se bort fra tannbittbeviset, og beklaget at sakkyndigheten ikke strekker til slik at alle kan være enige.”

Her har altså den sentrale sakkyndige ved domstolsbehandlingen i 1997-2001 og ved kommisjonens egen behandling snudd helt, og anbefaler nå kommisjonen å se helt bort fra tannbittbeviset. Dette er en vesentlig ny omstendighet, som nødvendigvis må være av helt sentral betydning ved vurderingen av dette beviset.

Flood, som også forklarte seg under høringen, siteres avslutningsvis slik:

”Flood konkluderte med at tannbittbeviset ikke har beviskraft til å peke ut Torgersen som gjerningsmann. Tvert imot er det egnet til å utelukke ham som gjerningsmann. Som vitenskapsmann kan han ikke helt utelukke ham, men det er ikke langt unna.”

10.2 Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelse 8. desember 2006

Etter omfattende gjengivelser av tidligere avgjørelser, skriftlige innlegg fra partene og sakkyndige uttalelser innskrenker kommisjonens egne vurderinger seg til fire sider (side 155-158). Her unnlater kommisjonen helt å gå inn i bevisstoffet og vurdere de enkelte sakkyndige uttalelsene som foreligger. Innledningsvis redegjøres for den usikkerhet som hefter ved tannbittundersøkelser som bevis og avhengigheten av subjektivt skjønn. Dette oppsummeres slik:

”Gjenopptakelseskommisjonen legger til grunn at dagens status innen rettsodontologien er at det for bedømmelse av bittmerker i menneskelig vev fortsatt ikke finnes objektivt målbare undersøkelses- og bedømmelsesmetoder som har alminnelig faglig tilslutning, og som entydig kan fastslå identifikasjon eller utelukkelse.”

Dette er i beste fall upresist. Det er enighet om at man i mange tilfeller kan konstatere utelukkelse, mens det er delte oppfatninger om hvorvidt man i det hele tatt kan fastslå identifikasjon.

Kommisjonen fortsetter:

”Gjenopptakelseskommisjonen oppfatter at dette innebærer at samtlige sakkyndige som har undersøkt tannbittbeviset, i tillegg til de dels innbyrdes forskjellige tekniske undersøkelser de har foretatt, og som i de fleste tilfeller er etterprøvbare, alle har måttet anvende sitt faglige skjønn. Dette er et subjektivt element som det er vanskelig å etterprøve. Et stort antall fagpersoner og sakkyndige har nå undersøkt og bedømt tannbittbeviset i Torgersen-saken. I forhold til hva som var situasjonen ved Borgarting lagmannsretts behandling av Torgersens forrige gjenopptakelsesbegjæring i 2000 og Høyesteretts

kjæremålsutvalgs behandling av samme i 2001, foreligger det ikke egentlig nye sakkyndige vurderinger av tannbittbeviset. Overfor Gjenopptakelseskommissjonen har de oppnevnte sakkyndige i det alt vesentlige fastholdt og eventuelt forsterket sine konklusjoner, slik det er redegjort for ovenfor....”

Dette er det ikke mulig å forstå. ”De oppnevnte sakkyndige” må nødvendigvis sikte til de sakkyndige som var oppnevnt under den forrige behandling av saken. Kommisjonen har ikke hjemmel for å oppnevne sakkyndige, og har heller ikke gjort det. Men den ene av de to opprinnelige sakkyndige som har forklart seg, har som omtalt endret konklusjonen fra ”very likely” til ”between possible and likely” og anbefalt kommisjonen å se bort fra hele tannbittbeviset. Det er altså ”possible” eller ”mulig” - altså langt under 50 % – som nå er den nedre grense for Whittakers vurdering av sannsynligheten.

Det er mulig kommisjonen har tenkt på det avsluttende sitatet fra Solheims forklaring, hvor han skal ha gitt uttrykk for at ”tannbittbeviset står vesentlig sterkere i dag enn i 1958 på grunn av inngående nye studier og nye teknikker.” Men Solheim har etter hvert stått helt alene. Han har ikke vært oppnevnt, og han har ikke gitt noen nærmere redegjørelse for hvilke studier og teknikker han sikter til. Det er heller ikke samsvar mellom den forklaringen han ellers har gitt, som nærmest avsvækker tannbittbeviset, og denne konklusjonen, som ikke på noe vis er underbygget. Det hører som nevnt med at påtalemyndigheten allerede i 1999 ikke ønsket å begjære ham oppnevnt som sakkyndig på grunn av hans tilknytning til Strøm og Bang.

Kommisjonen uttaler videre:

” Kommisjonen anser at de mange fagpersoners delvis motstridende fortolkninger av tannbittbeviset og konklusjoner mht. identifikasjon og utelukkelse av Torgersen, er egnet til å skape usikkerhet mht. i hvilken grad beviset knytter Torgersen til handlingen.

...

For så vidt gjelder dette spørsmål/bevis står saken ikke særlig annerledes enn ved Høyesteretts kjæremålsutvalgs behandling i 2001.”

Dette er det heller ikke mulig å forstå. En side av det er den endrete oppfatningen hos den gjenlevende av de to som ble oppnevnt som sakkyndige for kjæremålsutvalget i 2001, altså Whittaker. I tillegg kommer at det nå foreligger nye uttalelser fra høyst kvalifiserte rettsodontologer og andre sakkyndige, som utelukker Torgersen som biter. Og kommisjonen har oversett at den forklaringen kjæremålsutvalget anså som ”plausibel” når det gjaldt forholdet mellom Torgersens tenner og bittmerkene 5 og 6, har vært tilbakevist på ugjendrivelig måte av Senn.

Virkeligheten er at saken sto i en helt annen stilling ved Gjenopptakelseskommissjonens avsluttende behandling av den, enn den gjorde ved kjæremålsutvalgets behandling i 2001.

Kommisjonen avslutter:

”Domfellelsen i 1958 var basert på kjennelse av en jury, som ikke begrunner sin avgjørelse. Gjenopptakelseskommisjonen legger til grunn at domfellelsen skjedde på grunnlag av et bredt bevisbilde der mange forhold samlet pekte mot Torgersen som gjerningsmann. Det er derfor ikke grunnlag for å hevde at tannbittbeviset alene ble tillagt spesielt stor vekt.”

At tannbittbeviset ikke skal ha blitt tillagt spesielt stor vekt i 1958, strider mot alle opplysninger om hva som skjedde under hovedforhandlingen. Det er tilstrekkelig å vise til avisreferatene fra de sakkyndiges forklaringer under hovedforhandlingen i punkt 5.1 foran og fra Dorenfeldts prosedyre i punkt 5.4 foran, og til Dorenfeldts uttalelse av 17. desember 1958 under punkt 6 foran.

Formuleringen gir også uttrykk for en viss ansvarsfraskrivelse fra kommisjonens side. Det er vanskelig å se det annerledes enn at kommisjonen egentlig erkjenner at tannbittbeviset er uten verdi som bevis mot Torgersen, men styrer unna dette under henvisning til det andre bevismaterialet som foreligger. Dette er nok et eksempel på at kommisjonen unnlater å foreta en samlet og konkret vurdering av hele bevisbildet slik det fremstår på vurderingstidspunktet, men i stedet legger til grunn, uten at dette sies direkte, at samtlige andre bevismidler enn det ene som nå drøftes, skal tillegges samme vekt som de åpenbart ble tillagt i 1958.

10.3 Oppsummering etter behandlingen i 2004-2006

Den bevisførsel som fant sted for Gjenopptakelseskommisjonen, styrker de konklusjonene som bevisførselen under behandlingen i 1997-2001 ga grunnlag for, jf. foran under punkt 9.5.3.

Det er ikke tilveiebrakt nye beviserlementer som kan tale for at Torgersen er biteren. Samtidig er vekten av de beviserlementene som taler mot at bittsporene er avsatt av hans tenner, styrket.

Kommisjonens antakelse om at tannbittbeviset ikke ble tillagt spesielt stor vekt i 1958, er ikke riktig..

Utsagnet om at saken ikke står ”særlig annerledes” enn ved behandlingen i 2001, er direkte uriktig. Og det innebærer i tillegg at kommisjonen fortsatt anser at ”tannbittbeviset fremdeles trekker i retning av at Torgersen er biteren,” noe som det ikke var grunnlag etter den bevisførsel som hadde funnet sted, både i skriftlig form og direkte for kommisjonen.

En naturlig konsekvens av den bevisførsel som hadde funnet sted for kommisjonen og av kommisjonens egne vurderinger, ville ha vært at den konstaterte at en samlet vurdering av alle trekk ved tannbittbeviset gjorde det mindre sannsynlig at Torgersen var biteren, eller i et hvert fall – hensett til standpunktet til den ene oppnevnte sakkyndige – at det ikke var grunnlag for å vektlegge tannbittbeviset i noen retning.

11 Tannbittbeviset i gjenåpningssaken 2008 - 2010

I avgjørelsen av 30. september 2010 gjengir kommisjonen en vesentlig del av begrunnelsen for avslaget fra 2006.

Det uttales deretter:

”Sitatet ovenfor viser at domfeltes anførsler vedrørende tannbittbeviset ble grundig vurdert av kommisjonen ved forrige begjæring. Kommisjonen vurderte de forskjellige sakkyndige uttalelsene om tannbittet, og gjorde sine vurderinger på bakgrunn av et omfattende materiale, herunder en muntlig høring og uttalelse fra DRK. Kommisjonen er enig i og finner å kunne slutte seg til vurderingen fra 2006.”

Kommisjonen har med andre ord ikke en gang tatt inn over seg at bevisbildet vedrørende tannbittbeviset var et helt annet i 2006 enn i 2001, først og fremst fordi den oppnevnte sakkyndige hadde endret standpunkt, og heller ikke at det ikke var grunnlag for å hevde at saken ikke sto særlig annerledes enn i 2001²⁰. Dette er en overfladisk og lite tillitvekkende behandling.

12 Ny sakkyndighet. Forsker dr. scient. Jon Ingulf Medbø

12.1 Innledning

I et foreløpig upublisert bokmanuskript kalt *”Justismordet på Fredrik Fasting Torgersen”* har forsker – nå professor – Jon Ingulf Medbø, som har hovedfag og doktorgrad i fysiologi og god bakgrunn i biomekanikk, foretatt en inngående analyse av tannbittbeviset. Dette behandles i kapittel 4: *”Bakgrunnsstoff for bittsporbeviset”* og kapittel 5: *”Sammenlikninger av bittsporet med Torgersens tenner.”* Disse to kapitlene av manuskriptet vedlegges. De må anses som nye bevis, jf. straffeprosessloven § 391 nr. 3.

Deler av forskningsarbeidet som er omtalt i dette manuskriptet, har vært fremlagt for kommisjonen ved behandlingen i 2004-2006. Det er imidlertid ikke omtalt eller nevnt i kommisjonens avgjørelse.

I kapittel 4 går Medbø innledningsvis gjennom utviklingen av saken og de sakkyndige uttalelsene som er avgitt.

I kapittel 5 redegjør han for sine egne forsøk og vurderinger. Disse gjennomgås nærmere i det følgende, i samme rekkefølge som Medbø selv har benyttet.

²⁰ Jf. gjennomgangen under punkt 10.2 foran.

12.2 Hudens biomekaniske egenskaper

Medbø redegjør i likhet med Holck og Flood for hudens biomekaniske egenskaper, og viser at spor som kan se ut som om de kommer fra en tann med fure, kan stamme fra en plan flate. Han skriver blant annet:

”Trykker en ei plan flate på størrelse med skjærekanten til ei fortann i underkjeven ned i huden, vil huden under sidekantene av flata bli kraftig strukket, mens huden under midtpartiet bare blir klemt mot vevet under. Når en så avlaster trykk-krafta og fjerner flata, vil en sitte igjen med et merke som om det en trykte inn i huden, ikke var ei plan flate, men en hul (konkav) gjenstand.”

Dette er vist i en illustrasjon, og senere også med et fotografi fra praktiske forsøk..

Medbø fortsetter:

”Dette konkave trykket på avtrykket er så markert at en av og til får det selv om den endeflata gjenstanden en trykker inn i huden, er konveks og ikke plan eller konkav. En får dette mønstret i huden enten en trykker gjenstanden ned med moderat handkraft og lager et merke som forsvinner etter noen minutter eller timer, trykker til med så stor kraft at ”tanna” går tvers gjennom huden og altså stanser ut et hull, eller bruker ei mellomliggende kraft som lager et merke som varer mer enn et døgn men uten å gå tvers gjennom huden. Det er her viktig å merke seg at skal en få dette mønstret, må begge sidekantene av flata en trykker ned, gjenfinnes i avtrykket. Det er så selvfølgelig at det burde være unødvendig å si, men Høyesterett hadde ikke skjønt det da den avsa kjennelsen i saka i 2001.”

12.3 Tannslitasje

Neste avsnitt gjelder tannslitasje. Dette er et område hvor de sakkyndige ikke har hatt empirisk grunnlag for å kunne uttale seg med sikkerhet, noe som også er bemerket av Den rettsmedisinske kommisjon. Medbø har imidlertid – i motsetning til de oppnevnte sakkyndige, men i likhet med Flood – funnet frem materiale om dette. Han skriver:

”Hva er så vanlig tannslitasje? Finnen Ainamo undersøkte til sammen 4316 fullt utvikla tenner hos 154 menn 19-22 år gamle soldater. For de to midtfortennene i underkjeven fant han at minst annenhver soldat hadde slitasjegrad 2 på skjærekantene slik Torgersen hadde det i 1957. For midtfortennene i overkjeven hadde hver fjerde soldat tilsvarende stor slitasje på skjærekanten. Hugoson og medarbeidere, som brukte nesten det samme skåringssystemet, fant at nesten annenhver midtfortann i underkjeven hos 20 år gamle kvinner og menn hadde slitt av iallfall deler av emaljen på skjærekanten. I overkjeven hadde hver tredje midtfortann så stor slitasje. Slitasjen økte med alderen, og etter femti års alder hadde to av tre midtfortenner i underkjeven slitt av emaljen på skjærekanten. Også Smith og Robb har gitt tilsvarende tall, men de har behandla fortenner under ett og ikke skilt mellom midtfortenner

som blir mest slitt, sidefortenner som blir mindre slitt, og hjørnetenner der graden av slitasje kan variere mer.”

Det fremgår av en fotnote at Ainamos undersøkelse ble publisert i 1972.

Dette bekrefter at slik slitasje som kunne konstateres i Torgersens fortenner i 1958 – i første rekke i de midtre fortennene i underkjeven, ikke var så sjeldent forekommende som de sakkyndige har gitt inntrykk av. I denne forbindelse må det igjen understrekes at sammenlikningsgrunnlaget ikke er slitasje hos menn på Torgersens daværende alder, men hele den mannlige befolkning i Osloområdet på slutten av 1950-tallet.

Dette bekrefter at de likhetstrekkene i form av furer i Torgersdens fortenner og tegn til slike furer i bittsporene, noe som ble tillagt vesentlig vekt i 1958, ikke er noe sterkt argument.

I det følgende behandler Medbø uoverensstemmelsene mellom bittsporene og Torgersens tenner.

12.4 Tolking av overkjevesporet

Medbø foretar deretter en sammenlikning mellom bittsporene og Torgersens tenner, på samme måte som samtlige av de øvrige sakkyndige som har uttalt seg. Etter å ha avvist Strøms forklaring på bittsporet fra overkjeven på samme grunnlag som det er redegjort for foran, og også Wærhaugs opprinnelige forklaring, fortsetter han:

”Også britenes fortolking av det antatte overkjevesporet halter. Det er som nevnt 4 mm avstand mellom merkene 2 og 3. Hos Torgersen er det ikke noen tilsvarende avstand mellom sidefortanna (tann 12) som de hevder har laga merke 2, og hjørnetanna (tann 13) som de hevder har laga merke 3. Skal dette ha vært mulig, må huden i dette stykket ha vært folda sammen under bittet uten å ha blitt merka for så å strekke seg ut igjen etterpå. Det er søkt og spekulativt. En veit imidlertid såpass lite om hvordan huden oppfører seg under bitt og tilsvarende mekaniske påkjenninger, at jeg ikke helt kan avvise muligheten.

Et annet misforhold ved britenes fortolking gjelder bittmekanismen. For å få til det påståtte bittet måtte Torgersen ha dratt underkjeven mer enn 1 cm til høyre under bittet. Det kan kanskje være mulig, avhengig av kjevefunksjonen til Torgersen, en funksjon som aldri har vært undersøkt. Det er uansett helt ufysiologisk. Det er for eksempel vanskelig å utøve stor kraft med kjeven vridd slik, og merkene (”bitt gjennom huden”) tyder på at det har vært bitt hardt. Britene har omgått dette problemet ved å vise til at de har montert modeller av Torgersens tanngard i en artikulatør (kunstig kjeve) og vist at deres foreslåtte bittfunksjon er mulig i den artikulatøren de har brukt. De har derimot unnlatt å diskutere om den artikulatøren de har brukt, gjengir egenskaper ved Fredrik Torgersens kjeve.

David Senn har påpekt et tredje misforhold ved britenes fortolking. Om Torgersen hadde dratt underkjeven ut til høyre slik de to britene har foreslått,

ville spissen på hjørnetanna i underkjeven (tann 43) ha komme utafør spissen på hjørnetanna i overkjeven (tann 13), se figur 5.1. Merkene 3 og 4 i brystet på drapsofferet tyder ifølge Senn på at spissen på hjørnetanna i underkjeven var innafør spissen til hjørnetanna i overkjeven slik det er for normale tanngarder i vanlige bitt. Et fjerde misforhold er at om Torgersen virkelig hadde dratt underkjeven ut til høyre, ville topper på jekslene i underkjeven møte topper på jekslene i overkjeven slik at bittet ville ha blitt blokkert før fortennene møtte hverandre, se figur 5.1. Det er derfor vanskelig å skjønne at disse fortennene da skulle ha laga djupe og tydelige merker.”

Her har altså Medbø påvist at ikke bare Strøms og Wærhaugs versjon, men også versjonen til MacDonald og Whittaker av bittsporene fra overkjeven, er vanskelig å forene med Torgersens tenner.

12.5 Bittmerkene 5 og 6

Det manglende samsvaret mellom tannmerkene 5 og 6 på den ene siden, og plasseringen av Torgersens tann 41 i tannbuen på den andre siden, er kommentert slik:

”Heller ikke britene eller Solheim har i utgangspunktet tatt opp dette misforholdet. Det har derimot blitt påpekt av alle de sakkyndige som har støtta Torgersen. Når påtalemaktas sakkyndige er blitt konfrontert med det fra år 2000 og seinere, har påtalemaktas sakkyndige sagt seg enige i at det er et avvik her, men de har bortforklart det med tilfeldigheter og med det påstått at avviket er uvesentlig. Britene har mer konkret hevda at i tannmerke 5 er det bare den indre delen av skjærekanten til den høyre midtfortanna (tann 41) som er gjengitt i huden. For tannmerke 6 mener de det er omvendt. Her hevder de at det bare er den ytre delen av skjærekanten som har merka huden. På den måten har de bortforklart misforholdet. Ser en nærmere på de enkelte tannmerkene, er det klart at i begge de to tannmerkene 5 og 6 har både den indre og den ytre delen av skjærekanten til biterens tenner merka huden. For tannmerke 6 er det så tydelig at det til og med kan ses av oversiktsbildet (figur 4.2 foran). Skjærekanten til den høyre midtfortanna (tann 41) kommer klart fram av figur 5.3 under. Ifølge britene har den massive fremre delen av skjærekanten ikke merka huden.”

Her har altså Medbø, på samme måter som Senn i uttalelsen av 22. november 2003, påvist at forklaringen til MacDonald og Whittakers på denne uoverensstemmelsen, som ble akseptert av Høyesteretts kjæremålsutvalg i 2001, ikke er riktig.

Medbø fortsetter:

”Solheim har prøvd å gi misforholdet ei mekanisk forklaring. Den venstre midtfortanna (tann 31) er ≈ 1 mm høyere enn den høyre (tann 41), og Solheim mener at den venstre tanna derfor ville ha truffet huden først. Om tanna traff huden skrått, kunne den så ha dratt med seg huden før den høyre tanna fikk tak. Da bittet opphørte, ville ifølge Solheim huden under den venstre

midtfortanna (tann 31) fjære mer tilbake og bli stående lenger ut. Denne fortolkinga halter av flere grunner, noe Solheim lett kunne ha sett ved å etterprøve forklaringa si i praksis, se figur 5.2. Selv om den høyre midtfortanna (tann 41) er litt lavere enn den venstre (tann 31), står den høyre midtfortanna ut i tannbuen. Om kjeven treffer huden skrått, vil derfor den høyre, utstående tanna treffe huden minst like tidlig som det den venstre gjør. I tillegg er det tale om et bitt med den høyre halvdel av kjevne. Det vil si at biteren må ha lagt det høyre kinnet ned mot brystet. Denne dreininga av hodet vil ha forsterka tendensen til at den høyre midtfortanna traff huden før den venstre gjorde det. Solheim ser ikke ut til å ha prøvd ut det som Synnes og jeg har gjort det i figur 5.2.”

Her er det påvist at heller ikke den alternative forklaringen som Solheim har presentert, kan føre frem.

Det er i det hele tatt tankevekkende at MacDonald, Whittaker og Solheim ikke synes å ha utført praktiske etterprøvinger for å undersøke om de teoretiske løsninger de har lansert, kan fungere i praksis.

12.6 Manglende spor etter tann 42

Om det manglende sporet etter tann 42 og de forklaringene som har vært gitt for å begrunne at tannen allikevel kan ha vært der, uttaler Medbø:

”Fraværet av et merke etter sidefortanna 42 har blitt et problem for påtalemaktas sakkyndige etter at Torgersens sakkyndige har påpekt fraværet. Britene har prøvd å forklare det med at denne tanna kan ha møtt ettergivende vev, mens de to nabotennene (midtfortanna 41 og hjørnetanna 43) møtte fast vev. Da kunne ifølge britene krafta fra sidefortanna 42 ha blitt for liten til å merke huden, mens krafta fra de to tennene ved sida kunne ha blitt stor nok til å gå gjennom huden. Den muligheten kunne ha vært etterprøvd ved å undersøke brystet, men det ser ikke ut til at retten har brydd seg om det.

Selv om kritisk etterprøving av britenes fortolking strengt tatt krever ei undersøkning av selve brystet, er det lett å belyse svakheter ved den foreslåtte forklaringa. Britene har som nevnt foran for å forklare overkjevesporet påstått at Torgersen dro underkjeven mer enn 1 cm til høyre under bittet. Det er vist i figur 5.1 foran. En ser av den foreslåtte bittfunksjonen at sidefortanna 42, som ikke har laga noe merke, da treffer hjørnetanna 13, mens de to midtfortennene 41 og 31 i underkjeven, som har laga tydelig merke, ikke møter noen fortann i overkjeven. Det aleine gjør for det første at jeg er svært kritisk til britenes foreslåtte forklaring på fraværet av et merke etter tann 42. Det gjør også at jeg stiller spørsmål til britenes faglighet på det som skulle være deres fremste fagfelt: bittmerkeundersøkinger.

Solheim har prøvd å forklare fraværet av et merke etter den høyre sidefortanna (tann 42) med at han mente at Torgersen kan ha skutt underkjeven litt fram under bittet, gitt at han er biteren. Mens det å etterprøve britenes hypotese fullt

ut krever tilgang til brystet, er det nok med en kopi av Torgersens tanngard for å etterprøve Solheims hypotese (se figur 5.4).

Etterprøvinga vår har vist at med framskutt underkjeve vil sidefortanna 42 treffe sidefortanna 12 i overkjeven. Det vil på den andre sida bli ei åpning særlig mellom den høyre midtfortanna 41 i underkjeven og midtfortanna 11 i overkjeven, men også mellom den venstre midtfortanna 31 i underkjeven og den venstre midtfortanna 21 i overkjeven. Likevel har biterens to midtfortenner i underkjeven laga tydelige merker i brystet mens sidefortanna 42 ikke laga noe merke.

Solheims fortolking har også en annen svakhet som ikke kommer fram i figur 5.4. Den høyre midtfortanna 41 i underkjeven stikker litt fram, mens den høyre midtfortanna 11 står litt bak de andre tennene i tannbuen. Det fører til at disse to tennene i et normalbitt skjærer mot hverandre som ei saks. Når underkjeven blir skutt fram, vil midtfortanna 41 i underkjeven i et bitt komme foran midtfortanna 11 i overkjeven. Det gjør at avtrykk etter den høyre midtfortanna 41 i underkjeven blir mindre tydelige. Dette er enda en grunn til å avvise Solheims foreslåtte fortolking.”

Her har Medbø påvist at de foreslåtte alternative forutsetningene for at tann 42 ikke har satt spor som MacDonald, Whittaker og Solheim har foreslått – nemlig at Torgersen ved bittet må ha dratt underkjeven ca. 1 cm til høyre – henholdsvis skutt den frem – ikke kan gi noen tilfredsstillende forklaring på fraværet av spor.

12.7 Bittforsøk

Medbø har deretter redegjort slik for de bittforsøkene han og hans medarbeider Ole Synnes har gjennomført:

”Vi har hos Kristiania kunst- og metallstøperi fått laga en modell av Torgersens tanngard i bronse. Vi har montert denne modellen i en artikulatør. Det er en slags kunstig kjeve som tannleger bruker til å montere modeller av tanngarder for å se på bittfunksjonen. Denne artikulatøren har vi så montert i et vektarmsystem der vi kan utøve stor kraft rett på kjeven. Vi har fått jur fra Fatland slakteri i Oslo.

Vi har deretter gjort mer enn 200 bitt med stor kraft i jur av svin, kvige og sau med denne bronsemodellen, og vi har så undersøkt de merkene som er laga. Grunnen til det valget av forsøksopplegg er at med en modell i bronse og med vev av nyslakta dyr har vi kunnet bruke stor kraft når vi ha laga bittmerker. I svinejur har vi noen ganger brukt mer enn 3 kN (”300 kg”) bittkraft, og det er langt mer enn noe menneske greier å utøve.”

De sentrale funnene – og de slutninger som er gjort fra funnene – er beskrevet slik:

<i>Funn</i>	<i>Slutning</i>
<i>Skjærekanten til tann 11 blei alltid gjengitt i sin fulle lengde.</i>	<i>Klart, entydig avvik fra Strøms påstrand og fortolkning</i>
<i>Merket etter tann 12 var alltid avlangt, ikke punktforma. Det var ikke noen markert avstand til merket etter tann 11.</i>	<i>Klart brudd med den forklaringa som Wærhaug, Strøm og Bang (og Solheim) har foreslått.</i>
<i>Merket etter tann 13 var bredt og gjenspeilte tannas nokså butte form.</i>	<i>Klart, entydig avvik fra merke 3 i brystet.</i>
<i>Avstanden mellom merkene etter 12 og 13 var ≈ 1 mm.</i>	<i>Klart, entydig avvik fra avstanden på ≈ 4 mm mellom merkene 2 og 3 i brystet.</i>
<i>Merket etter tann 43 var bredt og gjenspeilte tannas nokså butte form.</i>	<i>Klart, entydig avvik fra merke 4 i brystet.</i>
<i>Alltid et tydelig merke etter tann 42. Merket var lengre enn merkene etter de midtfortennene; gjenspeilte den lengre skjærekanten.</i>	<i>Klart, entydig avvik fra bittmerket i brystet.</i>
<i>Merkene etter tann 41 var som oftest tydelig utafor merket etter tann 31 og aldri innafor.</i>	<i>Klart, entydig avvik fra merket i brystet.</i>
<i>Alltid tydelig merke etter både den indre og den ytre skjærekanten til tann 41 og 31.</i>	<i>Ingen støtte for britenes fortolkning av denne delen av bittsporet.</i>

Medbø har deretter foretatt følgende oppsummering av registrerte avvik:

”Umulig avvik

*Avstanden mellom merkene 4 og 5 er altfor liten til at Torgersens høyre hjørnetann i underkjeven (tann 43) har laga merke 4, mens den høyre midtfortanna (tann 41) har laga merke 5. Dette er en umulighet, og det er et **absolutt frifinnende avvik.***

Uforklarlige avvik

De følgende avvika framstår som uforklarlige og derfor uforenlige med at Torgersen er biteren:

- *Det mangler et merke etter den høyre sidefortanna i underkjeven (tann 42).*
- *Merkene 5 og 6 har motsatt plassering av det Torgersens to midtfortenner i underkjeven (tann 41 og 31) har i leppe-tungeretninga.*
- *Detaljene i bønn av tannmerke 2 har ikke noe motsvarende trekk i noen av Torgersens tenner, og tennene hans lager da heller ikke slike merker i testbitt.*

- *Formen på tannmerkene 3 og 4 tyder på at biteren hadde spisse hjørnetenner på høyre side i munnen (tann 13 og 43), mens Torgersen hadde nokså butte hjørnetenner.*
- *Det er mange uforklarlige detaljer i overkjevesporet. Ei nærmere fortolking av disse avvika avhenger av hvilken bittvariasjon en tar som utgangspunkt. En av dem er en umulighet på linje med den for avstanden mellom tannmerkene 4 og 5. De andre framstår som uforklarlige.”*

En veit i dag for lite om hvordan huden reagerer under et bitt til å kunne fastslå med sikkerhet at de påviste avvika er umulige med Torgersens tanngard. En kan derfor ikke gå lenger enn til å fastslå at hver av dem synes å være uforklarlige og derfor uforenlige med at Torgersen er biteren. Det at det er flere slike uforklarlige avvik, styrker selvsagt den styrken som hver av dem drar med i frifinnende retning.

Med unntak av Senn representerer Medbøs arbeid den eneste samlede gjennomgang av hele tannbittbeviset. Hans undersøkelser og vurderinger bekrefter ytterligere usannsynligheten av at bittsporene er avsatt av Torgersen.

13 Vurderinger

13.1 Generelt

13.1.1 Generelt om påliteligheten av bittmerker i hud som bevis. Nyere litteratur

Det er i dag allment anerkjent at bittmerker i hud som regel ikke kan gi grunnlag for positiv identifikasjon av biteren.

Det anerkjente engelske tidsskriftet "Nature" for februar 2014 inneholdt artikkelen "Faulty forensic science under fire".²¹ Artikkelen omtaler et føderalt initiativ for etablering av "forensic science standards".

Om situasjonen vedrørende bittmerkebevis sies følgende:

"Mary Bush, a forensic dentist at the State University of New York in Buffalo, says there is little evidence that bite marks left in skin can reliably identify perpetrators.

...

Gregory Golden, president of the American Board of Forensic Odontology argues that the method is useful for eliminating suspects or determining whether a bite mark is human.

²¹ <http://www.nature.com/news/faulty-forensic-science-under-fire-1.14664>.

According to the Innocence Project, however, at least 15 people whose convictions involved bite marks and who served time in prison have been exonerated through DNA evidence since 1993.”

Artikkelen vedlegges.

Artikkelen i ”Nature” viser videre til utredningen ”Strengthening forensic science in the United States” som en komité nedsatt av ”National Research Council of the National Academies” utarbeidet i 2009.²² Utredningen inneholder adskillige uttalelser av interesse om bruken og verdien av tannbitt i hud som bevis.

Innledningsvis uttales det (side 174):

”Unfortunately, bite marks on the skin will change over time and can be distorted by the elasticity of the skin, the unevenness of the surface bite, and swelling and healing. These features may severely limit the value of forensic odontology.”

Utredningen peker videre (side 174) på nødvendigheten av et sammenlikningsgrunnlag for å kunne foreta en positiv identifikasjon:

”No thorough study has been conducted of large populations to establish the uniqueness of bite marks; theoretical studies promoting the uniqueness theory include more teeth than are seen in most bite marks submitted for comparison. There is no central repository of bite marks and patterns. Most comparisons are made between the bite mark and dental casts of an individual or individuals of interest. Rarely are comparisons made between the bite mark and a number of models from other individuals in addition to those of the individual in question. If a bite mark is compared to a dental cast using the guidelines of the ABFO²³, and the suspect providing the dental cast cannot be eliminated as a person who could have made the bite, there is no established science indicating what percentage of the population or subgroup of the population could also have produced the bite. This follows from the basic problems inherent in bite mark analysis and interpretation.”

Om behov for fortsatt forskning på området uttales det (side 175):

“More research is needed to confirm the fundamental basis for the science of bite mark comparison. Although forensic odontologists understand the anatomy of teeth and the mechanics of biting and can retrieve sufficient information from bite marks on skin to assist in criminal investigations and provide testimony at criminal trials, the scientific basis is insufficient to conclude that bite mark comparisons can result in a conclusive match.”

Noen av de grunnleggende problemene ved analyse og tolking av bittmerker blir deretter beskrevet slik (side 175-176):

²² <http://images.nap.edu/openbook/12589/png/R1.png>

²³ Disse ”guidelines” er omtalt i kapittel 4 i Medbøs manuskript, jf. avsnitt 12 foran.

- ”(1) *The uniqueness of the human dentition has not been scientifically established.*
- (2) *The ability of the dentition, if unique, to transfer a unique pattern to human skin and the ability of the skin to maintain that uniqueness has not been scientifically established.*
 - i. *The ability to analyze and interpret the scope or extent of distortion of bite mark patterns on human skin has not been demonstrated.*
 - ii. *The effect of distortion on different comparison techniques is not fully understood and therefore has not been quantified.*
- (3) *A standard for the type, quality, and number of individual characteristics required to indicate that a bite mark has reached a threshold of evidentiary value has not been established.”*

Avslutningsvis uttales det:

“Despite the inherent weaknesses involved in bite mark comparison, it is reasonable to assume that the process can sometimes reliably exclude suspects.

...

Although the majority of forensic odontologists are satisfied that bite marks can demonstrate sufficient detail for positive identification, no scientific studies support this assessment, and no large population studies have been conducted. In numerous instances, experts diverge widely in their evaluations of the same bite mark evidence, which has led to the questioning of the value and scientific objectivity of such evidence.

Bite mark testimony has been criticized basically on the same grounds as testimony by questioned document examiners and microscopic hair examiners. The committee received no evidence of an existing scientific basis for identifying an individual to the exclusion of all others. That same finding was reported in a 2001 review, which “revealed a lack of valid evidence to support many of the assumptions made by forensic dentists during bite mark comparisons.” Some research is warranted in order to identify the circumstances within which the methods of forensic odontology can provide probative value.”

De relevante sidene av utredningen vedlegges.

I tredje utgave av ”*The National Academies*” ”*Reference Manual on Scientific Evidence*”, utgitt i 2014²⁴, vises det i stor utstrekning til 2009-utredningen. I en redegjørelse for ”*methods of comparison*” uttales det blant annet (side 107):

“Although the experts’ conclusions are based on objective data, the ultimate opinion regarding individuation is essentially a subjective one. There is no accepted minimum number of points of identity required for a positive identification. The experts who have appeared in published bite mark cases have testified a wide range of points of similarity, from a low of eight points to a high of 53 points. Moreover, disagreements among experts in court appear

²⁴ http://www.nap.edu/catalog.php?record_id=13163

commonplace....Because of the subjectivity, some odontologists have argued that "bite mark evidence should only be used to exclude a suspect. This (argument) is supported by research which shows that the exclusion of non-biters within a population of suspects is extremely accurate; far more so than the positive identification of biters."

Det redegjøres deretter for saker hvor etterfølgende DNA-bevis har utelukket mistenkte som rettsodontologene har identifisert som biteren.

De relevante sidene av dokumentet vedlegges.

MacDonald og Whittaker har på generelt grunnlag gitt uttrykk for de samme vanskelighetene (i norsk oversettelse):

"Fortolkninger av bittmerker og mulige mistenktes tenner er kjent som et meget vanskelig område innen rettsodontologi som krever betydelig erfaring og sakkunnskap. Vurderinger av sannsynligheten for at et bestemt tannsystem har vært årsaken til et individuelt bittmerke er subjektive. Det er ikke mulig å avgjøre sannsynligheten vitenskapelig på samme måte som man kan gjøre med andre identifikasjonsmidler."

Utredningen fra 2009 ga uttrykk for nødvendigheten av et tilfredsstillende statistisk materiale som sammenlikningsgrunnlag. Denne mangelen er også påpekt av Den rettsmedisinske kommisjon. Betydningen av et pålitelig statistisk sammenlikningsgrunnlag kan også illustreres med en kommentar fra professor i samfunnsvitenskapelig metode ved Universitetet i Oslo, dr. philos. Ottar Hellevik, til konklusjonen fra MacDonald og Whittaker om at det var "meget sannsynlig" at bittsporet stammet fra Torgersens tenner. Helleviks fagområde er samfunnsvitenskapelig metode og statistikk. Han skrev bl.a. følgende i Aftenposten 18. juni 2000:

"Å konkludere på basis av odontologiske data at det er meget sannsynlig, det vil si mer enn 50 prosent sjanse for at Torgersen er biteren, er det samme som å påstå at det neppe fantes noen annen person med tenner som kunne laget slike bitemerker. Dette er en konklusjon som ikke lar seg trekke uten presis informasjon om tannsituasjonen for menn i Oslo-området i 1958. Når slike data mangler, noe de britiske sakkynndige selv erkjenner, kan man ut fra elementære prinsipper for vitenskapelig slutninger fastslå at konklusjonen ... ikke er holdbar."

13.1.2 Betydningen av flerfaglige vurderinger

MacDonald og Whittaker har avvist en rekke av de uttalelsene som forelå i forbindelse med behandlingen i 1997-2001, under henvisning til at de som hadde uttalt seg, ikke hadde rettsodontologisk bakgrunn. Dette ble langt på vei lagt til grunn også av Borgarting lagmannsrett i kjennelsen av 18. august 2000. Til dette er å bemerke at også slike uttalelser må vurderes etter sitt innhold, ikke etter formalkompetansen til avgiveren, slik

som også Den rettsmedisinske kommisjon har bemerket.²⁵ Standpunktet innebærer nødvendigvis at man da også må se bort fra uttalelsen til Wærhaug, som jo ikke hadde rettsodontologisk kompetanse.

Det hører med at bittsporgransking dreier seg om undersøkelser både av tenner og av menneskelig vev. Kompetansen når det gjelder ekstern påvirkning på menneskelig vev og årsakene til slik påvirkning finnes hos anatomene, ikke hos odontologene. Det er anatomene og ikke våpen- eller verktøyekspertene som kan uttale seg om hva slags gjenstand som har forårsaket en stikkskade, skuddskade eller knusningsskade. Dette stiller seg ikke annerledes når det gjelder skader som er forårsaket av tannbitt.

Betydningen av flerfaglighet er understreket av Den rettsmedisinske kommisjons medlem dr. dr. Klaus Rötzscher, som i et skriv av 12. januar 2000 blant annet uttalte:

”In my opinion Forensic Odontology is an international and interdisciplinary part of Forensic Sciences. It is very helpful to include in difficult and “heavy weight” expertise specialists from different faculties (i.e. anatomists, anthropologists, dentists, forensic dentists, forensic genetics, forensic pathologists, pathologists, radiologists), who are all well educated and trained in different fields of forensic sciences. They are (not only the dentists, forensic dentists) experts of equal value in expertise and in forming their own opinion before answering difficult and complicated cases of crime investigation.”

Dette innebærer at uttalelsene fra anatomene Holck og Flood, på samme måte som uttalelsene fra den uavhengige forskeren og fysiologen Jon Ingulf Medbø, må vurderes etter sitt innhold som deler av det totale bevisbildet, og at en formalstatus som rettsodontolog ikke i seg selv innebærer at slike uttalelser skal vektlegges tyngre enn andre.

13.1.3 Forhold som vanskeliggjør tolkingen av bittspor i hud

I utredningen *”Strengthening forensic science in the United States”* som er sitert foran, uttales det innledningsvis på side 174:

”Unfortunately, bite marks on the skin will change over time and can be distorted by the elasticity of the skin, the unevenness of the surface bite, and swelling and healing. These features may severely limit the value of forensic odontology.”

De særlige problemer som oppstår i forbindelse med tolkingen som følge av kvinnebrystets kompleksitet, er utredet av Holck og Flood. Det vises til punktene 8.1.5 og 8.1.6 foran. De rettsodontologer som har uttalt seg, har på generelt grunnlag gitt uttrykk for disse problemene, men det er først og fremst disse to som har den nødvendige anatomiske kompetanse til å kunne klargjøre hvilke problemer man her egentlig står overfor.

²⁵ Jf. punkt 9.1.9 foran.

Forskyvning er et ytterligere problem.

MacDonald og Whittaker uttaler om dette (i norsk oversettelse):

”Forskyvning er en viktig faktor i bittmerker. Dette er som oftest en vanskelighet som forekommer på det stadiet hvor en mistenkte tenner sammenlignes med et bittmerke. Det er mye mindre sannsynlig at forskyvning vil utgjøre et problem på det stadiet hvor karakteristiske trekk ved et bittmerke skal identifiseres. Det er grunnen til at det legges så stor vekt på karakteristiske trekk.

Det forekommer forskjellige typer forskyvninger. Dynamisk forskyvning forekommer når vevet forskyves ved bitemekanismen. Posisjonsforskyvning kan forekomme hvor et mobilt vev undersøkes i en annerledes posisjon i forhold til hva det var da bittet ble foretatt. For eksempel vil en kvinnes bryst, som ble bitt i mens den tilsvarende armen var løftet kunne vise posisjonsforskyvning hvis man ser det med armen ned. En annen kilde til forskyvning kan introduseres på det stadiet hvor det tas fotografier av bitt hvis filmflaten ikke er parallell med bittmerkeflaten.”

Også Strøm var inne på noe av det samme:

”På grunn av brystets halvkuleform og plastisitet vil de bittmerker som settes ikke kunne sammenlignes på samme måte som hvis det dreier seg om bittmerker i et eple. Vi kjenner ikke til hvordan selve brystpartiet som omfatter bittmerkene lå i forhold til tannrekkene under selve bittet”

Disse forskyvningene ble klart dokumentert og begrunnet i en enkel undersøkelse som Holck gjorde i 2000 og som han redegjorde for i et brev til advokat Erling Moss 4. juli 2000. Brevet ble oversendt Borgarting lagmannsrett og har fulgt saken siden, men er ikke kommentert verken i lagmannsrettens avgjørelse i 2000, i Høyesteretts kjæremålsutvalgs avgjørelse 2001 eller i Gjenopptakelseskommissjonens avgjørelser i 2006 og 2010. Holcks undersøkelse gikk i korthet ut på følgende: Han satte et stempelmerke formet som et kryss på brystet til en av sine kvinnelige pasienter. Grenene på krysset var 20 mm og sto vinkelrett på hverandre. Han målte deretter endringer i stempelmerket som følge av at pasienten skiftet stilling, stående og liggende, og med armen i ulike stillinger. Han oppsummerer resultatene slik:

”Vi ser en lengdeøkning (strek) på opptil 20 %, men også en lengdereduksjon (elastisitet) på ca. 10 %, samt en vinkelforandring på hele 27 % i samme stilling, selv uten påvirkning av manuelle krefter”

Holck konkluderte:

”I denne saken er det ikke a. engang faglig enighet om hvilke tenner som har avsatt merke, b. ikke kjent hvordan offeret og morderen har stått eller ligget i forhold til hverandre da bittet ble avsatt, eller c. i hvilken grad brystets hud eventuelt er blitt manuelt strukket. Da Torgersen heller ikke har særtrekk ved sin tannstilling som man med sikkerhet ikke vil kunne gjenfinne hos noen annen

person, må bittmerkene i Rigmor Johnsens bryst ansees som uegnet til å bevise Fredrik Fasting Torgersens skyld."

De usikkerhetene som er påvist her, er av sentral betydning. Vi vet ikke om Rigmor Johnsen sto, satt eller lå da bittet ble påført henne, og vi vet heller ikke hvilken posisjon venstre arm hadde.

Tidsforløpet mellom bittet og prøvetakingen er et ytterligere forhold som kan medføre ytterligere usikkerhet. I brev av 28. oktober 1999 til advokat Erling Moss skriver Holck blant annet følgende:

"Jeg vil i den forbindelse minne om dr. Whittakers eget arbeide fra 1975 ("Some laboratory studies on the accuracy of bite mark comparison". Int.Dent.J. 25; 166-71) hvor han fremhever at muligheten for riktig identitet ved bitt (ved forsøk med griseskinn) sank fra 63% "when subjective comparisons were carried out" umiddelbart etter bittene, til bare 9% etter 24 timer. Selv i et kontrollert forsøk sank altså muligheten for en positiv identifikasjon drastisk etter kort tid, og viser at også tidsaspektet (som Strøm åpenbart ikke tok hensyn til) spiller en stor rolle."

Det er redegjort ytterligere for Whittakers forsøk under punkt 3.3.3..1 foran. Det er opplyst at Whittaker forklarte i den muntlige høringen for Høyesteretts kjæremålsutvalg at avstøpningene var gjort av tennene til tannlegestudenter, og at det måtte legges til grunn at mange av disse hadde hatt regulering på tennene, og at det da ville være vanskeligere å identifisere tannavtrykk fra slike tenner.

Uansett viser denne undersøkelsen klart at tidsfaktoren spiller en rolle, og at det blir vanskeligere å identifisere et bittspor jo lengre tid som går mellom bittet og undersøkelsen.

Strøm opplyser at han ankom Rettsmedisinsk institutt 7. desember 1957 kl 0930. Han tok antakelig sine prøver før obduksjonen fant sted. Allikevel har det gått minst ca. 10 timer fra bittet til avstøpningene ble gjort. Av obduksjonsrapporten fremgår at "(d)et er kraftig dødsstivhet til stede over alt." Det må legges til grunn at både tidsforløpet og dødsstivheten har innvirket på mulighetene for å kunne gjøre et sikkert avtrykk av bittsporene, men disse forholdene har ikke vurdert av noen av de oppnevnte sakkyndige.

I tillegg kommer de biomekaniske forhold som er påvist av Medbø²⁶, og som bekrefter at det som kan se ut som et spor etter en fure i biterens tenner, også kan ha andre årsaker.

Når Strøm i følge Aftenpostens referat 10. juni 1958 uttalte i retten at

²⁶ Jf. foran under punkt 11.2.

”(e)t bitt i en kvinnes bryst er like godt som i en plastmasse, og avstøpningen viste alle detaljer”

kan det nok tenkes at bittsporene fremsto som skarpe. Men utsagnet viser ikke desto mindre – til tross for hva han selv sa om plastisitet i den skriftlige erklæringen – at han ikke har hatt forståelse for de mange faktorer som kan ha virket inn og medført at det ikke nødvendigvis var samsvar mellom bittmerkene slik de fremsto om formiddagen 7. desember 1957 og de tenner som måtte ha avsatt dem den foregående natt.

13.1.4 Tannslitasje i befolkningen

Det vises innledningsvis til redegjørelsen under 4.3.2 foran.

Et helt sentralt spørsmål er selvfølgelig forekomsten av tannslitasje som kan forårsake slike furer som gjenfinnes i flere av bittsporene, og som heller ikke er uforenlige med Torgersens tenner. Jo mer vanlig slik slitasje var i 1957, jo mindre vekt kan legges på sammenfallet.

I 1958 ga Strøm et galt bilde av denne situasjonen, som følge av utsagnet om at bare 1-2 % av befolkningen hadde kant i kant-bitt, og som må ha blitt forstått som om bare en slik andel av befolkningen hadde slitasjefurer i tennene. Wærhaug og Bang har ikke uttalt seg om dette spørsmålet, som har vært tillagt betydelig vekt av Flood, og som også har vært reist av Den rettsmedisinske kommisjon.

MacDonald og Whittaker uttaler:

“This is a very difficult question. Certain people advising the defence appear to be saying that up to half of all adults in Norway in 1958 would have worn or damaged incisal edges. However, they have provided no support for this view. Our search of literature suggests that there are no data to support this view of the defence advisers. Our best estimate is based on studies such as that by Hugoson et al, Acta Odontol. Scand. 1988. This refers to Swedish people. The problem is that we believe the “wear on Torgersen’s front teeth not to be just due to wear of one tooth on another. The pattern is that of both wear and erosion – producing the hollowed out troughs on some of the incisal edges. Data on wear and erosion is extremely sparse and it must be remembered that much modern day erosion in young people is due to “Coca-Cola” type beverages in high quantities – not available to the same extent in 1958. The best figures we can suggest are: -Wear of incisal edges of lower incisors to class 2 degree (i.e. more than dentine pits exposed) would be less than 10 % in 30 year olds, about 3 % in 20 year olds and about 25 % in 60 year olds. Add to that, the complication feature of erosion and the fact that we are trying to extrapolate from more modern data and we must conclude that the condition seen in Torgersen could not be expected to be more than rare. In the United Kingdom a major survey of tooth wear was carried out by Smith and Robb (1996). In the 15-26 year old group the wear of front lower teeth averaged a score of 1.25. In the 56-65 year olds it averaged 2.25.

Using their scoring method the extent of tooth tissue loss in the lower front teeth of Torgersen would be awarded next to the highest or most severe category (3) described by Smith and Robb. This extent of damage in the biting edge in a young individual is very unusual.”

Det kan være grunn til å merke seg den innledende åpenbart nedsettende betegnelsen ”*certain people advising the defence...*”.

MacDonald og Whittaker har altså ikke omtalt undersøkelsen til Ainamo, til tross for at denne er omtalt i en artikkel hvor Whittaker selv har vært medforfatter.²⁷ Artikkelen har vært trukket frem av Flood i forbindelse med Høyesterettsd kjæremålsutvalgs behandling av saken i 2001. Floods redegjørelse for undersøkelsen er omtalt foran under punkt 9.3.3.2.

Medbø gir følgende redegjørelse for undersøkelsen:

”Et system som blei innført for mer enn femti år sia av Ramfjord, er godt egna her, se tabell 4.1:

0. *Ingen slitasje*
1. *Slitasje bare i emaljen; ikke noe dentin (tannbein) er synlig*
2. *Slitasjen går gjennom emaljen i skjærekanten og inn i dentinet, men høyden på tanna er ikke vesentlig redusert (under en tredel av full høyde).*
3. *Ekstrem slitasje. Tyggeflata (på jeksler) er slitt plane, for fortenner er tanna er slitt ned med minst en tredel av den opprinnelige høyden.*

Hva er så vanlig tannslitasje? Finnen Ainamo undersøkte til sammen 4316 fullt utvikla tenner hos 154 menn 19–22 år gamle (soldater). For de to midtfortennene i underkjeven fant han at minst annenhver soldat hadde slitasjegrade 2 på skjærekanten slik Torgersen hadde det i 1957. For midtfortennene i overkjeven hadde hver fjerde soldat tilsvarende stor slitasje på skjærekanten. Hugoson og medarbeidere, som brukte nesten det samme skåringsystemet, fant at nesten annenhver midtfortann i underkjeven hos 20 år gamle kvinner og menn hadde slitt av iallfall deler av emaljen på skjærekanten. I overkjeven hadde hver tredje midtfortann så stor slitasje. Slitasjen økte med alderen, og etter femti års alder hadde to av tre midtfortenner i underkjeven slitt av emaljen på skjærekanten. Også Smith og Robb har gitt tilsvarende tall, men de har behandla fronttenner under ett og ikke skilt mellom midtfortenner som blir mest slitt, sidefortenner som blir mindre slitt, og hjørnetenner der graden av slitasje kan variere mer.

I nyere tid har Solheim i samband med arbeid med Torgersensaka også sett på slitasje i tenner. Han har fått 222 personer til å lage avtrykk av tennene sine ved å bite i voks. Senn har kritisert Solheim for valgt av avtrykksmateriale, men dén faglige diskusjonen går jeg ikke inn på her. Også Solheim fant at nesten annenhver undersøkt midtfortann i underkjeven (tann 41, den høyre, og

²⁷ Jf. foran under 9.3.3.2.

tann 31, den venstre) hadde slitasje som etter Solheims vurdering var forenlig med tannmerkene 5 og 6. Han hevda rett nok at bare et mindretall (om lag hver tiende undersøkte tann) hadde tydelige furer i skjærekanten som var forenlige med detaljer i de to tannmerkene. Uansett har også Solheim funnet at de "enestående" mikroskopiske trekkene som påtalemaktas sakkyndige hele tida har ment biterens tenner må ha hatt ut fra hva de ser i tannmerkene 5 og 6, slett ikke er uvanlige blant voksne mennesker.

Disse resultatene viser at den slitasjen som Strøm i 1957–1958 så i fortennene til Torgersen og som han mente var enestående, er så vanlig at en må vente å finne den i omtrent annenhver fortann."

Det er uvisst hvilken alder den aktuelle biteren har hatt. Vitnet Esther Olsson har anslått alderen på den mannen som Rigmor Johnsen beklaget seg over, til 30-35 år. Andre vitner har ment at han var yngre.

Uansett må det etter de opplysninger som foreligger om den generelle forekomsten av tannslitasje, legges til grunn at den slitasje som bittmerkene bærer preg av, og som også finnes igjen hos Torgersen, var så vidt vanlig forekommende blant voksne menn i Oslo i 1957, også blant yngre menn, at dette sammenfallet ikke er noe moment som kan tillegges vekt av betydning i Torgersens disfavør.

13.2 Konkrete vurderinger

13.2.1 Utgangspunkt

Utgangspunktet ved vurderingen av tannbittbeviset må nødvendigvis være at alle særlige trekk i bittsporet må være forenlige med tilsvarende trekk ved Torgersens tenner for at man skal konkludere med at han er eller kan være biteren. Det understrekes at det må dreie seg om særlige trekk. Om en tann uten særlige karakteristika samsvarer med et bittspor etter en tann uten karakteristika, er et slikt sammenfall i seg selv uten vekt. I tillegg må det være et tilstrekkelig antall trekk som samsvarer. Hvis ett enkelt trekk i bittsporet ikke lar seg forene med Torgersens tenner, må det konkluderes med at han ikke er biteren, uansett om det måtte være andre trekk som isolert sett kan passe. Det kan selvfølgelig her som ellers konstrueres teorier om samsvar under helt bestemte forutsetninger. Men jo mer anstrengt slike teorier er, desto mindre grunn er det til å legge vekt på dem.

Utgangspunktet om fullstendig samsvar er selvsagt. I sin uttalelse av 22. november 2003 har Senn formulert det slik, med henvisning til de "guidelines" som er utarbeidet av The American Board of Forensic Odontology:

"(If there is even one incompatible inconsistency the suspect should be considered a candidate for exclusion."

For Torgersens vedkommende innebærer dette at han skal utelukkes dersom det bare er en enkelt uforklarlig uoverensstemmelse mellom bittsporene og hans tannsett og bittsporene. Jo flere slike uoverensstemmelser som kan påvises, desto sikrere blir utelukkelsen.

13.2.2 Entydig oppfatning hos flertallet av sakkyndige

Av de sakkyndige som har vært oppnevnt av domstolene – når en ser bort fra Strøm og Wærhaug, som i 1958 var sikre på at Torgersen var biteren – har Bang, hvis avhengighet av Strøm er kommentert foran under punkt 8.1.3, kommet til samme resultat som Strøm. De sakkyndige som ble oppnevnt av Borgarting lagmannsrett og Høyesteretts kjæremålsutvalg i 1999-2000 – MacDonald og Whittaker – har endt opp med at Whittaker har ansett sannsynligheten for at Torgersen er biteren, som *”between possible and likely”* – altså med en nedre grense langt under 50 % – og anbefalt domstolen å se bort fra tannbittbeviset.

Senn og Flood forklartger seg for kommisjonen. Senn konkluderte med at Torgersen kan utelukkes som biter. Flood konkluderte med at tannbittbeviset ikke har beviskraft til å peke ut Torgersen

Den eneste av disse som fortsatt holder fast ved at Torgersen er biteren, er Solheim, hvis objektivitet er høyst tvilsom på grunn av tilknytningen til Strøm og Bang.

Samtlige av de øvrige som har uttalt seg om tannbittbeviset, har konkludert med at Torgersen må utelukkes, eller i et hvert fall med at det er mer sannsynlig at han ikke er biteren enn at han er det. Det kan her vises til uttalelsene fra tannlege Fredrik Neumann, professor Arne R. Hagen, tannlege Kjell Johannesen, forsker dr. scient Jon Ingulf Medbø og professor dr. med. Per Holck.

Senn forela også sin rapport og utelukkelseskonklusjon for tre andre fremtredende amerikanske rettsodontologer, professor Marden E. Alder, professor Paul G. Stimson og professor Michael Bowers, som alle var enige med Senn.

Det hører med at de eneste som har gjennomgått og vurdert alle trekk ved tannbittbeviset – både de som kan tale i Torgersens disfavør og de som taler for å utelukke ham, er Senn, Flood, Holck og Medbø. Disse er samstemmige i sin konklusjon om at det er en rekke trekk ved tannbittbeviset som viser at Torgersen ikke kan være biteren.

I tillegg kommer uttalelsene fra Den rettsmedisinske kommisjon, som 3. oktober 2001 konkluderte slik:

”Alt i alt er det blitt demonstrert at dagens ”state-of-the-art innen dette området av rettsodontologien er slik at det ikke gir grunnlag for noen sterk konklusjon om at det aktuelle bittmerket ble påført av Torgersen, og heller ikke om at det ikke ble det.”²⁸

Dette kan vanskelig tolkes annerledes enn at Den rettsmedisinske kommisjon mener at bittmerkene ikke gir konkrete holdepunkter for at Torgersen er biteren, men at de heller ikke utelukker ham. Den rettsmedisinske kommisjon tar med andre ord klar avstand både fra den sikre konklusjonen til Strøm og Wærhaug i 1958, og også fra den opprinnelige konklusjonen til MacDonald og Whittaker.

13.2.3 Likhetstrekk

13.2.3.1 Furer i fortennene

Det er på det rene at bittsporene kan tolkes som om biteren hadde furer i et hvert fall i de tennene som forårsaket bittmerkene 1,5 og 6, og at dette er trekk som isolert sett kan stemme overens med Torgersens tenner.

13.2.3.2 Overlegninger

MacDonald og Whittaker har lagt betydelig vekt på såkalte overlegninger, hvor transparente bilder av tennene har vært lagt over bilder av bittmerkene, og hvor disse har passet godt sammen. Vi vet ikke imidlertid ikke hvilken posisjon bryst og venstre arm befant seg i da bittet ble gjort. Hensett til mulige utslag av eventuelle forskyvninger, jf. foran under punkt 12.2, er det vanskelig å se at slike overlegninger kan tillegges noen vesentlig vekt. I tillegg kommer at både Senn og Holck har foretatt tilsvarende overlegninger, som ikke samsvarer med Torgersens tannsett.

13.2.3.3 Andre likhetstrekk?

Det er vanskelig å se at det har vært påvist andre særlige likhetstrekk

13.2.4 Forskjeller

13.2.4.1 Uenighet om tenner i overkjeven

Som det fremgår av gjennomgangen foran, er det ikke enighet mellom de rettsoppnevnte sakkyndige om hvilke tenner hos biteren som har avsatt bittsporene 1, 2 og 3. Strøm og Wærhaug, med senere tilslutning av Bang, allokterer dem til biterens tenner 21, 11 og 12. Det ses da bort fra Wærhaugs opprinnelige allokering av bittspor 3 til tann 13. MacDonald og Whittaker allokterer dem til biterens tenner 11, 12 og 13 for henholdsvis bittspor 1, 2 og 3. Det er altså uenighet mellom disse to grupper av

²⁸ Jf. punkt 9.1.9 foran.

sakkyndige om hvilke tenner i overkjeven hos biteren som har avsatt samtlige av disse tre bittsporene. Allikevel får alle disse sakkyndige alle disse tre bittsporene til å passe med tennene i Torgersens overkjeve. Dette er i seg selv oppsiktsvekkende. Forholdet er også særskilt trukket frem som en svakhet ved tannbittbeviset av Den rettsmedisinske kommisjon.

Av vesentlig betydning er det også at MacDonald og Whittaker argumenterer med tyngde mot uttalelsene fra Strøm og Wærhaug på dette punktet, og også gir en god forklaring på hvorfor versjonen til Strøm og Wærhaug ikke kan legges til grunn. Deler av MacDonalds og Whittakers vurdering av løsningen til Strøm og Bang er gjengitt foran under 8.1.2. Her følger denne vurderingen i sin helhet:

”Although there are a number of possible features of correspondence of these teeth (tennene 21, 11 og 12) with the respective marks, we do not find this to be a fully satisfactory explanation of the way the bite was made for a number of reasons. The spacing between marks 2 and 3 does correspond to the spacing between the parts of the right central and lateral incisors said to have caused these marks. However, mark 3 is distinctly rounded in Figure 2a and oval in Figure 3a. It is difficult to accept that both the shape and orientation of this mark can be explained satisfactorily as being caused by the most prominent part of the biting edge of the upper right lateral incisor. The good alignment of marks 1 and 2 is at variance with the displacement of the upper left central incisor towards the lip. This could be explained if the bite mark were a record of the part of the biting edge of the left central incisor towards the palate and the part of the biting edge of the right central incisor towards the lip. Inspection of the oblique patterns of wear of these biting edges suggests that this is unlikely to have occurred. The furrow (groove) in the biting edge in mark 1, described by Dr Strøm and explained as due to the upper left central incisor, could equally well correspond to the groove described in our assessment of the upper right central incisor. Dr Strøm does not mention any furrow in the mark 2, but Dr Bang does note a thin furrow. We are unable in the material available to us to see any furrow (groove) in mark 2.”

Her påpeker altså MacDonald og Whittaker to grunnleggende forhold ved Torgersens tenner i overkjeven som ikke stemmer med Strøms og Bangs tolking: Manglende samsvar mellom tann 13 og bittmerke 3, og manglende samsvar mellom bittsporene 1 og 2 på den ene side og tannstillingen for Torgersens tenner 21 og 11 på den andre side.

Solheim, som er den eneste av de ikke oppnevnte sakkyndige som fortsatt mener at Torgersen er biteren og at Strøms og Bangs tolking er den riktige, kommenterer på samme måte MacDonald og Whittakers versjon i sitt brev 3. april 2001 til Høyesteretts kjæremålsutvalg, hvor han fremsetter *”Iakttakelser, betraktninger og synspunkter etter Høyesteretts kjæremålsutvalgs høring om tannsporet, 22. mars 2001.”*

Her uttaler han blant annet:

”Om de (MacDonald og Whittaker) på det innledende stadium hadde benyttet denne interaktive metode samt vurdert mekanismen med hvilken Torgersen kunne ha satt bittet, kunne de muligens ha kommet til den samme konklusjon om orienteringen av hvilke overkjevetenner hos Torgersen som kunne ha satt spor om de tidligere norske sakkyndige kom til. Når en person tar bitt rundt brystvorten for å suge eller bite, er det, etter mitt skjønn, mest naturlig å gjøre dette med midten av munn. Det vil da naturlig at man biter til med de midtre fortenner, noe alle er enige om at gjerningsmannen her har gjort med underkjevefortennene sine. Da vil det være naturlig å skyve underkjeven litt framover for bedre å få tak til å suge, og underkjevens hjørnetann vil bite rett mot den distale del (lengst bort fra midtlinjen) av tann I2 (høyre sidefortann) i underkjeven. I en slik situasjon mener jeg det ville være unaturlig å vri underkjeven over mot høyre slik at hjørnetennene oppe og nede bet mot hverandre, slik de må ha gjort etter den orienteringen de sakkyndige nå var enige om. I en slik bittestilling vil suging være svært vanskelig, noe en hver kan prøve selv. Dette kan tale mot den nye orienteringen, men må jo understøttes av faktiske funn.”

Solheim fortsetter:

”Jeg regner med at kjæremålsutvalget er vel vitende om at de tidligere norske sakkyndige hevdet en annen orientering av overkjevebittet, og det neppe fordi de ikke hadde gjort en grundig analyse av sporet og Torgersens tenner.... For ikke å forvirre kjæremålsutvalget, går jeg her ikke nærmere inn på hvilke forhold som er lite forenlig med denne nye orienteringen. Det er egentlig ikke nødvendig å trekke overkjevesporet inn vurderingen mer enn at det kan være satt av Torgersen, og her er både de britiske og norske sakkyndige enige. Man kan godt trekke konklusjon kun ut fra underkjeven og anse overkjevesporet forenlig med Torgersen, men for øvrig se bort fra detaljer. De tidligere norske sakkyndige har gitt en beskrivelse av sin orientering som også viser ytterligere karakteristiske trekk i sporet etter overkjeven som passer med Torgersen. De har imidlertid ikke diskutert de detaljer som taler mot den britiske orienteringen. De må ha funnet dette unødvendig siden det til sist (1974) ikke var noen tvil om orienteringen.”

Her har altså Solheim i 2001 påvist en vesentlig svakhet ved MacDonalds og Whittakers versjon – forutsetningen om at underkjeven har vært trukket minst ca. 1 cm til høyre ved bittet, noe som har vært nødvendig for å forklare allokeringen av bittmerkene 3 og 4 til hjørnetennene. Men han unnlater å påpeke den nødvendige konsekvens som Medbø senere har påvist, nemlig at andre tenner da vil møtes før fortennene, og forhindre at de siste setter dype og tydelige merker. Medbø har på samme måte tilbakevist Solheims hypotese om bitt med fremskutt underkjeve.

Den Rettsmedisinske kommisjon uttaler 10. desember 1999 – svært forsiktig – om denne uoverensstemmelsen mellom de oppnevnte sakkyndige:

”Det faktum at to ulike sett av As overtenner finnes å kunne passe med den øvre del av bittmerket kunne indikere at denne del av bittmerket ikke er svært karakteristisk for den som har avsatt bittet.”²⁹

Her går DRK ikke langt nok. Situasjonen er at to sett av sakkyndige, som alle mener at Torgersen er biteren, har presentert hver sin innbyrdes uforenlige versjon av hvilke tenner i Torgersens overkjeve som skal ha avsatt bittmerkene 1, 2 og 3. Samtidig har de redegjort for hvorfor den andre versjonen ikke kan legges til grunn. Dette bør i seg selv være tilstrekkelig til å konstatere at Torgersen ikke kan være biter, idet ingen av disse motstående sett med sakkyndige har kunnet forklare på en tilfredsstillende måte – noe som også nødvendigvis gjør en tilfredsstillende forklaring på hvorfor den andre versjonen ikke kan legges til grunn – hvorledes Torgersens tenner i overkjeven kan ha avsatt disse bittmerkene.

Gjenopptakelseskommissjonens utsagn på side 158 om at

”(f)or så vidt gjelder dette spørsmål/bevis står saken ikke særlig annerledes enn ved Høyesteretts kjæremålsutvalgs behandling i 2001”

innebærer nødvendigvis at kommisjonen fortsatt anser tannbittbeviset for å trekke i retning av at Torgersen er biteren, slik kjæremålsutvalget uttalte i 2001. Svakheterne ved dette utsagnet er omtalt foran under punkt 9.2. Men da er det påfallende at kommisjonen ikke har foretatt noen nærmere vurdering av konsekvensene av uenigheten blant disse sakkyndige, og heller ikke har tatt noe standpunkt med hensyn til hvilken av de to innbyrdes motstridende versjonene som skal legges til grunn.

13.2.4.2 Manglende spor etter høyre nedre sidefortann (tann 42)

Det vises til gjennomgangen foran under punkt 4.3.3.1. Dette er et sentralt punkt, og vil derfor bli gjennomgått relativt detaljert i det følgende.

Verken Strøm eller Wærhaug beskrev noe merke etter høyre sidefortann i underkjeven (tann 42). De kommenterte heller ikke hvorfor merke etter tann 42 mangler. Etter at forholdet med det manglende merket etter denne tannen var påvist av Neumann, uttalte Bang at

”et fullstendig og tydelig merke kan en ikke sikkert påvise her”

Han ga følgende forklaring:

”Imidlertid kan den lille avflatete forhøyning som beskrevet nærmest merke nr. 5 svare til høyeste punkt på skjærekanten av sidefortannen.”

²⁹ Jf. punkt 9.1.9 foran.

Bang har ikke studert selve brystet, men en avstøpning av bittmerkene. Ut fra denne har han selvfølgelig ikke kunnet si noe om hvorvidt det dreier seg om en naturlig fordypning eller et bittmerke.

MacDonald og Whittaker uttaler:

”There appears to be an undamaged area of skin between marks 4 and 5, although a small indentation appears to extend from the edge of mark 5 towards mark 4 and this may indicate part of the biting edge of a tooth.”

De opplyser ikke hvor i materialet de har sett dette. Og forbeholdene er klare: En fordypning *”appears to extend...”* og den *”may indicate...”*³⁰. Og når det presiseres at det dreier seg om *”an undamaged area of skin”*, indikerer også dette at det dreier seg om en naturlig fordypning og ikke om et merke etter en tann.

Noe senere, under kommentarene til Bangs uttalelse, heter det:

“ ...in our own examination we also felt that there was some indication of tooth impact in this area.”

MacDonald og Whittaker mener altså å ha sett noe som kan være et tannmerke. At det kan dreie seg om en naturlig fordypning, er ikke vurdert. I likhet med Bang har de ikke studert selve brystet

Solheim skriver 21. desember 1999:

”Ved omhyggelig undersøkelse av modellene med spor i brystet finner vi at det er en svak impresjon i huden mellom sporene etter tann 43 (merke 4) og 41 (merke 5) der tann 42 burde være.”

Om denne *”impresjonen”* kan ha hatt naturlige årsaker, er heller ikke vurdert av Solheim, som heller ikke har studert selve brystet.

Senn og Holck, som har undersøkt brystet i mikroskop, har ikke registrert spor etter tann 42. I brystet slik det er bevart i dag, finnes det ikke noe merke etter tann 42. Huden mellom bittmerke 4 og 5 er helt regulær og ubeskadiget.

Det er karakteristisk for disse observasjonene at det bare er de sakkyndige som har ment og som holder fast ved at Torgersen var biteren, som mener å ha sett spor etter tann 42. At man ser det man venter – og kanskje også ønsker – å se, er en ikke ukjent vitnep psykologisk erfaring.³¹

³⁰ Jf. foran under punkt 9.1.10.4.

³¹ Jf. Nils Erik Lie: Parts- og vitneavhør (Oslo 2012), side 61-62.

Om disse sakkyndige i det hele tatt har sett noen fordypning i denne delen av brystet eller av avstøpningene av det – noe som i seg selv kan være tvilsomt nok – har de sett noe som like gjerne kan ha vært en naturlig fordypning i denne delen av areola som spor etter en tann. Under denne forutsetning er observasjonen uten verdi.

Men om det skulle være slik at denne angivelige fordypningen skulle være spor etter en tann, kan den allikevel ikke være spor etter Torgersens tann 42.

Torgersen hadde i 1957 normale tenner 43, 42 og 41. I horisontalplanet var tann 43 høyere enn tann 42, som igjen var høyere enn tann 41.

Bittmerkene etter tann 43 og tann 41 hadde trengt gjennom huden. Dette fremgår av Strøms rapport av 28. april 1958, der det uttrykkelig sies at bittmerkene nr. 1, 2, 3, 4 og 5 er ”*Bitt gjennom huden*”³². Det har altså vært et kraftig bitt. Under disse omstendigheter må det kreves en plausibel forklaring på at sporet etter tann 42 ikke har gått gjennom huden og bare er en antydning – i motsetning til de kraftige sporene etter tann 41 og tann 43, dersom det allikevel skal legges til grunn at det var Torgersen som hadde bitt. Senn formulerte problemstillingen slik i uttalelsen av 11. mars 2001:

”Torgersen’s tooth 42 would be expected to mark as distinctly as 41 and 43 (...). There was no mark in this position seen in the photographs or models from 1957 or in the breast of Rigmor Johnsen in 2001 (...).”

I tilleggssuttalelsen av 22. november 2003 uttaler han ytterligere:

*”Unexplainable physical feature
There was no mark for tooth 42. No one can give a reasonable explanation for a phenomenon that would allow Torgersen’s teeth 412 and 43 to mark and yet leave no mark for tooth 42.”*

Senn har også foretatt bittforsøk med en modell av Torgersens tenner montert i en kunstig kjeve, en såkalt artikulator. Det ble bitt både i vått lær og i voks. I begge tilfeller fant han at Torgersens tann 42 alltid avsatte merke.

Om forsøkene med bitt i lær skrev Senn i sin uttalelse av 11. mars 2001:

”Wet cowhide that had been shaped over the breast models to create a similar shape was “bitten” using this device varying the pressure, angle of attack, and duration. The test bites were made with the teeth in both centric occlusion and in an edge-to-edge protrusion. Left and right lateral excursive bite positions in both centric and protrusive were tested. These test bites are not intended to be comprehensive studies of the dynamics of Torgersen’s biting action but to determine if the teeth of this subject could make certain kinds of marks under

³² Jf. punkt 3.1 foran.

the conditions of the tests. The resulting biting tests showed the arrangement of Torgersen's teeth very well. Reducing the biting pressure reduced the indentation into the leather. Even in the most faint marks every subject tooth marked on every test. Tooth 41 marked the least in the lesser force marks. In no case was it possible to make 41 and 43 mark without 42 marking."

Om forsøkene med bitt i voks skrev han tilsvarende:

"Multiple test bites in wax with Torgersen's models generated similar results as the test bites in leather. Hand manipulation of the models is less objective and less physiologic than a system using an articulator. In no case were teeth marks for 41 and 43 possible without a mark for tooth 42."

Også tannlege Kjell Johannesen gjennomførte artikulatorforsøk med bitt av en modell av Torgersens tenner, påført sverte, i levende kvinnebryst. Ifølge hans forsøk kunne ikke Torgersens tenner 41 og 43 sette merker uten at også tann 42 satte merke. Johannesens konklusjon, formulert som kommentarer til bilder tatt under forsøket, var:

*"5. Bildet viser hvordan gipstenner med sverte føres mot et levende kvinnebryst og klemmes sammen til bitefunksjon.
6. Bildet viser klare, tydelige merker avsatt av Torgersens gipstenner.
7 ... samtlige tenner med sverte setter tydelige merker også i avtrykksmassen."*

Medbø har senere, i samarbeid med ingeniør Ole Synnes, foretatt tilsvarende artikulatorforsøk med modell av Torgersens tenner i jur av svin og sau. Forsøkene er nærmere beskrevet under avsnitt 12.7 foran. Medbø og Synnes fant, i likhet med Johannesen og Senn, at Torgersens tann 42 alltid setter et merke som er like tydelig som merkene fra de andre tennene i underkjeven. Dessuten fant de at mellomrommet mellom bittmerke 4 og 5 var for lite til at det var plass til Torgersens tann 42.

Medbø og Synnes redegjør også for bittforsøkene i artikkelen «Eksperimentell etterprøving av bittmerkebeviset» i boka *"Festskrift til Fredrik Fasting Torgersen (Oslo 2014)"*.

Undersøkelsen til Medbø og Synnes omfattet ikke bare betydningen av fravær av merke etter Torgersens tann 42, men også en rekke andre trekk ved Torgersens tannsett sammenholdt med bittmerket i den dreptes bryst. Deres sammenfallende konklusjon er:

*"Sammenfatning
Eksperimentell etterprøving av bitt med en modell av Torgersens tanngard har vist ei rekke avvik fra bittmerket i brystet til drapsofferet. Det er bare ei naturlig forklaring på disse avvika, og det er at Torgersen ikke er biteren. Påtalemaktas sakkyndige har prøvd å forklare påviste avvik mellom bittmerket*

i brystet og Torgersens tanngard med at Torgersen kan ha bitt med kjeven forskjøvet ut fra normalstillinga. Våre etterprøvinger viser at om Torgersen virkelig hadde bitt med kjeven forskjøvet ut fra normalstillinga, ville han ha etterlatt et bittmerke som var svært ulikt det i brystet på drapsofferet.”

Tre uavhengige artikulatortforsøk har altså vist at Torgersens tann 42 alltid setter merke sammen med tann 41 og 43. Dette underbygger på eksperimentelt grunnlag konklusjonen om at bittmerket i brystet er uforenlig med at Torgersen er biteren.

Spørsmålet blir så om det finnes noen plausibel forklaring på fraværet av et merke – eller et tydelig merke – fra tann 42, under forutsetning av at Torgersen var biteren.

MacDonald og Whittaker har uttalt:

”The fact that Torgersen’s teeth may leave a mark in artificial materials under laboratory conditions is irrelevant. The phenomenon of teeth which are present not leaving as clear a mark in living tissue as do adjacent teeth is well known and has been published previously.”³³

Å uttale at dette er irrelevant, er åpenbart å gå for langt. At de mener å ha en forklaring på hvorfor tann 42 ikke har satt noe merke, gir ikke grunnlag for en slik uttalelse. Et annet sted uttaler de:

”It is our experience that teeth present do not always produce an equivalent area of damage as do adjacent teeth, even when they appear to be at about the same level in the dental arch. This view has been previously published by one of us (DKW) (Whittaker, Dental Update, 1990)”³⁴

I kommisjonens høring i 2006 uttalte Whittaker:

”Når det gjaldt det manglende merke etter tann 42, opplyste Whittaker at han hadde sett flere slike tilfeller. En tann som er til stede vil ikke nødvendigvis påføre en skade på samme måte som nabotennene. Han viste også til eksempel på at det ved bitt fra en tann med en spiss, kan være at den flate nabotannen har gått lenger ned i huden enn tannen med spissen.”³⁵

MacDonald og Whittaker gir altså ingen annen forklaring enn at de – i et hvert fall Whittaker – har opplevd slike tilfeller tidligere. Men de begrenser seg til manglende identitet – jf. uttrykkene *”as clear a mark”* og *”equivalent area of damage”*. Et så vidt betydelig avvik som i dette tilfellet, krever en nærmere forklaring.

³³ Uttalelse av 24./26. mai 2000, side 16

³⁴ Uttalelse av 24./26. mai 2000, side 18

³⁵ Kommisjonens avgjørelse fra 2006 side 149-150.

I en ytterligere uttalelse av 23. juli 2001 har MacDonald og Whittaker igjen kommentert spørsmålet om den manglende tann 42. Deres kommentarer er igjen kommentert av Senn, som skriver 22. november 2003:

”Professors MacDonald and Whittaker questioned and explained in Brief 3 page 4 and 5: “Why has tooth 42 not left a mark in the bite? Several possible variables to be considered, effect of swelling before death”.

How can the effects of “swelling” and other “vital reactions” obliterate a mark for tooth 42 and yet not obliterate the marks for adjacent teeth 41 and 43? Why do “vital reactions” and “swelling before death” “explain” the features that indicate Torgersen is not the biter and leave unaffected the features that seem to indicate Torgersen is the biter?

...

Selectively choosing to document and support physical features that agree with Torgersen as the biter and to “explain” features that disagree with Torgersen’s teeth using unscientific and non-demonstrable effects such as “swelling before death” and several possible variables” is, at best, questionable methodology for bite mark analysis.

That the Court could accept the unusual methodology and state that “The Appeal Committee does not find grounds for doubting this conclusion” is disturbing and difficult to understand.”

Medbø skriver om det samme spørsmålet:

”Fraværet av et merke etter sidefortanna 42 har blitt et problem for påtalemaktas sakkyndige etter at Torgersens sakkyndige har påpekt fraværet. Britene har prøvd å forklare det med at denne tanna kan ha møtt ettergivende vev, mens de to nabotennene (midtfortanna 41 og hjørnetanna 43) møtte fast vev. Da kunne ifølge britene krafta fra sidefortanna 42 ha blitt for lita til å merke huden, mens krafta fra de to tennene ved sida kunne ha blitt stor nok til å gå gjennom huden. Den muligheten kunne ha vært etterprøvd ved å undersøke brystet, men ingen domstol har etterlyst det.

Selv om kritisk etterprøving av britenes fortolking strengt tatt krever ei undersøking av selve brystet, er det lett å belyse svakheter ved den foreslåtte forklaringa. Britene har som nevnt foran for å forklare overkjevesporet påstått at Torgersen dro underkjeven mer enn 1 cm til høyre under bittet (figur 5.1). En ser av den foreslåtte bittfunksjonen at sidefortanna 42, som ikke har laga noe merke, da treffer hjørnetanna 13, mens de to midtfortennene 41 og 31 i underkjeven, som har laga tydelig merke, ikke møter noen fortann i overkjeven. Det aleine gjør for det første at jeg er svært kritisk til britenes foreslåtte forklaring på fraværet av et merke etter tann 42. Det gjør også at jeg stiller spørsmål til britenes faglighet på det som skulle være deres fremste fagfelt: bittmerkeundersøkinger.”³⁶

³⁶ Medbø side 134.

Solheim har fremsatt en annen hypotese enn MacDonald og Whittaker. I brev av 21. desember 1999 til statsadvokat Frønsdal skriver han blant annet:

”Dersom man imidlertid studerer relasjonen ved bitt med underkjeven skjøvet litt fremover, slik vi antar bittet har blitt forøvet, vil man se en større åpning enn mellom 42 og 12/11 enn mellom de andre tennene. Tann 42 fikk derfor sannsynligvis ikke slik kraft mot huden ved sambitt som de andre tennene og har ikke på samme måte penetrert inn i epitelet. Det forhold at det nok har vært mindre vev mellom disse tennene enn mellom de mindre fortennene kan også bidra til å forklare dette funnet.”

Til dette har Medbø uttalt:

”Solheim har prøvd å forklare fraværet av et merke etter den høyre sidefortanna (tann 42) med at han mente at Torgersen kan ha skutt underkjeven litt fram under bittet, gitt at han er biteren. Mens det å etterprøve britenes hypotese fullt ut krever tilgang til brystet, er det nok med en kopi av Torgersens tanngard for å etterprøve Solheims hypotese (se figur 5.4).

Etterprøvinga vår har vist at med framskutt underkjeve vil sidefortanna 42 treffe sidefortanna 12 i overkjeven. Det vil på den andre sida bli ei åpning både mellom den høyre midtfortanna 41 i underkjeven og midtfortanna 11 i overkjeven, og også mellom den venstre midtfortanna 31 i underkjeven og den venstre midtfortanna 21 i overkjeven. Likevel har biterens to midtfortenner i underkjeven laga tydelige merker i brystet mens sidefortanna 42 ikke har det.

Solheims fortolking har også en annen svakhet som ikke kommer fram i figur 5.4. Den høyre midtfortanna 41 i underkjeven stikker litt fram, mens den høyre midtfortanna 11 står litt bak de andre tennene i tannbuen. Det fører til at disse to tennene i et normalbitt skjærer mot hverandre som ei saks. Når underkjeven blir skutt fram, vil midtfortanna 41 i underkjeven i et bitt komme foran midtfortanna 11 i overkjeven. Det gjør at avtrykk etter den høyre midtfortanna 41 i underkjeven blir mindre tydelige. Dette er enda en grunn til å avvise Solheims foreslåtte fortolking.”³⁷

På et rent teoretisk grunnlag kan det neppe utelukkes at en eksisterende tann 42 ikke har satt spor eller bare et svakt spor. Dette fremstår imidlertid som aldeles usannsynlig, og krever en nærmere forklaring dersom det skal legges til grunn. At man bare opplyser å ha sett slike tilfeller tidligere, er ingen tilstrekkelig forklaring. Den mest nærliggende forklaringen på at sporet ikke eksisterer, er selvfølgelig at biteren har manglet tann 42. Dette må nødvendigvis være utgangspunktet for enhver vurdering av dette forholdet. Dette er også den naturlige forklaringen på avstanden mellom bittmerkene 4 og 5, hvor det ikke på langt nær ville ha vært plass til Torgersens tann 42. Hvis man allikevel skulle konkludere med at Torgersen er biteren, forutsetter dette nødvendigvis at det foreligger så klare og sterke holdepunkter i et tilstrekkelig antall i

³⁷ Medbø side 135.

andre elementer i tannbittbeviset, at de utelukker andre bitere enn ham. Dette er ikke er situasjonen. I praksis utelukker dette forholdet Torgersen som biter.

Som påvist av Medbø, er også situasjonen at det manglende sporet etter tann 42 er umulig å forene med MacDonalds og Whittakers oppfatning om at bittene over brystvorten stammer fra Torgersens tenner 11, 12 og 13.

13.2.4.3 Avstanden mellom bittsporene 4 og 5.

Det vises til gjennomgangen under punkt 4.3.3.2 foran.

Dette forholdet er ikke tatt opp av noen av de sakkyndige som har vært oppnevnt i saken, før problemstillingen ble reist av Medbø.

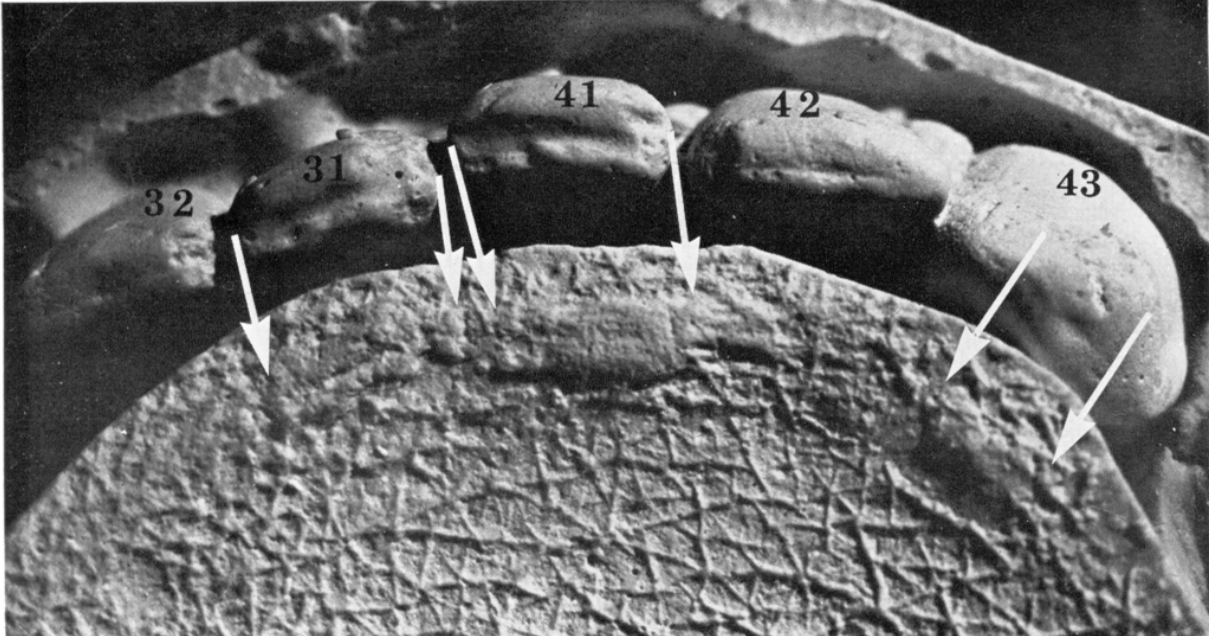
Medbø skriver:

”Det andre og for meg mest slående avviket i det antatte underkjevesporet, er avstanden mellom merkene 4 og 5. Et bilde av Bang (1976) viser det godt: for en matematiker er det et rop om et uforklarlig avvik og å vifte med et justismordflagg. I og med at de færreste leserne er matematikere, tar jeg det i mer detalj. I dette bildet har Bang montert Torgersens tenner i underkjeven sammen med det antatte underkjevesporet (figur 5.3). Han har for hvert merke trukket piler for å vise sammenhengen mellom tenner og merker slik han har fortolka det. Om en starter til venstre i bildet med tann 31 (den venstre midtfortanna) og merke 6, er det markert med to parallelle piler. De to pilspissene peker mot hver ende av merket, mens de to pilendene starter ved hver ende av skjærekanten til tann 31. Pilene er parallelle, og det vil si at avstanden mellom de to pilspissene og de to pilendene er den samme. Det vil igjen si at ifølge Bang er lengden av skjærekanten gjengitt i tannmerket i et entil-en-forhold. Det samme gjelder for tann 41 (den høyre midtfortanna) og merke 5, og for tann 43 (den høyre hjørnetanna) og merke 4 lengst til høyre på bildet.

Mellom de to midtfortennene (tann 31 og 41) er det et lite mellomrom, og mellom merkene 5 og 6 er det et lite mellomrom. Dette er markert med den andre og den tredje pila i bildet telt fra venstre. Også disse to pilene er nesten parallelle, noe som gjenspeiler at de to avstandene er nesten like. Mellom merke 4 og merke 5 er det et markert mellomrom, og mellom den laterale enden av skjærekanten til tann 41 (den høyre enden på bildet) og spissen på hjørnetanna er det en stor avstand. De pilene som markerer dette (nummer 4 og 5 i bildet telt fra venstre) er langt fra parallelle. Det er her et åpenbart misforhold. Om en går inn og målet nøyaktig på modeller av tanngarden til Torgersen og på bilder eller avstøpninger av bittmerket, ser en at misforholdet er ganske nær 100 %. Mer konkret er avstanden i bittmerket $\leq 4,4$ mm, mens avstanden fra den laterale enden av skjærekanten på tann 41 til den mesiale enden av spissen på tann 43 er 8,7 mm. Det vil si at for at Torgersens tenner i underkjeven skal kunne passe inn i denne delen av bittmerket, må huden ha vært strukket (nesten) 100 % for så å trekke seg

sammen igjen etterpå. Det er umulig, særlig langs de langerske linjene. Dette avviket aleine viser at Torgersen ikke kan være biteren.”

Det bildet Medbø viser til, er dette:

Med dette har Medbø påvist at det ikke er plass til Torgersens tann 42 mellom bittmerkene 4 og 5.

Dette er nok et forhold som i praksis ekskluderer Torgersen som biter.

13.2.4.4 Tannstillingen for Torgersens tann 31 og tann 41

Det er enighet om at bittmerkene 5 og 6 stammer fra biterens midtre nedre fortenner. Det er også enighet om at Torgersens nedre høyre midtfortann stikker 1 mm ut i tannbuen, mens det motsatte er situasjonen for bittmerkene 5 og 6.

Strøm og Bang har ikke kommentert dette forholdet, mens Wærhaug har uttalt seg positivt galt, jf. foran under 4.3.3.2.

I følge Høyesteretts kjæremålsutvalgs kjennelse i Rt-2001-1521 side 1560 har MacDonald og Whittaker gitt følgende redegjørelse (norsk oversettelse):

”Videre er det fra Torgersens side anført at mens bittmerke 5 ligger nærmere tungesiden enn bittmerke 6, er det omvendte situasjonen for Torgersens to midtre fortenner i underkjeven. I sin uttalelse av 23. juli 2001 har de britiske sakkyndige gitt en supplerende og detaljert redegjørelse for hvordan forskyvningen kan forklares. De mener at det skyldes den forskjellige høyde/form/slitasje på skjærekantene på Torgersens to fortenner og på

dynamikken i bittet i brystvevet. Dette har etter deres oppfatning ført til at det først og fremst er tungesiden på skjærekanten til høyre midtre fortann som har avsatt merke 5, mens leppesiden på venstre midtre fortann avtegnes i merke 6. Kjæremålsutvalget mener at de britiske sakkyndige har gitt en plausibel forklaring på hvorledes forskyvningen kan ha oppstått, og kan ikke se at uoverensstemmelsen utelukker A som biter.”

Senn har kommentert dette slik:

This explanation is directly contradictory to MacDonald and Whittaker’s own earlier descriptions of mark 5 and 6:

Brief 3 page 23: Mark 6, bite impression (3d), prominent groove, groove appears towards lingual aspect.

How can a groove appear toward the lingual aspect when, according to them, the bite record of 31 is the labial only (...)? How can you see a groove between edges if only one edge is recorded?

Original British report, page 8: “The grooves of the central incisors lie atr a shallow angle to each other and are approximately in alignment. The part of the lower right central incisor towards the tongue has left a more prominent mark than the part towards the lip.”

Again, how can grooves be visible if only the labial or lingual aspect is visible? How can the lingual part (“towards the tongue”) of tooth 41 be more prominent than the labial (towards the lip) if the labial is not visible?

Figure 8 below show the photograph used by Professors MacDonald and Whittaker for marks 4, 5 and 6. Figure 9 shows a photograph of the breast taken by Senn in Oslo in 2001. Both appear to show the full labial and lingual contour of marks 4 and 5”.

”Marks 4 and 5” I siste punktum er åpenbart skrivefeil for ”marks 5 and 6”.

Medbø har kommentert dette på samme måte som Senn:

*”Britene har mer konkret hevda at i tannmerke 5 er det bare den indre delen av skjærekanten til den høyre midtfortanna (tann 41) som er gjengitt i huden. For tannmerke 6 har de påstått at det bare er den ytre delen av skjærekanten som har merka huden. På den måten har de bortforklart misforholdet. Ser en nærmere på de enkelte tannmerkene, er det klart at i begge de to tannmerkene 5 og 6 har både den indre og den ytre delen av skjærekanten til biterens tenner merka huden. For tannmerke 6 er det så tydelig at det til og med kan ses av oversiktsbildet (figur 4.2 foran). Skjærekanten til den høyre midtfortanna (tann 41) kommer klart fram av figur 5.3 under. Ifølge britene har den massive fremre delen av skjærekanten ikke merka huden”.*³⁸

Medbø har også kommentert en teori som Solheim har fremsatt:

”Solheim har prøvd å gi misforholdet ei mekanisk forklaring. Den venstre midtfortanna (tann 31) er ≈ 1 mm høyere enn den høyre (tann 41), og Solheim har

³⁸ Medbø side 131.

påstått at den venstre tanna derfor ville ha truffet huden først. Om tanna traff huden skrått, kunne den så ha dratt med seg huden før den høyre tanna fikk tak. Da bittet opphørte, ville ifølge Solheim huden under den venstre midtfortanna (tann 31) har vært trukket mest og derfor også ha fjæra mer tilbake og med det blitt stående lenger ut. Denne fortolkninga halter av flere grunner, noe Solheim lett kunne ha sett ved å etterprøve forklaringa si i praksis, se figur 5.2. Selv om den høyre midtfortanna 41 er litt lavere enn den venstre midtfortanna 31, står den høyre midtfortanna ut i tannbuen. Om kjeven treffer huden skrått, vil derfor den høyre, utstående tanna treffe huden minst like tidlig som det den venstre gjør. I tillegg er det tale om et bitt med den høyre halvdelen av kjevne. Det vil si at biteren må ha lagt det høyre kinnet ned mot brystet. Denne dreininga av hodet vil ha forsterka tendensen til at den høyre midtfortanna vil treffe huden før den venstre gjør det.”

Det er ikke vanskelig ved selvsyn å konstatere ut fra det foreliggende bildemateriale at skjærekanten er i behold både på utsiden og innsiden av furen på bildene av bittsporene 5 og 6. Forklaringen fra MacDonald og Whittaker stemmer ikke med de faktiske forhold.

Bittmerkene 5 og 6 lar seg ikke forene med Torgersens tenner 31 og 41. Dette er ytterligere et forhold som sterkt taler mot at Torgersen er biteren.

13.2.4.5 Bittsporene 3 og 4

Det vises til gjennomgangen foran under 4.3.3.6 og 3.3.3.7.

Med unntak av Strøm og Bang er det enighet om at disse sporene stammer fra hjørnetenner.

Det er dårlig samsvar mellom formen på Torgersens høyre hjørnetenner og disse bittsporene slik de er beskrevet.

Dette forholdet taler også mot at Torgersen er biteren.

13.2.4.6 Avstanden mellom bittsporene 2 og 3

Det vises til gjennomgangen foran under 4.3.3.5.

Forholdet er ikke nevnt av Strøm eller Wærhaug.

Bang, som holdt fast ved Strøms versjon av bittmerkene fra overkjeven, forklarte avstanden med

” at det hjørnet på høyre midtre fortann som vender mot sidefortannen er brukket av”.

Her overseer Bang at det bare er utsiden av tannen som er slått av, slik at man skulle forvente at den indre delen hadde satt spor, slik også Wærhaug opprinnelig la til grunn.

MacDonald og Whittaker uttaler bare at:

”The gap between marks 2 and 3 corresponds to the distance between the most prominent part of the biting edge of the right lateral incisor and the canine.”

Dette er ikke riktig. Det er ingen slik avstand mellom disse to tennene hos Torgersen. Som påvist ved Medbøs forsøk vil merker etter Torgersens tenner 12 og 13 ha en innbyrdes avstand rundt 1 mm, mens avstanden mellom bittmerkene 2 og 3 er på ca. 4 mm.

Avstanden mellom bittsporene 2 og 3 er derfor også vanskelig å forene med Torgersen som biter, uansett om Strøms og Bangs eller MacDonalds og Whittakers versjon legges til grunn.

13.2.4.7 Avstanden mellom bittsporene 1 og 2

MacDonald og Whittaker omtaler at *”there appears to be a small gap between these two teeth marks* (bittmerkene 1 og 2). Senere omtales dette mellomrommet som *“apparent”*. At dette angivelig samsvarer med Torgersens tenner (tann 11 og tann 12) forklares slik: *“A small variation in the levels of the biting edges where the lateral and central incisors meet can account for the apparent small gap in the bite mark.”* En side ved dette er at det vanskelig å se noe slikt *”gap”* i det foreliggende bildemateriale. Utsagnet står også i motstrid til det som er sagt litt tidligere i erklæringen:

“The level of the biting edge shows a slight dip where the lateral and central incisors abut, but the level is the same at the point where the two teeth contact.”

Et slikt *“small gap”* som er beskrevet her, er vanskelig å forene med den manglende avstand mellom Torgersens høyre øvre fortenner.

14 Konklusjon

Denne gjennomgangen av tannbittbeviset viser hvilke usikkerheter som hefter ved bittsporanalyser i hud – særlig i kvinnebryst – som bevis – i første rekke som fellende bevis – og at de oppnevnte sakkyndige i 1958 ikke kan ha hatt rett forståelse for disse usikkerhetene. Gjennomgangen viser videre at det er betydelige utelatelser og svakheter i arbeidet fra de sakkyndige som var oppnevnt i 1958, og også fra de sakkyndige som har vært oppnevnt i forbindelse med de senere fremsatte begjæringer om gjenopptakelse og gjenåpning.

Det foreligger også en grunnleggende uenighet mellom de oppnevnte sakkyndige om hvilke tenner hos biteren som har avsatt bittmerkene fra overkjeven – et moment som i seg selv må tillegges betydelig vekt ved vurderingen og vektleggingen av tannbittbeviset.

Samtidig har det vært påvist at det er en rekke momenter i bittsporene som det er vanskelig – til dels umulig eller svært vanskelig – å forene med Torgersens tenner. I særlig grad gjelder dette det manglende sporet etter tann 42, tannstillingen til tennene 31 og 41 sammenholdt med bittspor ene 5 og 6, og det manglende samsvaret mellom avstanden mellom bittsporene 4 og 5 og Torgersens tann 42. I tillegg kommer manglende samsvar mellom avstanden mellom bittsporene 1 og 2 og de tilsvarende mellomrommene mellom de aktuelle tennene til Torgersen, og manglende samsvar mellom bittsporene 3 og 4 og Torgersens hjørnetenner.

Når disse momentene ses under ett, kan det vanskelig konkluderes annerledes enn at bittsporbeviset utelukker Torgersen.

Selv om bittsporet skulle bli tolket slik at det ikke med sikkerhet utelukker Torgersen, er det i et hvert fall den mest sannsynlige tolking av det at han ikke er biteren.

Og ikke i noe fall kan det tolkes som annet enn et helt åpent bevis, som ikke gir noe som helst utslag i Torgersens disfavør.

Nesodden, 4. juni 2015

Nils Erik Lie

Vedlegg:

1. Ellen Beate Dyvi: Leder fra Tannlegebladet for september 2014.
2. Jon Ingulf Medbø: Justismordet på Fredrik Torgersen, kapittel 4 og 5.
3. Nature, februar 2014: “Faulty forensic science under fire.”
4. Strengthening forensic science in the United States, sidene 1 og 173-176.
5. Reference Manual on Scientific Evidence, sidene 1 og 103-112.

